

แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง

ณัฐกานต์ รัตนพันธุ์

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว
พฤษภาคม 2551
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

ประกาศคุณูปการ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความกรุณาของ ดร.ศรีสุตา จงสิทธิผล ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้อุทิศส่วสละเวลาอันมีค่ามาเป็นทีปรึกษา พร้อมทั้งให้คำแนะนำตลอดระยะเวลาในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้และขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.พยอม ธรรมบุตร กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่และทุ่มเทกำลังกายและกำลังใจจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์และทรงคุณค่า

กราบขอบพระคุณเทศบาลนครตรังที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแผนแม่บทการท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง ขอขอบพระคุณการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและการท่องเที่ยวภาคใต้ เขต 2 ขอขอบพระคุณศูนย์กีฬาและนันทนาการจังหวัดตรัง ขอขอบพระคุณศูนย์ราชการในจังหวัดตรัง หอการค้าจังหวัดตรัง และผู้ประกอบการทุกภาคส่วนในจังหวัดตรัง ที่ให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดีในการเข้าไปทำวิจัยและเก็บข้อมูลในการทำวิจัยในครั้งนี้

เหนือสิ่งอื่นใดขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดาและครอบครัวของผู้วิจัยที่ให้กำลังใจและให้การสนับสนุนในทุกๆ ด้านด้วยดีเสมอมา

คุณค่าและคุณประโยชน์อันพึงจะมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบและอุทิศแต่ผู้มีพระคุณทุกๆ ท่าน ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปพัฒนาแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรังและผู้ที่มีสนใจไม่มากนักน้อย

ณัฐกานต์ รัตนพันธุ์

ชื่อเรื่อง	แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง
ผู้วิจัย	ณัฐกานต์ รัตนพันธุ์
สถานที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.ครรชิต ทะกอง
กรรมการที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. พยอมน ธรรมบุตร
ประเภทสารนิพนธ์	วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สาขาวิชาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2550
คำสำคัญ	แผนยุทธศาสตร์ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง เพื่อวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ตลอดจนศึกษาสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง และเพื่อสร้างแผนยุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบของการวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม จำนวน 400 สำหรับกลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่ม คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว ใช้สถิติและวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Means) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย พบว่า แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง ที่จำเป็นและเหมาะสม ควรประกอบด้วย

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ของจังหวัดตรัง จะพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างยั่งยืน พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีคุณภาพและมาตรฐานนานาชาติสำหรับตลาดระดับสูง โดยจังหวัดตรังมีชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อปลูกจิตสำนึก
2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามแนวคิดวิสัยทัศน์ คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาชุมชนจังหวัดตรังอย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาจิตใจ ปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

Title	STRATEGIC PLANNING FOR SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT IN TRANG PROVINCE
Author	Nattakan Rattanapan
Advisor	Associate Professor Kanchit Tagong, Ph.D.
Co - Advisor	Associate Professor Payom Dhamabuttra, Ph.D.
Type of Degree	Thesis M.A. in Hotel and Tourism Management, Naresuan University, 2007
Keywords	Strategic plan, sustainable tourism

ABSTRACT

This research is aimed at the tourism resource investigation in Trang Province. The SWOT Analysis of the tourism development in this Province which prompted to build the strategic plan for sustainable tourism development in Trang Province was conducted.

Qualitative and quantitative research forms were used in this research. Tools for data collection were 400 copies of questionnaires distributed to 4 sample groups, government sector, private sector, general people and tourists. Data analysis was done applying percentage, mean, and standard deviation.

Based on the research, the necessary and appropriate strategic plan implementation for sustainable tourism development of Trang Province should be comprised of :

1. Establishment of vision of Trang Province : Trang Province will be developed to enhance the local sustainable economy. This province will be developed to become the international destination offering the best product and service to the high-end market while developing its society and community in a sustainable way. Trang Province will be developed as its community serves as the center of tourism development for awareness enhancement

2. Implementation of strategies leading to success based on vision: These are the strategy for local economy development, the strategy for sustainable Tourism community – based development, the strategy for moral enhancement and awareness

raising for cultural heritage preservation, and the strategy for environmental preservation at tourist attractions.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาของปัญหา.....	1
จุดมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
กรอบแนวคิดทางการวิจัย.....	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
แนวความคิดด้านการท่องเที่ยว.....	9
การท่องเที่ยวทั่วไป.....	9
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	15
การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	28
การท่องเที่ยวธรรมชาติ.....	33
การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม.....	50
การท่องเที่ยวเชิงเกษตร.....	56
การตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	60
แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	63
การตลาดการท่องเที่ยว.....	64
แนวความคิดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนและการบูรณาการ.....	67
แนวความคิดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน.....	67
การบูรณาการและการมีส่วนร่วม.....	70
การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลาง.....	75
แนวความคิดด้านการวางแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว.....	78
การวางแผนยุทธศาสตร์.....	78

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
การวางแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว.....	82
การประเมินผลกระทบเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment : SEA).....	85
การจัดการประเมินผลด้านบริหารธุรกิจ Balanced Scorecard.....	89
แผนที่ยุทธศาสตร์.....	93
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10.....	98
แผนยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยว(2547-2551).....	110
แผนยุทธศาสตร์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.....	111
แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด.....	115
แผนพัฒนาจังหวัดตรัง.....	120
แผนพัฒนาท่องเที่ยวจังหวัดตรัง.....	125
บริบทพื้นที่ศึกษา.....	140
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	164
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	172
การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	172
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	174
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	178
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	179
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	181
ตอนที่ 1 รายงานผลการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	182
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	223
ผลการศึกษาความคิดเห็นของภาครัฐ ด้านแผนยุทธศาสตร์เพื่อ พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง.....	223

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ผลการศึกษาคำความคิดเห็นภาคเอกชน ด้านแผนยุทธศาสตร์เพื่อ พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง.....	257
ผลการศึกษาคำความคิดเห็นภาคประชาชน ด้านแผนยุทธศาสตร์เพื่อ พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง	292
ผลการศึกษาคำความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ด้านแผนยุทธศาสตร์เพื่อ พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง.....	326
ผลการศึกษาคำความคิดเห็นในภาครวมของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนและนักท่องเที่ยว ด้านแผนยุทธศาสตร์เพื่อ พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง.....	369
ผลรวมข้อเสนอแนะจากกลุ่มตัวอย่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนและนักท่องเที่ยว.....	462
5 บทสรุป.....	464
สรุปผลการวิจัย.....	464
อภิปรายผล.....	482
แผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง.....	507
ข้อเสนอแนะทั่วไป.....	512
บรรณานุกรม.....	514
ภาคผนวก.....	520
ประวัติผู้วิจัย.....	568

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงความสัมพันธ์ของวัตถุประสงค์ ตัวชี้วัด ข้อมูลปัจจุบัน เป้าหมาย และแผนงาน โครงการ กิจกรรมในมุมมองต่างๆ.....	92
2 แสดงประเภทประชากร จำนวนประชากรและจำนวนกลุ่มตัวอย่าง.....	174
3 แสดงกำหนดค่าน้ำหนักของคำตอบตามวิธีของลิเคิร์ต.....	177
4 เกณฑ์การแปลความหมายเพื่อจัดระดับค่าเฉลี่ยออกเป็นช่วง.....	178
5 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างภาคีรัฐ.....	223
6 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคีรัฐ.....	225
7 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคีรัฐ.....	226
8 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวด้านนันทกรรม เทศกาลและประเพณีของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาคีรัฐ.....	228
9 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง โดยกลุ่มตัวอย่าง ภาคีรัฐ.....	229
10 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การบริการการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคีรัฐ.....	230
11 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ จุดแข็งของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาคีรัฐ.....	231
12 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ จุดอ่อนของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาคีรัฐ.....	232
13 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับโอกาสในการ พัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรังของกลุ่มตัวอย่างภาคีรัฐ.....	233
14 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ อุปสรรคด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคีรัฐ.....	234

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
15 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ วิสัยทัศน์ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาครัฐ.....	235
16 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง ของ กลุ่มตัวอย่างภาครัฐ.....	236
17 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ที่ 1 เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาครัฐ.....	237
18 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ที่ 2 เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาครัฐ.....	240
19 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ที่ 3 เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาครัฐ.....	242
20 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ที่ 4 เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาครัฐ.....	245
21 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาครัฐ.....	249
22 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาครัฐ.....	253

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
23 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ บทบาทของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการพัฒนาการ ท่องเที่ยวจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาครัฐ.....	255
24 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	257
25 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	260
26 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	261
27 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวด้านมหรหรรเทศกาลและประเพณีของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	262
28 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	263
29 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การบริการการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	264
30 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ จุดแข็งของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	265
31 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ จุดอ่อนของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	266
32 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ โอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	267
33 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ อุปสรรคด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	268

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
34 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ วิสัยทัศน์ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	269
35 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	270
36 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ที่ 1 เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	271
37 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ที่ 2 เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	274
38 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ที่ 3 เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	276
39 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ที่ 4 เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	279
40 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	283
41 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	287

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
42 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ บทบาทของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาคเอกชน.....	290
43 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	292
44 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	295
45 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	296
46 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวด้านนันทกรรม เทศกาลและประเพณีของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	297
47 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง โดยกลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	298
48 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การบริการการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	299
49 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ จุดแข็งของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	300
50 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ จุดอ่อนของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	301
51 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ โอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	302
52 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ อุปสรรคด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	303

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
53 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ วิสัยทัศน์ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	304
54 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	305
55 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ที่ 1 เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	306
56 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ที่ 2 เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	309
57 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ที่ 3 เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	311
58 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ที่ 4 เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	314
59 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	318
60 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	322

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
61 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ บทบาทของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	324
62 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	326
63 แสดงจำนวนร้อยละ การเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	329
64 แสดงจำนวนร้อยละ ของแหล่งข่าวที่นักท่องเที่ยวรู้จักจากสื่อการท่องเที่ยว จังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	330
65 แสดงจำนวนร้อยละ ของประเภทของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม ที่ท่่านสนใจการท่องเที่ยวจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	331
66 แสดงจำนวนร้อยละ ของวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	332
67 แสดงจำนวนร้อยละ ของลักษณะการเดินทางมาจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	333
68 แสดงจำนวนร้อยละ ของยานพาหนะในการเดินทางมาจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	334
69 แสดงจำนวนร้อยละ พักค้างคืนในการเดินทางท่องเที่ยวจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	335
70 แสดงจำนวนร้อยละ ของการพักค้างคืนซึ่งประเภทของที่พักรที่ท่่านพัก ในการเดินทางมาจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	336
71 แสดงจำนวนร้อยละ ระยะเวลาการพักรวมในการเดินทางมาจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	337
72 แสดงจำนวนร้อยละ ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวครั้งนี้เฉลี่ยต่อคนต่อวัน ของการเดินทางมาจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	338
73 แสดงจำนวนร้อยละ ของจุดมุ่งหมายที่จะเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	339

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
74 แสดงจำนวนร้อยละ แรงจูงใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	340
75 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	342
76 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	343
77 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวด้านมหรรรรม เทศกาลและประเพณีของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	344
78 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	345
79 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การบริการการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	346
80 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ จุดแข็งของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	347
81 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ จุดอ่อนของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	348
82 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ โอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	349
83 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ อุปสรรคด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	350

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
84 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ วิสัยทัศน์ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	351
85 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	352
86 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ที่ 1 เพื่อการพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	353
87 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ที่ 2 เพื่อการพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	356
88 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ที่ 3 เพื่อการพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	358
89 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ที่ 4 เพื่อการพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ของจังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างภาคประชาชน.....	361
90 แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง ของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว.....	365
91 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	370
92 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่น่าท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	373

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
93 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรท่องเที่ยวด้านมหรรรรม เทศกาลและประเพณีที่น่าท่องเที่ยวของ จังหวัดตรัง.....	376
94 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ทรัพยากรด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	379
95 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ภาพรวมความเหมาะสมในการให้บริการทางการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	383
96 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ จุดแข็งในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	386
97 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ จุดอ่อนในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	389
98 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ โอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	393
99 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ อุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	396
100 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ วิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	399
101 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง.....	402
102 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ กลยุทธ์ที่ 1 เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง.....	405
103 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ กลยุทธ์ที่ 2 เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง.....	410
104 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ กลยุทธ์ที่ 3 เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง.....	414

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
105 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ กลยุทธ์ที่ 4 เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง.....	418
106 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านพื้นที่ท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	425
107 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	429
108 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ ปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านกิจกรรมและการเรียนรู้การท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	432
109 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยบ่งชี้ ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดตรัง.....	435
110 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดตรังในด้านการจัดการ ด้านคมนาคมและสาธารณสุขภาค.....	438
111 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดตรังในด้าน การจัดการด้านที่พักแรมและร้านอาหาร.....	441
112 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง ในด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว.....	444
113 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดตรังในด้าน การจัดการด้านกิจกรรม.....	447
114 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง ในด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ.....	450

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
115 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็น เกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรังในภาครัฐ.....	453
116 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ บทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรังในภาคเอกชน.....	456
117 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ บทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรังในภาคประชาชน.....	459
118 แสดงรูปผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ของจังหวัดตรัง.....	470

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 แผนภูมิแสดงจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ.....	1
2 แผนผังแสดงกรอบแนวคิดทางการวิจัย.....	7
3 แผนผังแสดงกระแสความต้องการการเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยว.....	16
4 แผนภูมิแสดงองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	20
5 แผนภูมิแสดงแนวคิดการจัดการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	27
6 แสดงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ตามความหมายของ Hellriegel and Solum.....	80
7 แสดงการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ตามความหมายของ Donnelly Gibson & Invancevich.....	81
8 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างแผนของแผนกับแผนยุทธศาสตร์ขององค์การ.....	82
9 แสดงกระบวนการการวางแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว.....	84
10 แสดงอุปสงค์และอุปทาน.....	133
11 แสดงสัญลักษณ์ประจำจังหวัดตรัง.....	141
12 แสดงแผนที่จังหวัดตรัง.....	142
13 อนุสาวรีย์พระยารัษฎานุประดิษฐ์.....	148
14 เขาปินะ.....	148
15 ทางเข้าถ้ำเลเขากอบ.....	149
16 ภายในถ้ำเลเขากอบ.....	150
17 น้ำตกโตนเต๊ะ.....	150
18 น้ำตกสายรุ้ง.....	151
19 น้ำตกอ่างทอง.....	151
20 น้ำตกร้อยชั้นพันวัง.....	152
21 หาดปากเมง.....	153
22 พะยูนในเกาะลิบง.....	155
23 นกทะเลในเกาะลิบง.....	155
24 ชายหาดเกาะกระดาน.....	156
25 น้ำทะเลใสเกาะกระดาน.....	156

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
26 ถ้ำมรกต.....	157
27 เกาะม้า.....	157
28 เกาะเขือก.....	158
29 เกาะแหวน.....	158
30 ยางพาราต้นแรก.....	159
31 ถ้ำเจ้าไหม-ถ้ำเจ้าคุณ.....	160
32 สวนพฤกษศาสตร์ภาคใต้ (ทุ่งค่าย).....	160
33 พิพิธภัณฑสถานสัตว์น้ำราชมงคลตรัง.....	161
34 พิธีวิวาห์ใต้สมุทร.....	162
35 เทศกาลขนมเค้ก.....	162
36 เทศกาลหมูย่าง.....	163
37 งานประเพณีถือศีลกินเจ.....	163
38 หน้าถ้ำมรกต.....	182
39 ภายในถ้ำมรกต.....	183
40 บรรยากาศถ้ำมรกต.....	184
41 บริเวณจุดดำน้ำตื้นเกาะกระดาน.....	185
42 บริเวณชายหาดเกาะกระดาน.....	185
43 ท่าจอดเรือของเกาะกระดาน.....	186
44 รูปร่างลักษณะเกาะเขือก.....	187
45 รูปร่างลักษณะเกาะม้า.....	187
46 รูปร่างลักษณะเกาะแหวน.....	188
47 บรรยากาศภายในน้ำตกสายรุ้ง.....	189
48 บรรยากาศน้ำตกไพรสวรรค์.....	189
49 บรรยากาศน้ำตกโตนเต๊ะ.....	190
50 บรรยากาศภายในถ้ำเลเขากอบ.....	191
51 หินงอกหินย้อยถ้ำเลเขากอบ.....	191

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
52 การล่องเรือเข้าถ้ำเลเขากอบ.....	192
53 คลองจะเข้ชาวทะเลถ้ำเจ้าไหม.....	193
54 การพายเรือแคนูชมป่าโกงกาง.....	193
55 การชมป่าโกงกาง.....	194
56 ท่าเรือเกาะสุกร.....	195
57 บรรยากาศเกาะสุกร.....	195
58 สัญลักษณ์เกาะลิบง.....	196
59 นกทะเลที่หายากในเกาะลิบง.....	197
60 พะยูงในเกาะลิบง.....	197
61 พระเศียรทรงเทริดอย่างมโนราห์.....	198
62 พระพุทธรูปภายในวัดภูเขาทอง.....	199
63 บริเวณภายในวัดภูเขาทอง.....	199
64 อนุสรณ์พระยารัษฎานุประดิษฐ์.....	200
65 บ้านพระยารัษฎานุประดิษฐ์ในอดีต.....	201
66 เครื่องใช้ในพิพิธภัณฑ์พระยารัษฎานุประดิษฐ์.....	201
67 ลักษณะของชนเผ่าซาไก.....	202
68 วิถีชีวิตชนเผ่าซาไก.....	203
69 อาหารเข่าคนตรัง.....	204
70 วิธีการทอผ้า.....	205
71 แสดงวิธีการทอผ้า.....	206
72 แสดงลวดลายผ้า.....	206
73 บรรยากาศพิธีวิวาห์ใต้สมุทร.....	207
74 สัญลักษณ์พิธีวิวาห์ใต้สมุทร.....	208
75 บรรยากาศการจดทะเบียนใต้น้ำพิธีวิวาห์ใต้สมุทร.....	208
76 ทางเดินชมยอดไม้.....	209
77 ทางเดินชมยอดไม้สูงสุด.....	210

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
78 ต้นไม้ขนาดใหญ่ในสวนพฤกษศาสตร์.....	210
79 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ที่นำท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	371
80 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่นำท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	374
81 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวด้านมหรหรร เทศกาลและประเพณีที่นำท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	377
82 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่นำท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	381
83 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพรวมความเหมาะสมในการให้ บริการทางการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	384
84 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดแข็งในการพัฒนาการท่องเที่ยว ของจังหวัดตรัง.....	387
85 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดอ่อนในการพัฒนาการท่องเที่ยว ของจังหวัดตรัง.....	391
86 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยว ของจังหวัดตรัง.....	394
87 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยว ของจังหวัดตรัง.....	397
88 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ของจังหวัดตรัง.....	400
89 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง.....	403
90 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนของจังหวัดตรังในยุทธศาสตร์ที่ 1.....	408

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
91 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนของจังหวัดตรังในยุทธศาสตร์ที่ 2.....	412
92 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนของจังหวัดตรังในยุทธศาสตร์ที่ 3.....	416
93 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ กลยุทธ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง.....	422
94 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้านพื้นที่ ท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	427
95 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้าน การจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	430
96 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้าน กิจกรรมและการเรียนรู้การท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง.....	433
97 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยบ่งชี้ศักยภาพด้าน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดตรัง.....	436
98 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการ การท่องเที่ยวของจังหวัดตรังในด้านการจัดการด้านคมนาคม และสาธารณูปโภค.....	439
99 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการ การท่องเที่ยวของจังหวัดตรังในด้านการจัดการด้านที่พักแรม และร้านอาหาร.....	442
100 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการ การท่องเที่ยวของจังหวัดตรังในด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว.....	445
101 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการ การท่องเที่ยวของจังหวัดตรังในด้านการจัดการด้านกิจกรรม.....	448
102 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการ การท่องเที่ยวของจังหวัดตรังในด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ.....	451

สารบัญภาพ (ต่อ)

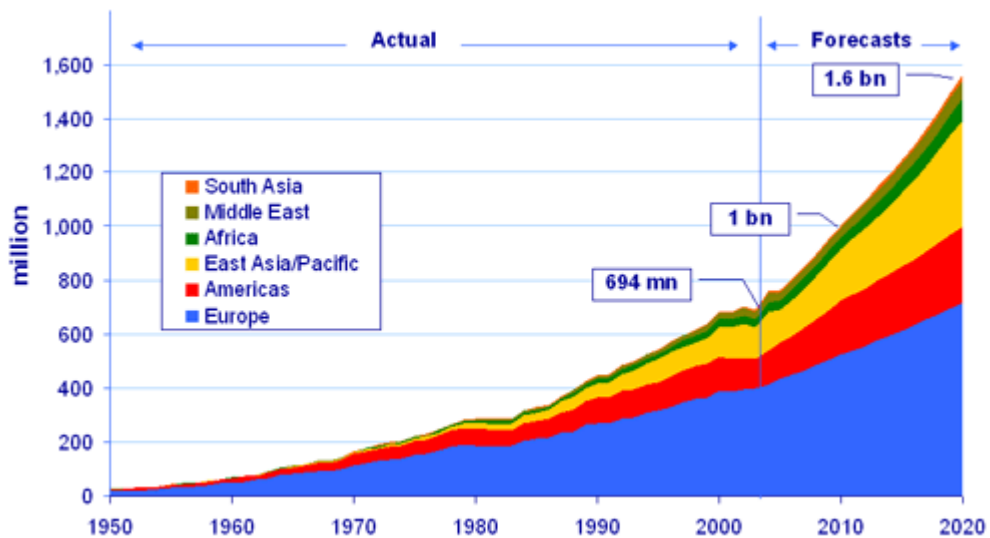
ภาพ	หน้า
103 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยว ของจังหวัดตรังในภาครัฐ.....	454
104 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยว ของจังหวัดตรังในภาคเอกชน.....	457
105 แผนภูมิแสดงระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยว ของจังหวัดตรังในภาคประชาชน.....	460
106 แสดงแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง.....	507
107 แสดงแผนยุทธศาสตร์ที่ 1 เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง.....	508
108 แสดงแผนยุทธศาสตร์ที่ 2 เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง.....	509
109 แสดงแผนยุทธศาสตร์ที่ 3 เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง.....	510
110 แสดงแผนยุทธศาสตร์ที่ 4 เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง.....	511

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวทั่วโลก เป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีบทบาทสำคัญ สามารถสร้างรายได้จำนวนมากให้กับประเทศแต่ละประเทศทั่วโลก องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization . WTO) WTO ได้กำหนดวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2563 (Tourism Vision 2020) ไว้ว่าจะมีนักท่องเที่ยวนานาชาติ 1,600 ล้านคน ในจำนวนนี้จะมีนักท่องเที่ยวที่เดินทางอยู่ในภูมิภาคของตนเอง 1,200 ล้านคน และจะมีนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวที่ออกจากภูมิภาคของตนเองและเดินทางระยะยาวมาท่องเที่ยวในต่างทวีป ประมาณ 378 ล้านคน (World Tourism Organization, 1995)

ภาพ 1 แผนภูมิแสดงจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ

ที่มา <http://www.worldtourism.org/facts/vision.html>

การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศส่วนใหญ่ขึ้นมากจากการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลดีทางเศรษฐกิจอย่างแท้จริง

ภาพรวมของจำนวนนักท่องเที่ยวในปีพ.ศ. 2549 มีจำนวน 95.31 ล้านคน เพิ่มขึ้นจากปีพ.ศ. 2548 ร้อยละ 4.68 โดยแยกเป็นการเดินทางของนักท่องเที่ยวคนไทย 81.49 ล้านคน / ครั้ง เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.46 และการเดินทางเข้าประเทศไทยของนักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวน 13.82 ล้านคน / ครั้ง เพิ่มขึ้นร้อยละ 20.01 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2549, หน้า 1)

ในปัจจุบันประเทศไทยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในทุกด้าน ทั้งด้านการประชาสัมพันธ์ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงได้ดำเนินการโครงการการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทย โดยมุ่งเน้นให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชียภายในปีพ.ศ. 2551 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550, หน้า 1) อีกทั้งมุ่งพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยให้ก้าวสู่มาตรฐานที่มีคุณภาพและเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลกอันจะนำไปสู่การเป็น Tourism Capital of Asia ต่อไป (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550, หน้า 4)

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศอย่างมากมาย เพราะจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปีมีจำนวนทวีคูณอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้จะมีปัจจัยลบเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งปี อาทิ ปัญหาทางการเมือง การปฏิวัติรัฐประหาร ราคาน้ำมันที่สูงขึ้นและไม่คงตัว ภาวะเศรษฐกิจชะลอตัวทำให้ค่าเงินบาทแข็งตัวขึ้น หรือแม้กระทั่งความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งสถานการณ์เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อความมั่นใจในการเดินทางของนักท่องเที่ยวทั้งสิ้น แต่ปัจจัยเหล่านี้ไม่ได้มีผลกระทบต่ออัตราการขยายตัวของจำนวนนักท่องเที่ยวในภาพรวม ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องจากภาวการณ์ฟื้นตัวหลังเหตุการณ์ธรณีพิบัติภัยสึนามิในทะเลอันดามันและผลจากการจัดงานเฉลิมฉลองครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ซึ่งก่อให้เกิดกระแสการเดินทางของนักท่องเที่ยวต่างชาติและชาวไทยเพิ่มขึ้น

ภาคใต้เป็นภาคที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความโดดเด่นทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาษา การละเล่น ประเพณี มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติทั้งทางทะเลและทางบก มีชายฝั่งทะเลของทะเลอันดามัน กลุ่มจังหวัดท่องเที่ยวในทะเลอันดามันซึ่งเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ได้แก่ จังหวัดภูเก็ต พังงา กระบี่

ผู้วิจัยมีความสนใจในจังหวัดตรังเพราะจังหวัดตรังมีจุดเด่นและความเป็นไปได้มากมาย ในฐานะเป็นสถานที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยว อาทิ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่ยังไม่ถูกทำลาย ความปรารถนาของผู้วิจัยที่ต้องการให้จังหวัดตรังกลายเป็นแหล่งที่ได้รับความนิยมทางการท่องเที่ยว มีความเป็นเอกลักษณ์ซึ่งมีการปกป้องทรัพย์สินสมบัติทางธรรมชาติและวัฒนธรรม แต่จุดด้อยของจังหวัดตรัง คือจังหวัดตรังยังขาดการจัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรังที่เหมาะสม อีกทั้งขาดองค์กรที่เป็นผู้นำในระดับจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาครัฐที่จะบูรณาการความร่วมมือด้วยกันกับกับภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยวชาวไทย เข้าด้วยกัน ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องอาศัยการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วน เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรังต่อไป

จังหวัดตรังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยวชาวไทย และตั้งอยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมอย่างยิ่งแก่การท่องเที่ยว เพราะมีทิวเขาและถ้ำสูงที่เขียวชอุ่ม มีน้ำไหลคดเคี้ยวและกว้างใหญ่ไพศาล อันเป็นต้นกำเนิดของสายธาร มีแก่งโขดหิน มีน้ำตกที่สวยงามเป็นจำนวนมาก ประกอบกับมีชายฝั่งทะเลอันยาวเหยียด อีกทั้งมีหาดทรายที่สวยงามมีหมู่เกาะใหญ่น้อยตามชายทะเล สิ่งเหล่านี้ถือเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดตรัง เป็นแหล่งดึงดูดให้ผู้คนไปเที่ยวชมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจได้รับความสุขความสบายใจคลายความเครียด

จังหวัดตรังเป็นจังหวัดหนึ่งในเขตภาคใต้ของประเทศไทยที่มีหน่วยงานต่าง ๆ ให้การสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยว (เทศบาลนครตรัง, 2549, หน้า 4) เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สมาคมผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเมืองตรังและสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์รักษาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและโบราณคดี ที่ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ให้เกิดการรับรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว การท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง เช่น กรมอุทยาน สัตว์ป่า และพรรณพืช กรมศิลปากร และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตรัง ที่ต้องการจะบูรณาการการท่องเที่ยวในจังหวัดตรังให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อพัฒนาและปรับปรุงธุรกิจของจังหวัดให้มีคุณภาพและมาตรฐานทางการบริการ รวมถึงการเสริมสร้างจิตสำนึกให้กับผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวหรือคนในชุมชนให้ตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้เป็นสิ่งสำคัญ ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญที่จะบูรณาการผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง เพื่อมุ่งเน้นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่มีอยู่ภายในจังหวัดตรัง
2. เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ทั้งภายในและภายนอก ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง
3. เพื่อสร้างแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง

ความสำคัญของการวิจัย

เพื่อนำเสนอให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อบทบาทและหน้าที่ในการดำเนินการเกี่ยวกับแผนยุทธศาสตร์ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ตลอดจนนักท่องเที่ยวแบบบูรณาการอันจะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวพื้นที่ในจังหวัดตรัง ได้แก่ เขตอำเภอเมืองตรัง อำเภอกันตัง อำเภอห้วยยอด อำเภอปะเหลียน อำเภอย่านตาขาว อำเภอสิเกา อำเภอนาโยง อำเภอวังวิเศษ อำเภอรัษฎา และอำเภอหาดสำราญซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดตรัง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างประชากร โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างละ 100 คน โดยแบ่งให้ภาครัฐ 100 ชุด ภาคเอกชน 100 ชุด ภาคประชาชน 100 ชุด และภาคนักท่องเที่ยวชาวไทย 100 ชุด รวม 4 กลุ่ม เป็นจำนวนทั้งสิ้น 400 คน ประกอบด้วย

1. ภาครัฐ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดตัญ หัหน้าราชการในส่วนราชการ หรือหัหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์จัหวัด หัหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์การท่องเทียว นายอำเภอเขตเมืองตัญ นายอำเภอกันตัญ นายอำเภอห้วยยอด นายอำเภอปะเหลียน นายอำเภอย่านตาขาว นายอำเภอสิเกา นายอำเภอนาโยง นายอำเภอวังวิเศษ นายอำเภอรัชฎา และนายอำเภอหาดสำราญ หัหน้าอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม หัหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัด หัหน้าสวนพฤกษศาสตร์ในจัหวัดตัญ องค์การบริหารส่วนจัหวัด องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลนครตัญ
2. ภาคเอกชน ได้แก่ หอการค้าจัหวัด ผู้ประกอบการด้านที่พัก ผู้ประกอบการด้านขนส่ง ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเทียว ประธานชมรมการท่องเที่ยวจัหวัดตัญ
3. ภาคประชาชน ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านและประชาชนทั่วไปในจัหวัดตัญ
4. นักท่องเทียวชาวไทยที่เดินทางท่องเทียวในจัหวัดตัญ

ขอบเขตของหัข้อการวิจัย

ผู้วิจัยจะทำการวิจัยในหัข้อต่อไปนี้

1. การตรวจสอบทรัพยากรท่องเทียวของจัหวัดตัญ
2. การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค และสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ของการพัฒนาการท่องเที่ยวจัหวัดตัญ
3. การกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์และโครงการของการวางแผนยุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจัหวัดตัญ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ มีศัพท์ที่เห็นควรนำมาให้คำจำกัดความเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ซึ่งมีดังต่อไปนี้

การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยไม่คำนึงถึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกลและการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือไม่

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่นำธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สวยงามมาเป็นองค์ประกอบในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่ทำทาย

การท่องเที่ยวธรรมชาติ หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ พร้อมได้ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของสิ่งที่มีชีวิตรอบๆ เช่น ศึกษาวงจรชีวิตของแมลง การเจริญเติบโตของพืชต่างๆ ศึกษาคุณชนิดต่างๆ เป็นต้น

นักท่องเที่ยว (Tourist) หมายถึง บุคคลที่เดินทางจากท้องถิ่นอันเป็นที่อยู่โดยปกติของตนไปยังท้องถิ่นอื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ และด้วยวัตถุประสงค์ที่มีไว้เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง การดำเนินการที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงความสมดุลอย่างยั่งยืนระหว่างการผลิต การบริโภค ประชากร และขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่นั้นๆ ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องเหมาะสมและข้อจำกัดทางนิเวศวิทยา สามารถรักษาเอกลักษณ์ความเป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดกาลยาวนานที่สุด

การบูรณาการ (Integration) หมายถึง การประสานกลมกลืนของแผนพัฒนาประเทศที่นำเอาการมีส่วนร่วมของทรัพยากรมนุษย์ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม เพื่อการพัฒนาไปพร้อมกับการดำเนินการที่เชื่อมต่อกัน ให้เป็นแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง

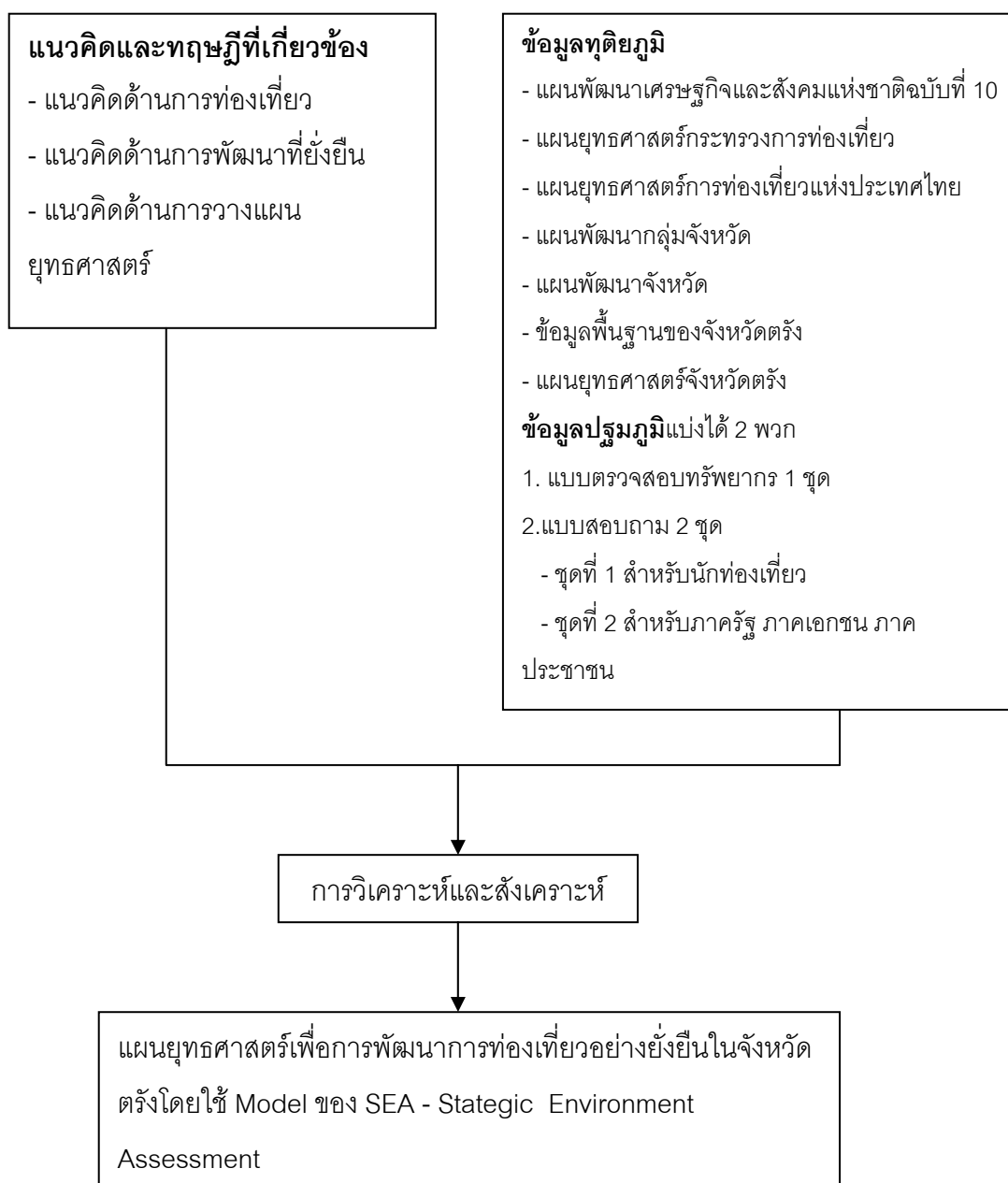
ยุทธศาสตร์ (Strategy) หมายถึง กระบวนการการวางแผนที่ให้ความสำคัญกับการมองไปในอนาคต ภายใต้การพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการใช้ความสามารถของจังหวัด เพื่อระดมทรัพยากรมาใช้และการพิจารณาถึงทางเลือกต่างๆ อย่างรอบคอบและชัดเจนว่าจะสามารถนำจังหวัดไปสู่ภารกิจและเป้าหมายที่วางไว้

แผนยุทธศาสตร์ (Strategic Plan) หมายถึง แผนพัฒนาที่แสดงทิศทางหรือแนวทางการพัฒนาจังหวัดในอนาคตด้วยงานนโยบายหรือยุทธศาสตร์ที่ครอบคลุมทุกด้าน โดยองค์ประกอบคือการแสดงวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย กลยุทธ์ และแนวทางหรือมาตรการการพัฒนา ให้สอดคล้องในทิศทางเดียวกันกับนโยบายการพัฒนาประเทศ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชนและรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

การประเมินผลกระทบเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Environment Assesment - SEA) หมายถึง ซึ่งจะมีการกำหนดการวางแผนปฏิบัติการไว้ 4 ระดับ ได้แก่ ระดับนโยบาย (Policy) ระดับแผนงานหลัก (Stragecy) ระดับกลุ่มโครงการ (Programm) และระดับโครงการ (Project)

กรอบแนวคิดทางการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอแผนผังในการวิจัยดังต่อไปนี้

ภาพ 2 แผนผังแสดงกรอบแนวคิดทางการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวความคิดด้านการท่องเที่ยว
 - 1.1 การท่องเที่ยวทั่วไป
 - 1.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 1.3 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
 - 1.4 การท่องเที่ยวธรรมชาติ
 - 1.5 การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม
 - 1.6 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร
 - 1.7 การตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว
 - 1.8 แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว
 - 1.9 การตลาดการท่องเที่ยว
2. แนวความคิดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนและการบูรณาการ
 - 2.1 การพัฒนาที่ยั่งยืน
 - 2.2 การบูรณาการและการมีส่วนร่วม
 - 2.3 การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลาง
3. แนวความคิดด้านการวางแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว
 - 3.1 การวางแผนยุทธศาสตร์
 - 3.2 การวางแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว
 - 3.3 การประเมินผลกระทบเชิงยุทธศาสตร์ (SEA)
 - 3.4 การจัดการประเมินผลด้านบริหารธุรกิจ (Balanced Scorecard)
 - 3.5 แผนที่ยุทธศาสตร์
 - 3.6 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10
 - 3.7 แผนยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยว
 - 3.8 แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
 - 3.9 แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด

- 3.10 แผนพัฒนาจังหวัด
- 3.11 แผนพัฒนาท่องเที่ยวจังหวัดตรัง
- 4. ปรับพื้นที่ศึกษา
- 5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดด้านการท่องเที่ยว

1. การท่องเที่ยวทั่วไป

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมให้บริการที่สร้างรายได้ให้กับประเทศในระดับต้นๆและมีอัตราการเจริญเติบโตที่รวดเร็วไม่เฉพาะในประเทศไทย แต่ครอบคลุมทั่วโลก ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ไม่ว่าจะเป็นส่วนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น เพื่อเป็นสิ่งที่ประกอบกันขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้

การท่องเที่ยวหรืออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่ประกอบด้วยธุรกิจหลายประเภท มีทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น ธุรกิจด้านการขนส่ง ที่พักอาศัย แหล่งท่องเที่ยว ธุรกิจด้านอาหาร และธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางอ้อม คือ การผลิตสินค้าต่างๆตลอดจนศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญต่อการท่องเที่ยว ทำให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งในปัจจุบันการท่องเที่ยวกลายเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดเนื่องจากรายได้ส่วนใหญ่มาจากการท่องเที่ยว และมีแนวโน้มว่าจะมีความสำคัญขึ้นเรื่อยๆ เพราะหากพิจารณาถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยว นอกจากประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ คือทำให้เกิดการจ้างแรงงาน ประชากรมีรายได้ ธุรกิจการคมนาคมขนส่งดีขึ้น มีความทันสมัยดุลการชำระเงินดี เงินตราต่างประเทศไหลเข้าสู่ประเทศเพิ่มขึ้น การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการปรับปรุงทางด้านโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา สาธารณูปโภคต่างๆตลอดจนการบริการด้านการโรงแรม ศูนย์การค้า และภัตตาคาร เป็นต้น การท่องเที่ยวช่วยทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี สังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนการดำรงชีวิตของประเทศอื่นๆได้ดี การท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้ประเทศมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยอาศัยทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่แต่ละประเทศมีอยู่ ขึ้นอยู่กับว่าประเทศเหล่านั้นจะรู้จักใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่ตนมีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากน้อยเพียงใด

บทบาทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ยังประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติมาก คือ ยิงการท่องเที่ยวทวีความสำคัญมากขึ้นก็ยิ่งจะเป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและเกียรติภูมิของประเทศให้เป็นที่รู้จักแก่ชาวโลก แสดงให้เห็นถึงความมีชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และโบราณคดี ให้เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวประทับใจนอกเหนือจากความสนุกสนานเพียงอย่างเดียว

แนวโน้มการท่องเที่ยวเอเชียในปี 2547 – 2550 เท็ดชาย ช่วยบำรุง (2550, หน้า 29)

1. นักท่องเที่ยวสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์โลก ดังนั้นตลาดนักท่องเที่ยวจึงสามารถฟื้นตัวได้รวดเร็วกว่าที่ผ่านมา

2. นิยมเดินทางระยะสั้นๆแต่ถี่ขึ้นในขณะที่การเดินทางระยะไกลมีแนวโน้มจะฟื้นตัวดีตามลำดับ

3. นักท่องเที่ยวมักจะคำนึงถึงปัจจัยความคุ้มค่าเงินเป็นสิ่งสำคัญในการตัดสินใจเดินทาง นักท่องเที่ยวจะประหยัดค่าใช้จ่ายมากขึ้นทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวฟื้นตัว แต่รายได้จะลดต่ำลง

4. อินเทอร์เน็ตและสายการบินต้นทุนต่ำจะมีบทบาทสำคัญ

5. นักท่องเที่ยวสนใจการทำกิจกรรมมากกว่าตัวแหล่งท่องเที่ยว จึงทำให้การท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษทวีความสนใจให้กับนักท่องเที่ยวจำนวนไม่น้อย

โอกาสทางการตลาดการท่องเที่ยวในเอเชีย เท็ดชาย ช่วยบำรุง (2550, หน้า 30)

1. เศรษฐกิจโลกจะฟื้นตัวดีขึ้นจากแรงสนับสนุนสำคัญจากภูมิภาคยุโรป ประเทศจีน และสหรัฐอเมริกา

2. ตลาดนักท่องเที่ยวขาออกของญี่ปุ่นจะฟื้นตัวกลับมาเดินทางอีกครั้ง

3. ตลาดจีนและญี่ปุ่นเป็นตลาดเดินทางออกที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียและเป็นลูกค้าสำคัญของไทย

4. นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังขาดความมั่นใจในความปลอดภัยต่อคู่แข่งหลักในเอเชีย เช่น อินโดนีเซีย ฮองกง และสิงคโปร์

5. กลุ่มประเทศอินโดจีนยังมีภาพลักษณ์ที่ปลอดภัย

6. สิงคโปร์แอร์ไลน์ได้เปิดบิน Long Range แบบ Non Stop Flight จาก L.A.-สิงคโปร์ ทำให้มีโอกาสที่จะดึงดูดตลาดสหรัฐมาไทยมากขึ้น

รูปแบบการบริโภคทางการท่องเที่ยวในอนาคต เกิดชาย ช่วยบำรุง (2550, หน้า 30)

1. ผู้คนมีแนวโน้มที่จะเดินทางท่องเที่ยวในเวลาสั้นลง
2. ผู้คนมีแนวโน้มที่จะเดินทางท่องเที่ยวคนเดียวหรือเป็นกลุ่มย่อย
3. ผู้คนมีแนวโน้มที่จะต้องการการท่องเที่ยวแบบใกล้ชิดธรรมชาติเพื่อหลีกเลี่ยงชีวิตแบบจำเจเดิมๆ
4. ผู้คนมีแนวโน้มที่จะต้องการการท่องเที่ยวแบบไม่แพง
5. การบริการทางการท่องเที่ยวโดยมนุษย์จะมีความจำเป็นอย่างมาก
6. ผู้คนมีแนวโน้มที่จะใช้เวลาเพิ่มขึ้นในการเตรียมตัวก่อนการเดินทาง

ความหมายของการท่องเที่ยว

ประเสริฐ วิทยารัฐ (2530, หน้า 3) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเป็นสินค้าที่มีความแตกต่างจากสินค้าอื่น คือผู้ซื้อหรือนักท่องเที่ยวต้องมาหาสินค้าด้วยตัวเองแทนที่สินค้าจะไปหาผู้ซื้อ สำหรับตัวสินค้าก็มีความแตกต่างจากสินค้าทั่วไป คือ ผู้ซื้อไม่สามารถเก็บสินค้าไว้เป็นสมบัติได้ แต่ผู้ซื้อจะได้รับความรื่นรมย์ ความพึงพอใจ ความแปลกใหม่ ประเทืองปัญญา พักผ่อน สุกสนาน ความคุ้มค่าของผู้ซื้อจึงอยู่ที่ความรู้สึกพึงพอใจ ประทับใจและมีการบอกเล่าถึงความประทับใจแก่ผู้อื่นเพื่อชักชวนให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว”

เสรี วงษ์ไพจิตร (2534, หน้า 429) ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเป็นรูปแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เจริญเติบโตไปในทิศทางที่เหมาะสม โดยรักษาสภาพแวดล้อมที่ดั้งเดิมให้คงอยู่ควบคู่ไปกับการพัฒนาที่มุ่งอนุรักษ์คุณค่าทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการพัฒนาโดยถือว่าการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศ สามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมของระบบนิเวศโดยไม่ทำให้เป็นการเปลี่ยนแปลงหรือทำลาย

ไพฑูรย์ และ วิลาสวงค์ พงศบุตร (2536, ไม่มีเลขหน้า) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง การเดินทางไปเยือนสถานที่ต่างถิ่นซึ่งมิใช่เป็นที่พำนักอาศัยประจำของบุคคลและเป็นไปเยือนชั่วคราว โดยมิใช่เพื่อเป็นการประกอบอาชีพรายได้

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540, หน้า6) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวที่ผู้ท่องเที่ยวมุ่งหวังจะได้รับผลตอบแทนเพื่อพักผ่อนหย่อนใจและเพื่อสนองตอบความอยากรู้ อยากรูเห็น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544, หน้า2) ได้สรุปว่าการท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยไม่คำนึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกลและการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือไม่

ปรีชา แดงโรจน์ (2544, หน้า 29 – 30) ได้อ้างถึงคำนิยามขององค์การสหประชาชาติ ที่ได้จัดประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยว ณ กรุงโรม เมื่อปี พ.ศ. 2506 ไว้ว่าการท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่มีเงื่อนไขเกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ 1) ต้องมีการเดินทาง 2) ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน และ 3) ต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทางและได้อธิบายเพิ่มเติมว่าการเดินทางท่องเที่ยวต้องมีใช้เพื่อการประกอบอาชีพและไปอยู่ประจำแต่เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังต่อไปนี้

1. เพื่อพักผ่อนในวันหยุด
2. เพื่อวัฒนธรรมหรือศาสนา
3. เพื่อการศึกษา
4. เพื่อการกีฬาและบันเทิง
5. เพื่อชมประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ
6. เพื่องานอดิเรก
7. เพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตร
8. เพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ
9. เพื่อเข้าร่วมประชุมหรือสัมมนา

นิคม จารุมนี (2545, หน้า 1) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า หมายถึงการเดินทางจากที่หนึ่งที่มีจุดหมายที่อยู่อาศัย ไปยังอีกที่หนึ่งที่ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้นจากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านการปฏิสัมพันธ์และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ

องค์การท่องเที่ยวโลก (WTO World Tourism Organization 2020 vision, 1995) ให้ความหมายทางการท่องเที่ยว ดังนี้ การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวแต่ไม่ใช่ตั้งหลักแหล่งอย่างถาวร การเดินทางเป็นความสมัครใจหรือความพึงพอใจของผู้เดินทางเอง ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆก็ตามที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ แต่เดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ด้วยความบันเทิงเบิกบาน เยี่ยมเยือนญาติมิตร การศึกษาหาความรู้ การกีฬา การประชุมสัมมนาและเพื่อติดต่อธุรกิจ

ผู้วิจัยจึงใคร่ขอสรุปว่าการท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อความเพลิดเพลิน พักผ่อนหย่อนใจและเป็นการเดินทางที่มีเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ คือ

1. เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542, 2-7 – 2-10)

การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) และ ตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market or Tourist) แต่ละองค์ประกอบมีองค์ประกอบย่อยๆที่มีความสัมพันธ์กัน เป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน ความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยว จึงอยู่ที่ความแตกต่างในองค์ประกอบย่อย และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง

1. **แหล่งท่องเที่ยว** เป็นทรัพยากรที่สำคัญ จัดเป็นอุปทานการท่องเที่ยว (Tourism Supply) จัดหมวดหมู่ของแหล่งท่องเที่ยวเป็น 5 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attractions) แหล่งท่องเที่ยวซึ่งแสดงออกถึงประเพณีต่างๆ (Traditional Attractions) แหล่งท่องเที่ยวซึ่งแสดงถึงความงดงามในรูปแบบต่างๆของภูมิประเทศ (Scenic Attractions) แหล่งท่องเที่ยวประเภทที่ให้ความบันเทิง (Entertainment Attractions) แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะตัว (Other Attractions)

สำหรับประเทศไทยนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) โดยบริษัทหรือหน่วยงานที่ปรึกษาต่างๆมักแบ่งแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์โบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความบันเทิงนั้น จัดเป็นส่วนหนึ่งในสถานบริการนักท่องเที่ยว

2. **บริการการท่องเที่ยว** บริการที่รองรับการท่องเที่ยวเป็นอุปทานประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางหลักของนักท่องเที่ยว แต่เป็นบริการที่รองรับให้เกิดความสะดวกสบายและความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งในบางโอกาสอาจเป็นตัวดึงดูดใจได้เช่นกัน บริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ ที่พัก อาหาร แหล่งจำหน่ายสินค้า แหล่งบันเทิง แหล่งกิจกรรมและบริการอื่นๆ ทั้งนี้รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นอื่นๆด้วย

3. **ตลาดการท่องเที่ยว** เป็นการแสดงออกของอุปสงค์ ซึ่งมีความปรารถนาในการท่องเที่ยวจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อเข้าร่วมในกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อกิจกรรมอื่นๆ (ปกติตลาดการท่องเที่ยวจะเน้นที่นักท่องเที่ยว) ซึ่งในกระบวนการจัดการได้หมายรวมถึงการ

ผู้มาเยือน (Visitors) ผู้ที่จากถิ่นพำนักของตนเอง เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง อาจพักค้างแรมหรือไม่ก็ได้

นักท่องเที่ยว (Tourists) คือผู้เดินทางมายังพื้นที่หนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์ต่างๆที่ไม่ใช่เป็นการไปทำงานประจำ การศึกษา และไม่ใช่คนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาหรือทำงานประจำ หรือศึกษาอยู่ในพื้นที่นั้น ผู้เดินทางนี้จะต้องพักค้างแรมอย่างน้อย 1 คืน วัตถุประสงค์ในการเดินทางอาจเพื่อใช้เวลาว่าง (การนันทนาการ การพักผ่อนวันหยุด การรักษาสุขภาพ การศึกษา – เรียนรู้ การศาสนา และการกีฬา) ธุรกิจ เยี่ยมญาติ การปฏิบัติหน้าที่ และการประชุม เป็นต้น

นักทัศนาจร (Excursionists) คือ ผู้ที่เดินทางที่ไม่ได้พักค้างคืน

การท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Tourism) คือการเดินทางของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จากจังหวัดหนึ่งไปอีกจังหวัดหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ต่างๆที่ไม่ใช่การไปทำงานประจำ การศึกษา และต้องไม่ใช่คนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาหรือทำงานประจำหรือศึกษาอยู่จังหวัดที่เดินทางไป

ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว (Tourist Consumption Expenditures) คือ ค่าใช้จ่ายสำหรับสินค้าและบริการ ที่จ่ายโดยนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ระหว่างการพำนักอยู่ในประเทศไทย ไม่รวมค่าโดยสารระหว่างประเทศ

รายได้จากการท่องเที่ยว (Tourism Revenues) คือ รายได้ที่ประเทศไทยได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อม ในรูปของเงินตราต่างประเทศ ที่นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศจ่ายเป็นค่าสินค้าและบริการ ไม่รวมค่าโดยสารระหว่างประเทศ

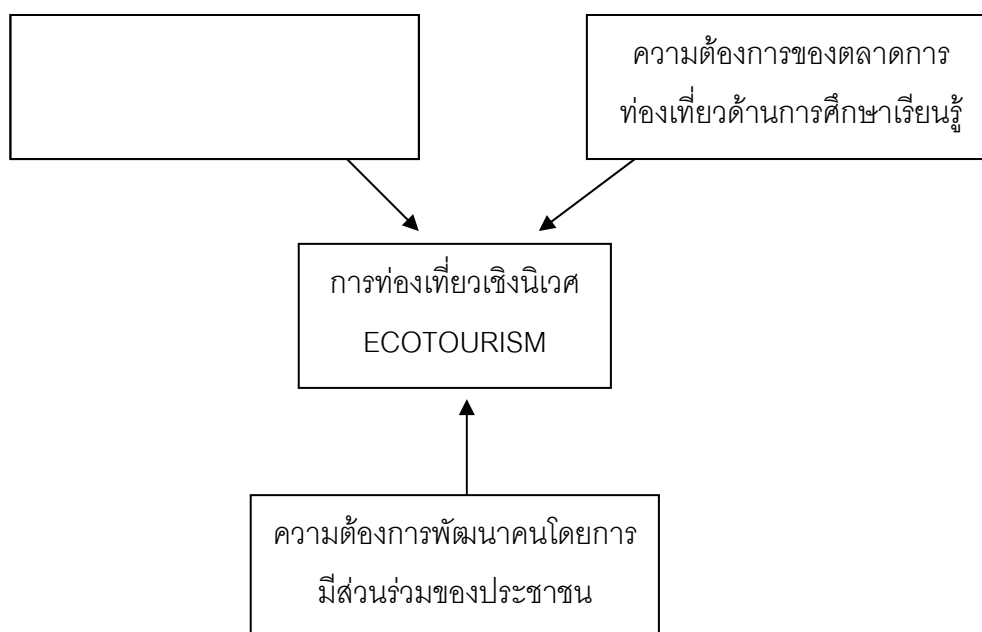
การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ขึ้นต่อคุณภาพของมนุษย์ ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งไม่สามารถแยกตัวออกจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจอื่นๆ กระบวนการท่องเที่ยวได้พัฒนาจนเกิดเป็นสาขาที่สำคัญสาขาหนึ่งในระบบเศรษฐกิจ ที่มีผู้ซื้อและผู้ขาย จนขยายตัวเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ที่ก่อให้เกิดรายได้ที่สำคัญของประเทศ ในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจหลายครั้ง อุตสาหกรรมท่องเที่ยวแม้ได้รับผลกระทบ แต่มักเป็นอุตสาหกรรมที่ฟื้นตัวได้เร็ว และสามารถทดแทนภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจได้ดี

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่เป็นคำที่เกิดขึ้นใหม่ในวงการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยนำคำ 2 คำมารวมกัน ได้แก่ Eco และ Tourism คำว่า Eco แปลตามรูปศัพท์ว่า บ้านหรือที่อยู่อาศัย ส่วน Tourism แปลว่าการท่องเที่ยว Eco Tourism จึงแปลว่า การท่องเที่ยวเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย หมายความว่า การท่องเที่ยวที่เน้นในด้านสิ่งแวดล้อมอันเป็นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตต่างๆทั้งพืช สัตว์ และมนุษย์ ส่วนคำว่า นิเวศ ซึ่งเป็นคำภาษาสันสกฤตที่นำมาใช้ในภาษาไทย ก็แปลว่า บ้านหรือที่อยู่อาศัยเช่นกัน (ดูพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน) ฉะนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นศัพท์บัญญัติที่มีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังมีศัพท์ที่เป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า “Eco Tourism” ว่า “Green Tourism” “Nature Tourism” “Bio Tourism” ซึ่งในระยะแรก Eco Tourism มีชื่อในภาษาไทยว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” ต่อมา ททท. ได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.) ทำการศึกษาเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ และขอพระราชบัณฑิตยสภากำหนดคำ Eco Tourism คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อมและให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว และมุ่งเน้นให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบนิเวศในสถานที่ท่องเที่ยว หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจึงหันมาให้ความสนใจในเรื่องของปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาไม่ใช่เฉพาะแต่ในประเทศไทย ทั่วโลกต่างพยายามที่จะแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเช่นกัน และอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศไทยก็ได้ละเลยในการที่จะพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งพยายามให้การท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมให้น้อยที่สุด เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงและความเป็นไปได้ของโลก โดยคำนึงถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนแนวโน้มของพฤติกรรมและความสำนึกของนักท่องเที่ยวที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป

(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2544, หน้า 1 - 2) การพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่ประสานการพัฒนากับการอนุรักษ์นั้น ได้มีความพยายามมาโดยตลอด ด้วยการวางกลยุทธ์ในการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาที่ดำเนินการอย่างรอบคอบตรงตามหลักวิชาการ แต่ในการดำเนินการที่ผ่านมา แนวทางต่างๆเหล่านี้ยังไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยสาเหตุหลายประการ สาเหตุประการหนึ่งที่จะกล่าวเป็นพิเศษในที่นี้ คือ ความสับสนในการพัฒนาระหว่างความต้องการทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ และการขาดการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวที่

1. กระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
2. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวในการศึกษาเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
3. กระแสความต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

ภาพ 3 แผนผังแสดงกระแสความต้องการการเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540, หน้า 2-51) สรุปความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้ คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

สถาบันดำรงราชานุภาพ (2543, หน้า 9) ได้สรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า คือ การเดินทางท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ท้องถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

มูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว (2544, หน้า 1-2) ได้สรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการไม่ทำลายระบบนิเวศวิทยา มีองค์ประกอบดังนี้

1. เน้นการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าต่อสิ่งแวดล้อม ไปในแหล่งธรรมชาติและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ โดยเน้นด้านการอนุรักษ์ การเรียนรู้ธรรมชาติ การเห็นคุณค่าและชุมชนได้ประโยชน์
2. การท่องเที่ยวแบบชุมชนเป็นแกน (Community - Based) การจัดการต้องเอื้อประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะชุมชนที่เข้าไปจัดการเองหรือชุมชนที่มีความพร้อม
3. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีความสำคัญในเรื่องการมีส่วนร่วม ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ชุมชนได้รับประโยชน์จากการสร้างงานและรายได้ ส่วนนักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ธรรมชาติและค่าบริการอย่างเหมาะสม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544, หน้า 2) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมายถึง “การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน”

จำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2545, หน้า 3) ได้สรุปการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า คือ การท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นในแหล่งวัฒนธรรม ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น มุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ข้อ

1. ควรเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เช่น ป่าดงดิบเชิงเขา
2. ควรเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ เช่น หมู่บ้านชาวเขา

3. มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างมีระบบ ผู้เกี่ยวข้อง หมายถึง เจ้าของสถานที่ท่องเที่ยวและพันธมิตร

4. มีการจัดการด้านการให้ความรู้ ทั้งความรู้ด้านระบบนิเวศ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้อง ด้านสิ่งแวดล้อมของสถานที่อย่างมีระบบ

5. ในการจัดการและการบริการ ผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องรับผิดชอบ ตามแผนแม่บทของโลก (Agenda 21 และตามรัฐธรรมนูญประเทศไทย พ.ศ.2540) ที่ได้ให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการยอมรับการท่องเที่ยว ได้เข้าร่วมวางแผนการดำเนินงานด้วยกัน

6. จัดให้มีนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยวในพื้นที่นั้น มีความเพลิดเพลิน มีความประทับใจ ความรู้ใหม่และประสบการณ์ใหม่เพิ่มขึ้น

ดรพรณี เอมพันธุ์, สุทัศน์ วรรณะเลิศ และเรณูภา รัชโน (2547, หน้า 1 – 2) ได้สรุปสาระสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ธรรมชาติและอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดีและวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย โดยมุ่งเน้นคุณค่าของธรรมชาติหรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่ง หรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

2. เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ไม่ทำลายและทำให้สิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติเสื่อมโทรม

3. เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวก

4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

จุฑามาศ เชาวน์พิพัฒน (2549, หน้า 14) ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่หมายถึง “รูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่รักษาคุณภาพทั้งการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ และแหล่งวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การจัดการอย่างยั่งยืน ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองของความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรีย์ภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาดสามารถรักษา

ผู้วิจัยจึงใคร่ขอสรุปว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม แหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติ ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยเน้นด้านการอนุรักษ์ การเรียนรู้ ธรรมชาติ การเห็นคุณค่าและชุมชนได้ประโยชน์ ซึ่งจะมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ประการ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544, หน้า 2 - 4) ประกอบด้วย

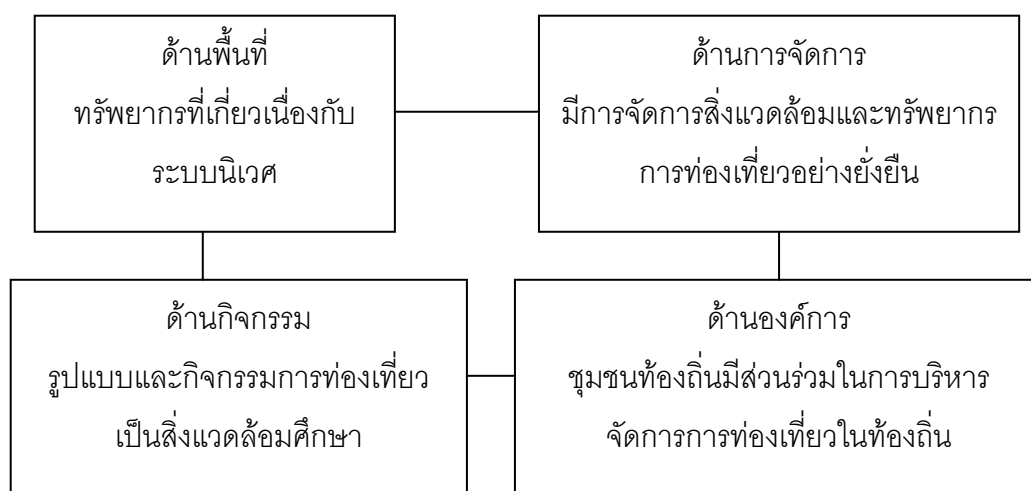
1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco - system) ในพื้นที่นั้นๆ ดังนั้น องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature – based tourism)

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Responsible travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably managed tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่ถูกต้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental education based tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of local community or People participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การ

หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ตามลักษณะดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลง จนอาจกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ

ภาพ 4 แผนภูมิแสดงองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากลักษณะดังกล่าว จึงมีสิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจเพิ่มเติม ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบปกติ หรือแบบประเพณีนิยม ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก และเน้นการส่งเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่สิ่งตรงข้ามกับการท่องเที่ยวแบบคณะใหญ่ (Mass Tourism) เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ได้ถูกจำกัดที่ขนาดของการท่องเที่ยว แต่จำกัดที่รูปแบบกิจกรรมและขนาดที่เหมาะสมกับพื้นที่ นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กๆ สามารถทำลายสิ่งแวดล้อมได้ เช่นเดียวกันหรือมากกว่านักท่องเที่ยวคณะใหญ่หากปราศจากการจัดการที่ดี การจัดการกับการท่องเที่ยวคณะใหญ่ในทิศทางและภายใต้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ อาจจัดเป็น Mass Tourism

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่จำเป็นต้องเป็นการจัดการที่ง่าย ๆ ราคาถูก มีรูปแบบการท่องเที่ยวยากลำบาก มีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อย มีเพียงแต่มีการจัดการที่ดี มีการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ มีการประสานความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวและให้ประโยชน์ที่เหมาะสมตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอาจตอบสนองนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่ม ทุกระดับและมีรายได้สูงเช่นกัน

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงให้ความสำคัญในการศึกษาและสร้างจิตสำนึกมากกว่าการให้ความพึงพอใจอย่างไม่มีขอบเขตของนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องการมีการประสานความเข้าใจกันอย่างเหมาะสมตลอดกระบวนการ

หลักสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (พยอม ธรรมบุตร, 2546, หน้า 44)

1. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (Nature Based) ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ด้านสภาพภูมิศาสตร์ และด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี โดยจะต้องยึดหลักสำคัญที่ว่าเราจะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเหล่านั้นไว้ให้ดีที่สุด เพื่อใช้เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวในระยะยาวเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

2. การจัดการที่ยั่งยืน (Sustainably Managed) การท่องเที่ยวทุกประเภทจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในเชิงเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อมประเทศทุกประเทศ ท้องถิ่นทุกท้องถิ่น จำเป็นต้องพยายามจัดการท่องเที่ยวของตน โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม หรือให้กระทบน้อยที่สุด

3. เป็นการท่องเที่ยวที่สนับสนุนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี (Inclusive of Social and Cultural Aspects) ค่านิยม ตลอดจนวิถีชีวิต เอกลักษณ์ของท้องถิ่นและประเทศซึ่งเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคม และวัฒนธรรมที่หลากหลายเหล่านั้น

4. ให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม (Environmentally Educative) ทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชากรในท้องถิ่น ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ให้ตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญอย่างยิ่งยวด ในอันที่จะทะนุถนอมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบๆตัวเรา

5. สังคมชุมชนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์ (Benefit and Involvement of Local People) ในด้านการจัดการท่องเที่ยวประชาชนบนพื้นที่จะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การวางแผน การลงมือปฏิบัติการและการประเมินผล การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนของตน และสามารถได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว และเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนมากที่สุด

6. เป็นสินค้าที่มีคุณภาพ (Authentic) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือ Eco Tourism ต้องมีลักษณะโดดเด่น เป็นลักษณะที่เป็นการท่องเที่ยวแบบ Eco Tourism จริงๆ ทั้งด้านการจัดการสถานที่ และกิจกรรม

7. ความพอใจของนักท่องเที่ยว (Tourist Satisfaction) นับเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยวแบบ Eco Tourism นักท่องเที่ยวที่ได้รับความพอใจ หรือชื่นชม จึงจะกลับมาท่องเที่ยวอีก กิจกรรมต่างๆ จะต้องอยู่ในกรอบของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และได้รับความรู้ทั้งทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม และประสบการณ์

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (วิมล จิโรจพันธ์ , ประชิต สกฤตพัฒน์ และ อุดม เขยกิจวงศ์, 2548, หน้า 86 – 95)

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อบริการให้นักท่องเที่ยวเดินทางสะดวก ได้ความรู้และประสบการณ์ใหม่ โดยที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีคุณภาพมีมาตรฐานในระดับสากล เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เน้นผู้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวต้องดำเนินการวางแผนพัฒนา จัดทำแผนงานและแผนปฏิบัติ เพื่อการดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ต้องมีการวางแผนปรับปรุงพัฒนากฎระเบียบระหว่างผู้ประกอบการ ภาครัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชนกับประชาชนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยวจะต้องเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมดำเนินการอย่างเสมอภาคกัน

2. การให้การศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ศึกษาต่อประชาชนในท้องถิ่นทุกระดับ ให้มีการเรียนรู้เพิ่มพูน ประสบการณ์ ภูมิปัญญาบริการ การฝึกอบรมดูงานให้เกิดความรู้ใหม่ๆ ทันเหตุการณ์เสมอ

3. การกำจัดของเสีย จะต้องมึระบบการกำจัดน้ำที่มีประสิทธิภาพ การบำบัดน้ำเสียก่อนทิ้งตามธรรมชาติ การกำจัดขยะและปฏิกูล ถือหลักใช้แล้วใช้ซ้ำ และเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อีก (Biogas)

4. การศึกษาวิเคราะห์ความอ่อนไหวของระบบนิเวศ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม และแหล่งโบราณคดี โบราณสถานต่างๆ แม้เป็นเพียงเนินดินร้าง ย่อมสะท้อนอดีตกาลที่ทรงคุณค่า ซึ่งสามารถศึกษาค้นคว้าถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานชุมชนโบราณได้

5. ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ควรสร้างห้องสุขาบริการตามระยะทางเดินห่างกันอย่างน้อย 3 กิโลเมตรต่อหนึ่งห้อง ห้องสุขาต้องสะอาด คิดค่าบริการเพื่อเป็นค่าจ้างการจัดจ้างแรงงานดูแล

6. การเดินทางเข้าชมสะดวก ทางเดินในแหล่งธรรมชาติที่เปราะบาง ควรทำทางเดิน (Board Walk) คำนึงถึงความปลอดภัยมีระบบการสื่อความหมายที่ดี รวมถึงการติดต่อสื่อสารระหว่างนักท่องเที่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อมีเหตุฉุกเฉิน ป้ายชี้ทาง ป้ายสื่อความหมายควรออกแบบใช้ได้ทนทาน

7. การรักษาสภาพของแหล่งท่องเที่ยว รักษาไว้ให้มีสภาพดั้งเดิมมากที่สุด และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี (สะอาด) มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

8. การตรวจสอบผลกระทบ การประเมินศักยภาพในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องกำหนดสถานภาพให้เหมาะสม โดยหารายละเอียด รวบรวมข้อมูลสภาพแวดล้อมในที่แห่งนั้นว่าควรอยู่ในระดับไหน หาความสมดุลระหว่างความสามารถรองรับของพื้นที่กับความต้องการของนักท่องเที่ยว และการยอมรับของชุมชนท้องถิ่นต่อการพัฒนา รวมทั้งนโยบายของรัฐบาลจะต้องมีความสัมพันธ์กัน เป้าหมายของการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องสอดคล้องจากฝ่ายบริหารทุกระดับ การจัดการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงการลงทุน ต้นทุนของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมด้วย

9. การจัดการ การบริการ ควรคำนึงถึงระดับมาตรฐานสากล ปัจจุบัน คือ ISO 9000 / ISO 14000 / ISO 18000 ด้วย

10. การศึกษาและสำรวจแหล่งพลังงาน เพื่อนำมาใช้มาก่อประโยชน์มากที่สุด อาทิ พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานกระแสม พลังงานความร้อนใต้พิภพ ควรใช้พลังงานจากธรรมชาติมากที่สุด หลีกเลี่ยงการใช้น้ำธรรมชาติใช้ให้อย่างคุ้มค่า หลีกเลี่ยงการใช้เครื่องปรับอากาศมากที่สุด

11. การจัดการสาธารณูปโภคพื้นฐาน ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถขอบเขตในการรองรับปริมาณนักท่องเที่ยว (จำนวนนักท่องเที่ยว) โดยใช้หลักการสภาพแวดล้อม ขีดความสามารถการรองรับทางกายภาพ และขีดความสามารถการรองรับทางสภาพแวดล้อม อาทิ น้ำประปา ไฟฟ้า ขยะมูลฝอย ต้องมีแผนการจัดการที่ดีและเพียงพอต่อการใช้

12. การออกแบบสิ่งก่อสร้างสิ่งบริการอำนวยความสะดวกการท่องเที่ยว (ที่จอดรถ ที่พัก การเดินทาง ร้านอาหารเครื่องดื่ม ห้องสุขา) ต้องกลมกลืนกับธรรมชาติ สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่เป็นสิ่งแปลกปลอมเข้าไป อนึ่ง การก่อสร้างควรคำนึงถึงความสะดวกของคนพิการด้วย ควรหลีกเลี่ยงสิ่งต่างๆ เช่น การตัดต้นไม้เป็นสำคัญ ต้องคำนึงถึงกระแสน้ำจะไม่ก่อให้เกิดการพังทลายและไม่กีดขวางเส้นทางเดินของสัตว์ป่า

การจัดการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการจัดการที่มีเป้าหมายให้บริการที่ดีแก่นักท่องเที่ยวประกอบด้วย

1. การจัดการการนำเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural based Tourism) ที่มุ่งให้ความรู้การศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจ ประทับใจ และประสบการณ์ใหม่นั้น ผู้ประกอบการนำเที่ยวจะต้องคำนึงถึงหลักการจัดการ ดังนี้

1.1 คุณสมบัติของมัคคุเทศก์ จะต้องเป็นมัคคุเทศก์ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้

1.1.1 มีความรอบรู้ในสถานที่ท่องเที่ยวนั้นเป็นอย่างดี

1.1.2 รักและรู้คุณค่าศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้านของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

1.1.3 มีบุคลิกภาพและความประพฤติ เพื่อสร้างความศรัทธาและความประทับใจ ความเป็นมิตรไมตรีกับบุคคลทั่วไปและนักท่องเที่ยว

1.1.4 มีศีลธรรม กล้าตัดสินใจ และกำหนดจุดยืนของตนเอง เคารพหลักการและเหตุผล หมั่นพิจารณาตนเอง และมีทัศนคติที่ชัดเจนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.1.5 มีความสามารถในการสื่อความหมายการสื่อสารที่ดี

1.1.6 เป็นผู้ที่ไม่เริ่ยนรู้ (สังเกต อ่าน จด รู้จักถามและมีความคิดสร้างสรรค์)

1.2 การจัดบริการอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและมีการประสานประโยชน์ร่วมกันกับประชาชนในท้องถิ่น ในด้านการบริการด้านอื่นๆ ต้องมีการพัฒนาให้มีมาตรฐานสากล มีความปลอดภัยและเป็นมิตรไมตรี

1.3 การจัดรายการนำเที่ยว เป็นการให้ข้อมูลโดยควรแจ้งรายการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวชัดเจน เพื่อให้นักท่องเที่ยวเตรียมตัวเดินทางได้ถูกต้อง มุ่งเน้นการให้ความรู้ การสร้างประสบการณ์ใหม่ๆ จากการเดินทางและให้ข้อคิดกับนักท่องเที่ยวในการเดินทาง ซึ่งมีหลักการปฏิบัติ ดังนี้

1.3.1 แจ้งกำหนดการเดินทางนับแต่การเดินทางถึงสิ้นสุดรายการ

1.3.2 แจ้งอุปกรณ์ของใช้ที่ให้บริการ ส่วนใดที่นักท่องเที่ยวจะต้องจัดเตรียมไปเอง รวมทั้งบริการอาหารเช้าและเครื่องดื่ม

1.3.3 แจ้งราคาค่าบริการ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ

1.3.4 แนะนำแนวคิด ข้อควรพิจารณาแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความรู้ และประสบการณ์ท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น

1.3.5 มัคคุเทศก์เป็นผู้รอบรู้ (กรณีภาษาต่างประเทศจะต้องแจ้ง ความสามารถบริการภาษาด้วย)

1.4 การมีส่วนร่วม โดยประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วม (ตกลงรายการนำเที่ยว ผู้เสนอขายรายการ มัคคุเทศก์นำเที่ยว) การจัดการร่วมคิดวางแผน ดำเนินการขายรายการ การได้รับผลประโยชน์อย่างเสมอภาคกัน การจัดการนี้ควรอยู่ในรูปแบบคณะกรรมการ สหกรณ์ บริษัท ชุมชน

2. การจัดการที่พัก

การจัดการที่พักเพื่อบริการนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงการจัดการที่ไม่เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การใช้ที่ดิน การใช้น้ำ การใช้พลังงาน และการจัดการสิ่งปฏิกูลเพื่อมิให้เกิดมลพิษ การออกแบบที่พักต้องมีส่วนส่งเสริมและคงไว้ต่อความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น คำนึงถึงผลประโยชน์การใช้สอย รักษาระบบนิเวศและดึงดูดความสนใจต่อนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เข้าไปพักค้างแรมอย่างสะดวกสบาย รวมทั้งพิจารณาถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้

2.1 ข้อกำหนดลักษณะที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การกำหนดลักษณะที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เป็นข้อสรุปจากการประชุมนานาชาติ เรื่องการจัดการที่พักเพื่อรักษาระบบนิเวศครั้งที่ 2 ที่ประเทศคออสตาริกา เมื่อเดือนตุลาคม 2538 คือ

2.1.1 เป็นที่พักที่มีขนาดและองค์ประกอบขนาดเล็ก สะอาด ปลอดภัย ร่มรื่น

2.1.2 ควรนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาปรับใช้ เน้นการประหยัดพลังงาน

2.1.3 มีการบริหารจัดการเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมต้องเน้นการจัดการขยะ การจัดการของเสีย เน้นการนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่

2.1.4 การออกแบบก่อสร้าง ควรใช้วัสดุในท้องถิ่นประกอบก่อน และมีรูปแบบสถาปัตยกรรมกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่น

2.1.5 มีการบริหารจัดการโดยครอบครัวหรือชุมชนท้องถิ่น

2.2 หลักการการออกแบบที่พักในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดในการออกแบบเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ควรนำมาพิจารณาในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะถ้าพูดถึงการออกแบบก่อสร้างแหล่งที่พักเชิงนิเวศ เป็นแนวคิด

2.2.1 ตระหนักเสมอว่าไม่มีสิ่งใดที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์จะคงอยู่ได้อย่างยั่งยืนและการออกแบบไม่สามารถแก้ไขปัญหาในทุกๆเรื่อง จึงไม่ควรที่จะออกแบบเพื่อที่จะเอาชนะหรือควบคุมธรรมชาติหากแต่ควรปล่อยให้ธรรมชาติเป็นแม่บทหรือผู้ชี้นำการออกแบบ

2.2.2 ให้ความสำคัญกับสิทธิของมนุษย์และธรรมชาติอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้องค์ประกอบของทั้งสองส่วนอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลกันและสามารถคงไว้ซึ่งความหลากหลายของกันและกันอย่างยั่งยืน

2.2.3 ออกแบบให้มีการใช้พลังงานอย่างประหยัดและคุ้มค่า

2.2.4 เคารพในความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิญญาณ สิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจกับวัตถุ และพิจารณาองค์ประกอบทุกส่วนทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมภายในชุมชน สังคมที่เกี่ยวข้องกับงานออกแบบ

2.2.5 สร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าในระยะยาวไม่สร้างปัญหา หรือผลกระทบในการบำรุงรักษา การบริหารจัดการตลอดจนปัญหาด้านความปลอดภัยให้กับคนรุ่นหลังต้องรับผิดชอบดูแล

2.2.6 ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เพื่อเชื่อมโยงภายในระหว่างองค์ประกอบทุกส่วนของระบบธรรมชาติและผลกระทบจากการออกแบบต่อองค์ประกอบแต่ละส่วนทุกระดับ

2.2.7 คำนึงถึงผลทั้งทางตรงและทางอ้อมของการพัฒนาอันเป็นผลมาจากการออกแบบต่อความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์และระบบธรรมชาติ

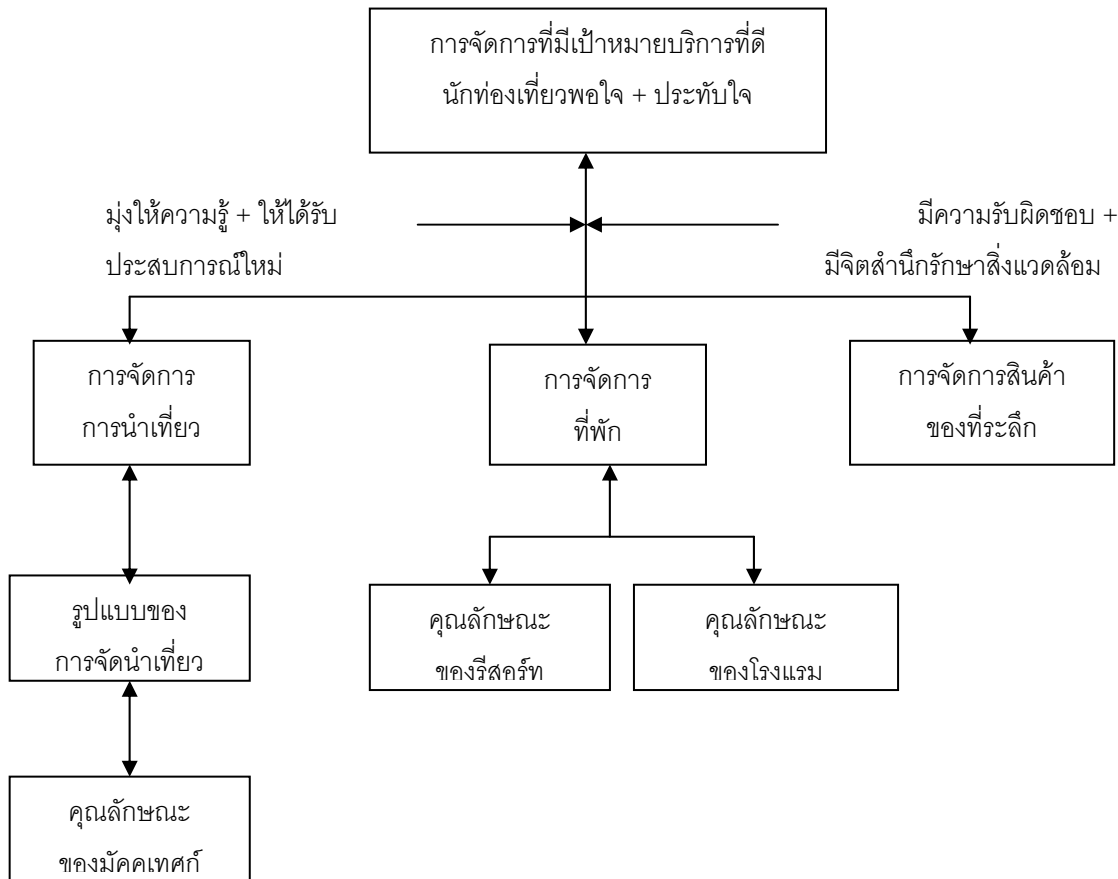
2.2.8 สนับสนุนให้มีการใช้ทรัพยากรในการพัฒนาอย่างคุ้มค่าและไม่มีของเสีย

การจัดการสินค้าของที่ระลึก

คุณลักษณะของสินค้าที่ระลึกที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีดังนี้

1. สินค้าของที่ระลึกจำพวกของกิน ทั้งอาหาร ขนม ของกินเล่น ของสดและของแห้งนั้น ควรเป็นสินค้าที่ได้รับมาตรฐานการรับรองด้านความสะอาดและสุขอนามัย ตัดฉลากการรับรองจากสำนักงานมาตรฐานสินค้า (สมก.) สำนักงานอาหารและยา (อย.) มาตรฐานฮาลาลส์จากสำนักราชมนตรี พร้อมทั้งวันหมดอายุกำกับอยู่ด้วย
2. สินค้าของที่ระลึกจำพวกของใช้ของประดับที่ผลิตจากวัสดุธรรมชาตินั้น ควรเป็นของที่สามารถผลิตปลูกได้ตามธรรมชาติที่ปราศจากมลพิษต่างๆ เช่น ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ ควรเป็นผลิตภัณฑ์ที่ฟอกย้อมจากสีธรรมชาติ เช่นเครื่องจักสานไม้ไผ่ เครื่องจักสานหวาย ฯลฯ
3. การผลิตสินค้าที่ระลึกเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ผู้ผลิตต้องคำนึงถึงการรักษาระบบนิเวศไว้อย่างยั่งยืน โดยหลีกเลี่ยงการนำวัสดุที่เป็นส่วนประกอบของธรรมชาติในแต่ละระบบนิเวศมาผลิตเป็นสินค้าของที่ระลึก เช่น ซากพืช และสัตว์ที่มีกฎหมายคุ้มครองว่าเป็นสัตว์ชนิดหายาก จำพวกเต่าวัลย์ กระดองเต่า งาช้าง หนังสัตว์ เขี้ยวสัตว์ เปลือกหอย กัลปังหา และปะการัง ฯลฯ

แนวคิดการจัดการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ภาพ 5 แผนภูมิแสดงแนวคิดการจัดการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2546, หน้า 32)

3. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหรือที่แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Sustainable Tourism เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกันมากขึ้น เนื่องจากความตื่นตัวด้านธรรมชาติหรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผู้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้หลายทรรศนะ ดังนี้

ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ในการประชุมด้านการท่องเที่ยว Globe' 90 ณ ประเทศแคนาดา (2533, ไม่มีเลขหน้า) ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆของอนุชนรุ่นหลัง ซึ่งการท่องเที่ยวหมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย โดยที่หลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนประกอบด้วย

1. การใช้ทรัพยากรอย่างรู้ค่าเพื่อรักษาให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวดำรงอยู่ (Using Resource Sustainable) การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นแนวทางการทำธุรกิจในระยะยาว
2. การหลีกเลี่ยงการบริโภคเกินความจำเป็น และการลดความสูญเสียโดยเปล่าประโยชน์ (Reducing Over – consumption and Waste) การลดการบริโภคที่มากเกินไปเกินความจำเป็น และการลดของเสีย จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพทางการท่องเที่ยว
3. การรักษาความหลากหลาย (Maintaining Diversity) การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
4. การบูรณาการการท่องเที่ยวกับการวางแผน (Integrating Tourism into Planning) การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว
5. สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน (Supporting Local Economics) การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาด้านราคา และคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัดแต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดการทำลายอีกด้วย
6. ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วม (Involving Local Communities) การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชาชนและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพของการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย
7. การเปิดกว้างในการปรึกษาหารือกันระหว่างผู้มีส่วนได้เสียและสาธารณะ (Consulting Stakeholders and the Public) การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่าง

8. การฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง (Training Staff) การฝึกอบรมบุคลากร โดยการสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

9. ทำตลาดท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (Marketing Tourism Responsibly) การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และจะช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

10. ต้องทำวิจัยเสมอ (Undertaking Research) การวิจัยและติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องการช่วยแก้ปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน

เสรี วังสีไพจิตร (2534, หน้า 429 - 439) ให้ความหมายว่า เป็นรูปแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เจริญเติบโตไปในทิศทางที่เหมาะสม โดยรักษาสภาพแวดล้อมที่ดั้งเดิมให้คงอยู่ควบคู่ไปกับการพัฒนาที่มุ่งอนุรักษ์คุณค่าทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการพัฒนาโดยถือว่าการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศ สามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมของระบบนิเวศ สามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมของระบบนิเวศโดยไม่ทำให้เป็นการเปลี่ยนแปลงหรือทำลาย

วสิน อิงคพัฒนากุล (2548, หน้า 57) ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง “การท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นโดยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่ควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน และสืบทอดความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่ออนุชนในอนาคตจะได้ใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม โดยดำเนินการในลักษณะการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคมและความงามทางสุนทรียภาพ รวมทั้งสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศธรรมชาติไว้ได้”

จิตศักดิ์ พุฒจรรย์ (2549, หน้า 2) อ้างถึงองค์การ Eastern Caribbean States (OECS) ได้ให้คำจำกัดความว่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหมายถึงการใช้ประโยชน์สูงสุดในทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาประเทศ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและการเลี้ยงดูตนเอง เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีให้แก่ผู้มาเยือน และเป็นการปรับปรุงคุณภาพชีวิต โดยความร่วมมือของหลายๆฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหมายถึง การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น ภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติที่จะรองรับได้ และตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนชนบทธรรมเนียมประเพณีที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งประชาชนทุกส่วนต้องได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคกัน รวมถึงมีการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศของท้องถิ่นนั้นไว้ได้

วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้ (2549, หน้า 9) ได้ให้คำจำกัดความว่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง “การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจการท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืนยาว”

ผู้วิจัยจึงใคร่ขอสรุปว่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาและจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาดรอบคอบ ระมัดระวัง ให้เกิดผลดีทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสามารถธำรงรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ได้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้นานที่สุด โดยไม่ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

หลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542, 11 – 12)

หลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะมีผลดีต่อท้องถิ่นในด้านการสร้างเศรษฐกิจชุมชน มีการวางแผนด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และประชาชนในท้องถิ่นมีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นการวางแผนการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อประโยชน์อันยาวนานที่สุดโดยมีหลักการดังนี้

1. การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างพอดี (Using Resource Sustain ably) คือการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างฉลาด ประหยัด โดยคำนึงถึงคุณค่าทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ลดการบริโภคและการใช้ทรัพยากรโดยไม่จำเป็นและลดอัตราของเสีย (Reducing Over – Consumption and Waste) มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่หายาก การใช้สิ่งทดแทนรวมทั้งการวางแผนการจัดการเกี่ยวกับของเสียละสิ่งปฏิภูล เช่น ขยะ เป็นต้น
3. ส่งเสริมคุณค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม (Maintaining Diversity) ให้เป็นที่ชื่นชมและแพร่หลายมากยิ่งขึ้น เช่น ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ในแต่ละท้องถิ่น จัดรูปแบบหรือเส้นทางท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น
4. ร่วมมือกับองค์กรอื่น เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning) เป็นการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวนั้น เพื่อเพิ่มคุณค่าทางการท่องเที่ยว
5. ส่งเสริมกิจกรรมและพัฒนาเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวในท้องถิ่น (Supporting Local Economy) โดยการส่งเสริมทั้งด้านการประชาสัมพันธ์ นโยบาย เงินทุน กิจกรรม การฝึกอบรม การตลาด ฯลฯ
6. การพัฒนาบุคลากร (Training Staff) การฝึกอบรม วิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เช่น การฝึกอบรมเฉพาะด้าน อบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ยุวมัคคุเทศก์ อบรมด้านวัฒนธรรม ด้านศิลปะพื้นเมือง ฯลฯ
7. จัดเตรียมข้อมูลหรือคู่มือด้านการท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibility) เป็นการบริการด้านการขายอย่างหนึ่งแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้สถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายยิ่งขึ้น เช่น หนังสือคู่มือต่างๆ แผนที่ รูปภาพ หรือแผ่นพับแนะนำสถานที่ต่างๆ เป็นต้น
8. การประเมินผลหรือการวิจัย (Research) มีการประเมินผล ตรวจสอบผลดี ผลเสีย ผลกระทบ หรือมีการวิจัยด้านต่างๆที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ และนำผลมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เกิดความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น นอกจากประชาชนเจ้าของท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการจัดการแล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย จะต้องร่วมมือกันจัดการเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ทางการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ตลอดจนการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และวางมาตรฐานการบริการในด้านต่างๆ ด้วย และร่วมกันทำงานตามแผนที่วางไว้ให้ประสบ

4. การท่องเที่ยวธรรมชาติ

ความหมายของการท่องเที่ยวธรรมชาติ

ดาวิด เวเนอร์ และมาร์ติน ออฟเพอร์แมนท์ (David Weaner and Martin Oppermann) ระบุไว้ในหนังสือ Tourism Management ในหัวข้อที่เกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ คือ แหล่งท่องเที่ยวที่จะต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ (Natural Environment) มากกว่าสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural Environment) และครอบคลุมเรื่องของปรากฏการณ์ตามธรรมชาติด้วย (อ้างอิงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2543, หน้า 147)

เคก ลิงเบิร์ก (Kreg Lindberg) กล่าวถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติว่าจะต้องมีจุดเด่นที่มีสิ่งดึงดูดใจตามธรรมชาติ และจะต้องตัดขาดจากโลกภายนอก ซึ่งนักท่องเที่ยวจะไม่ได้สัมผัสที่บ้าน (อ้างอิงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2543, หน้า 148)

แม็กนี บรูอัน (Magne Bruun) กล่าวถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติว่า กิจกรรมท่องเที่ยวที่มุ่งสัมผัสกับธรรมชาติ และชื่นชมทัศนียภาพ ทั้งนี้ครอบคลุมถึงเรื่องการท่องเที่ยวธรรมชาติและนันทนาการกลางแจ้ง (อ้างอิงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2543, หน้า 148)

ผู้วิจัยจึงขอสรุปว่าทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยว มีทรัพยากรที่เป็นสิ่งดึงดูดใจ คือ สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและประกอบกิจกรรมนันทนาการโดยก่อให้เกิดความสุขและความพึงพอใจ อันจะนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของคุณภาพชีวิต

หลักการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เป็นกระบวนการปฏิบัติงานที่สำคัญซึ่งจำเป็นต้องมีการกำหนดหลักการไว้ เพื่อป้องกันความเสียหายอันจะเกิดขึ้นกับทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติได้ ดังนั้นหลักการในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ มี 4 ประการ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2543, หน้า 164 - 166) คือ

1. การรักษาสภาพธรรมชาติดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด
2. การปรุงแต่งเสริมลักษณะเด่นทางธรรมชาติจะดำเนินการตามความจำเป็น

เท่านั้น

3. จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก ตามความเหมาะสม โดยไม่ขัดกับสภาพธรรมชาติและให้เกิดความเสมอภาคสำหรับทุกชนชั้น

4. เสริมสร้างความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ของการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

เมื่อกำหนดหลักการในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติแล้ว ขั้นตอนต่อไป คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการ ซึ่งมี 4 ประการ คือ

1. เพื่อให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ยังคงสภาพธรรมชาติไว้ตามหลักการแห่งการอนุรักษ์สภาพธรรมชาติ
2. เพื่อลดภาวะความเสื่อมโทรมให้น้อยที่สุด
3. เพื่ออำนวยความสะดวก และความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว
4. เพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวให้ได้มากที่สุด เท่าที่ลักษณะพื้นที่จะอำนวยโดยส่งผลต่อสภาพธรรมชาติน้อยที่สุด

คุณลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

จากความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น สามารถสรุปเป็นคุณลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ได้ดังนี้

1. เป็นแหล่งธรรมชาติที่มีการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงและฟื้นฟูคืนสู่สภาพเดิมได้ โดยระบบของตัวเอง เช่น อุทยานแห่งชาติ ป่าไม้ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า แหล่งธรรมชาติดังกล่าวจะปรากฏอยู่บนพื้นผิวโลกเป็นแห่งๆ ถ้าหากมีการบำรุงรักษาให้ถูกต้องตามหลักวิชาแล้ว ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติเหล่านี้ สามารถดำรงอยู่ และมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป
2. เป็นแหล่งธรรมชาติที่ไม่สามารถเคลื่อนไหว ฟื้นฟูคืนสู่สภาพเดิมไม่ได้ เมื่อถูกทำลายก็จะหมดสภาพไป เช่น เกาะ แก่ง ภูเขา ถ้ำ น้ำตก ทะเลสาบ แม่น้ำ หนอง คลองบึง และชายหาด เป็นต้น
3. เป็นแหล่งธรรมชาติที่มีโครงสร้างธรรมชาติที่ดี หายาก และมีทัศนียภาพสวยงาม เช่น บริเวณอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่ 4 จังหวัด คือ นครนายก ปราจีนบุรี สระบุรี และนครราชสีมา เป็นพื้นที่ที่มีโครงสร้างธรรมชาติที่ดี หรือที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น
4. มีประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ รวมถึงการใช้ประโยชน์ด้านนันทนาการ

5. มีเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น ป่าพรุสรีนธร จังหวัดนราธิวาส หรือป่าที่ราบต่ำเขานอจู้จี้ จังหวัดกระบี่ เป็นต้น

หลักการในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีหลักดังนี้

1. การป้องกันความเสียหายหรือการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ซึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจากสิ่งต่างๆ เช่น ภัยธรรมชาติ ไฟป่า น้ำท่วม การลักลอบตัดไม้ทำลายป่าหรือล่าสัตว์ การขีดเขียนข้อความหรือเครื่องหมายต่างๆ ตลอดจนการทิ้งขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลต่างๆตามสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งการกระทำเหล่านี้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สถานที่ท่องเที่ยวและทำให้บรรยากาศของการท่องเที่ยวในบริเวณนั้นเปลี่ยนไปไม่เป็นที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวอีกต่อไป เช่น ถ้าแม่น้ำลำคลองสกปรก การล่องเรือชมทิวทัศน์ตามแม่น้ำลำคลองซึ่งเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว ก็จะไม่เป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยวอีกต่อไป การอนุรักษ์จะทำได้โดยการออกกฎหมาย ลงโทษผู้กระทำความผิดในเรื่องนี้

2. การดูแลรักษาความสะอาด การรักษาความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้ เพราะถึงแม้ว่าสถานที่นั้นจะแปลกประหลาด สวยงาม แต่ถ้าสกปรกหรือไม่สะอาดย่อมไม่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ ถึงแม้หน้าที่ดูแลรักษาความสะอาดจะเป็นหน้าที่ของเจ้าของสถานที่ หรือเจ้าพนักงานประจำสถานที่ก็ตาม แต่นักท่องเที่ยวก็มีหน้าที่ที่ต้องช่วยกันรักษาความสะอาดด้วยเช่นกัน

3. ไม่สร้างสิ่งก่อสร้างในสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยไม่จำเป็น และถ้าจำเป็นจะต้องสร้างก็ควรคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ ไม่บดบังทิวทัศน์ที่สวยงาม และก่อสร้างแต่เฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างแท้จริง

4. นักท่องเที่ยวจะต้องให้ความร่วมมือโดยการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่สถานที่ท่องเที่ยวนั้นกำหนดไว้ เช่น ห้ามล่าสัตว์ หรือทำลายสภาพทางธรรมชาติ เมื่อทุกคนร่วมมือกันก็เท่ากับมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวให้คงความงามตามธรรมชาติไว้ได้

5. จัดเจ้าหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำในการท่องเที่ยวและควบคุมดูแลให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของสถานที่นั้นๆ เจ้าหน้าที่จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสถานที่นั้นเป็นอย่างดี และปฏิบัติหน้าที่ทั้งเป็นมัคคุเทศก์และดูแลความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยวด้วย

6. จัดทำคู่มือเกี่ยวกับข้อปฏิบัติต่างๆ ในสถานที่ท่องเที่ยวนั้น เช่น ประกาศข้อควรปฏิบัติต่างๆแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ซึ่งจะทำให้สถานที่ท่องเที่ยวนั้นดำรงความเป็นสถานที่ท่องเที่ยวไปได้นาน

7. ทั้งเจ้าของท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ควรจะมีความรู้สึกถึงคุณค่า หวงแหนสถานที่ท่องเที่ยวที่นั่น

เส้นทางศึกษาธรรมชาติ

เส้นทางศึกษาธรรมชาติ เป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่งของการศึกษาธรรมชาติ ที่จะให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนทั่วไปในเรื่องสภาพธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สามารถจัดสร้างไว้ในเขตอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ เป็นต้น เส้นทางที่จัดอาจมีอยู่หลายประเภท เช่น การเดินชมป่า ทางขี่ม้า ทางขี่ช้าง ทางจักรยานทางเรือ ทางไถ่น้ำ แต่ละเส้นทางมีจุดประสงค์และสิ่งที่น่าสนใจแตกต่างกันไป แต่ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นด้านการชมวิวดู เดินออกกำลังกาย เพื่อหาความเพลิดเพลินกับธรรมชาติ สำหรับเส้นทางศึกษาธรรมชาติเพื่อการสื่อความหมาย จะต้องมียุทธศาสตร์ที่นักท่องเที่ยวสามารถได้รับความรู้ เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น

ประเภทของเส้นทางศึกษาธรรมชาติ

1. เส้นทางศึกษาธรรมชาติ (Nature Trail) เป็นเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ ระยะใกล้ที่มุ่งเน้นถึงการสื่อความหมายธรรมชาติอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ความรู้ต่างๆ แก่ นักท่องเที่ยวทั่วไป ที่ต้องการเดินชมธรรมชาติในระยะทางที่ไม่ไกลและไม่ลำบากเกินไป ระยะเวลาในการเดินตลอดเส้นทางไม่ควรเกิน 45 นาที แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติโดยมีคนนำทางและอธิบาย (Guided Trails) เป็นเส้นทางเดินเท้าที่ต้องอาศัยนักธรรมชาติวิทยาที่มีความสามารถในการสื่อความหมาย เป็นผู้นำทางให้คำแนะนำ และบรรยายเกี่ยวกับธรรมชาติตามเส้นทาง การศึกษาธรรมชาติโดยวิธีนี้ จะต้องกำหนดจำนวนกลุ่มและตารางการนำเที่ยวแน่นอน เส้นทางประเภทนี้ไม่ต้องอาศัยหลักวิชาการในการออกแบบและก่อสร้างมากนัก คุณภาพจึงขึ้นอยู่กับบุคลิกของเจ้าหน้าที่ผู้นำทางและเทคนิคในการสื่อความหมาย ผลดีของเส้นทางประเภทนี้ คือ การลดจำนวนป้ายสื่อความหมายไม่ต้องใช้คู่มือประกอบ

1.2 เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติด้วยตนเอง (Self guided Trails) เป็นเส้นทางเท้าที่สร้างขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้สัมผัสกับธรรมชาติโดยศึกษาเรื่องราวด้วยตนเอง โดยการติดป้ายสื่อความหมายไปตามเส้นทาง การใช้คู่มือ / เอกสาร หรือการใช้เทปบรรยายอธิบายจุดที่สำคัญหรือสิ่งที่น่าสนใจบนเส้นทาง เหมาะกับกลุ่มนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กๆ และมีจำนวนหลายกลุ่ม ทางประเภทนี้จะรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนมากโดยไม่จำกัดเวลาและจำนวน ซึ่งแตกต่างจากทางเดินศึกษาธรรมชาติที่ใช้นำทางและไม่สามารถจะทำได้ทุกเวลา

โดยปกติทางเดินที่ตัดเข้าสู่ป่าเพื่อชมธรรมชาติ จะเรียกว่าทางเดินชมธรรมชาติ หรือ Nature Trail หากมีคนนำทางและบรรยายให้ฟังเรียกว่า Guided Trails หากไม่มีคนนำทางแต่มีเอกสารหรือป้ายประกอบให้ความรู้เรียกว่า Self guided Trails เหตุผลของการจัดสร้างทางศึกษาธรรมชาติด้วยตนเองก็เนื่องจากความจำกัดในด้านงบประมาณ สำหรับการจัดจ้างเจ้าหน้าที่ หรือบริเวณนั้นอยู่ห่างไกลไม่สะดวกแก่การปฏิบัติงาน ทางเดินศึกษาธรรมชาติด้วยตนเองและทางเดินศึกษาธรรมชาติโดยมีผู้นำทางจะให้รายละเอียดที่มากกว่าและมีคุณภาพเหนือกว่า

2. เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติระยะไกล (Hiking Trail) เป็นเส้นทางเดินป่าซึ่งจะมีระยะทางยาวๆ แคบๆ ปล่อยตามธรรมชาติ มีการดูแลและปรับปรุงเล็กน้อย จัดทำขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการแก่ผู้ที่สนใจต้องการจะศึกษาธรรมชาติอย่างจริงจัง ได้มีโอกาสศึกษาธรรมชาติ โดยไม่ถูกรบกวนจากนักท่องเที่ยวอื่น ๆ ไม่เน้นถึงความสะดวกของเส้นทางและการสื่อความหมายมากนัก เส้นทางลักษณะนี้จะกำหนดขึ้นในพื้นที่ที่มีความกว้างขวางพอที่ผู้ศึกษาจะพบกับสิ่งที่น่าสนใจได้หลายประการ และเส้นทางในลักษณะนี้จะไม่มีความกระทบต่อสภาพธรรมชาติมากนัก เส้นทางนี้จะมีเครื่องหมายแสดง (Marker) ไว้ในจุดที่จะสื่อความหมาย และมีคู่มือประกอบ

3. เส้นทางใช้ประโยชน์พิเศษ เป็นเส้นทางที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความจำเป็นของผู้ใช้ และวัตถุประสงค์ที่ต้องการใช้เป็นหลัก อาจเป็นเส้นทางที่ให้ประโยชน์ในการศึกษาธรรมชาติอีกทางหนึ่งด้วย การสร้างเส้นทางไม่ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทั่วไปของพื้นที่ เส้นทางในลักษณะนี้ ได้แก่ ทางขี้น้ำจืด การเดินชมป่า ทางขี้น้ำ ทางเดินช้าง เส้นทางเรือ ทางศึกษาธรรมชาติได้นำและทางสำหรับคนพิการ เป็นต้น

ข้อกำหนดทั่วไปในการจัดเส้นทางศึกษาธรรมชาติ

1. ทางเดินธรรมชาติที่น่าสนใจ จะต้องผ่านไปในพื้นที่ที่มีความหลากหลาย มีสิ่งที่น่าสนใจ มีความสวยงามและความประทับใจ เช่น

1.1 เส้นทางผ่านจุดชมวิว ที่มีทิวทัศน์สวยงาม เช่น ทะเลสาบ ยอดเขา หุบเขา หน้าผา สามารถตัดแต่งเปิดวิวได้

1.2 ในเส้นทางที่มีน้ำตก ลำธารและน้ำไหลผ่าน มีความร่มรื่นจากร่มเงาของต้นไม้

1.3 พืชพรรณและสัตว์ป่ามีความหลากหลายในเรื่ององค์ประกอบ รูปแบบความหนาแน่น มีพืชหรือสัตว์ที่หายาก

1.4 เส้นทางผ่านไปในจุดที่น่าสนใจ เช่น ป่าที่มีจุดสนใจพิเศษ มีสิ่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี ซากดึกดำบรรพ์

2. มีความสะดวกและปลอดภัยแก่การเดินทาง ไม่ลื่น ไม่ลาดชัน ไม่เป็นโคลนหรือมีน้ำขัง สามารถเข้าชมได้ทุกฤดูกาล

3. ต้องไม่ไกลเกินไป ไม่ควรเป็นแนวเส้นตรง ควรจะมีการตัดโค้ง และควรเป็นลักษณะวนกลับเป็นวงกลม (Loop) โดยมีจุดเริ่มต้นและจุดสุดท้ายอยู่ที่จุดเดียวกันหรือใกล้เคียงกันและจุดเริ่มต้นควรจะมีลานจอดรถ ศูนย์ประชาสัมพันธ์ หรือศูนย์ศึกษาธรรมชาติ เพื่อให้ข้อมูลเบื้องต้นในกรณีเป็นทางเดินศึกษาธรรมชาติ

4. จะต้องมีการป้ายแสดงทิศทางและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ชัดเจน บอกทิศทาง และระยะทางที่ถูกต้องให้ผู้มาเที่ยวชมจากต่างถิ่นเข้าใจและรู้ว่าเส้นทางดังกล่าวมีสภาพเป็นอย่างไร

5. เส้นทางที่กำหนดควรสร้างอย่างถาวร และต้องมีการบำรุงรักษาน้อยที่สุด

6. ทางเดินหลักอยู่ในตำแหน่งที่จะกระจายนักท่องเที่ยวออกจากพื้นที่เปราะบาง และพื้นที่ที่มีการใช้งานมาก

7. ความลาดชันที่เหมาะสมในการกำหนดเส้นทางเดิน ควรมีความลาดชันประมาณ 5 เปอร์เซ็นต์ และพื้นที่ใดที่มีความลาดชันมากกว่า 10 เปอร์เซ็นต์ ให้มีได้เป็นระยะทางสั้น ๆ และในเส้นทางช่วงนี้ให้ทำขั้นบันได และจัดทำสิ่งกีดขวางเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน

8. ระยะทางเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ ควรใช้เวลาในการเดินชมไม่เกิน 45 นาที

9. การกำหนดเส้นทางเดินเท้า ต้องคำนึงถึงข้อจำกัดพื้นฐาน 4 ข้อ ดังนี้

9.1 ผู้วางแผนจัดทำเส้นทางจำเป็นต้องทราบ และคุ้นเคยกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ เพราะจะเป็นส่วนช่วยให้จุดสำคัญของพื้นที่ไม่ถูกมองข้าม

9.2 ผู้วางแผนจัดทำเส้นทาง ต้องมีความชำนาญในเรื่องความรู้ทั่วไปและเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาธรรมชาติ และโปรแกรมการสื่อความหมายที่ต้องการในเส้นทางตลอดจนขอบเขตของโปรแกรม

9.3 การวางแผนในการพัฒนาเส้นทางเดินเพื่อศึกษาธรรมชาติ ต้องคำนึงว่าผู้ใช้เส้นทางส่วนใหญ่ ไม่คุ้นเคยกับธรรมชาติ จะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยและสิ่งที่น่าสนใจในเส้นทาง

9.4 การวางแผนพัฒนาทางเดินเท้าในบริเวณใด ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดต่อสภาพธรรมชาติในบริเวณดังกล่าวเป็นหลัก

การสื่อความหมายธรรมชาติ

การสื่อความหมายธรรมชาติเป็นรูปแบบที่ชัดเจนที่สุดของการให้การศึกษา ซึ่งการสื่อความหมายเป็นกิจกรรมให้การศึกษาชนิดหนึ่งที่มีเป้าหมายในการแปลหรือแสดงความหมายและความสัมพันธ์ของทรัพยากร ไม่ว่าจะป็นธรรมชาติหรือผลผลิตทางวัฒนธรรมให้ปรากฏออกมา

สาระสำคัญในเนื้อหาของการสื่อความหมาย

ในการจัดทำกรสื่อความหมายในพื้นที่ใดๆ ควรคำนึงถึงสาระสำคัญและความสมดุลของเนื้อหา ซึ่งควรครอบคลุมประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. Information and Orientation สาระที่เป็นการแนะนำเบื้องต้น บอกกล่าวผู้เข้าใช้พื้นที่ให้ทราบว่า ควรเตรียมตัวและเตรียมการอย่างไร จึงจะสามารถเข้าใจพื้นที่ได้อย่างสนุกสนานและปลอดภัย

2. Understanding and Appreciation สาระที่ให้ความเข้าใจถึงความหลากหลายของระดับการให้บริการ และระดับความละเอียดของข้อมูลที่ทำให้เกิดความประทับใจ

3. Protection ข้อมูลและคำแนะนำเกี่ยวกับกิจกรรมและวาระต่างๆ ที่ผู้ใช้พื้นที่สามารถสัมผัสกับทรัพยากรของพื้นที่ ได้อย่างสนุกสนานและปลอดภัย ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ทำลายหรือใช้เกินความพอดี ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจที่จะกระทำ

4. Participation and Skill Development สาระที่ว่าด้วย ระดับและประเภทของการให้บริการที่แตกต่างกัน เพื่อเชิญชวนและจูงใจให้ผู้ใช้พื้นที่มาทำกิจกรรมการนันทนาการในพื้นที่ด้านอื่นๆอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่ต้องการฝึกฝนตนเอง

5. Dialogue เนื้อหาที่เสมือนเป็นเวทีสนทนาให้สำหรับสาธารณชน ชาวบ้าน ใกล้เคียงและเจ้าหน้าที่ได้ติดต่อสื่อสาร หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความต้องการของกันและกัน

6. Education เป็นเนื้อหาที่ให้ข้อมูลที่จำเป็นในการสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้สนใจ และกลุ่มนักเรียนนักศึกษาให้ทราบและเข้าใจถึงคุณค่าและความโดดเด่นของทรัพยากรในพื้นที่นั้น

หลักการของการสื่อความหมาย (Principle of Interpretation)

ฟรีแมน ทีเดน (Freeman Tiden, 1973, หน้า 178) ได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งการสื่อความหมาย และทำงานที่อุทยานแห่งชาติที่สหรัฐอเมริกา ได้กำหนดหลักการในการสื่อความหมายไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. การสื่อความหมายเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะต้องจัดทำภายใต้ขอบเขตความสนใจและประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว

2. ข้อมูลข่าวสาร ไม่ใช่การสื่อความหมาย แต่การสื่อความหมายต้องเป็นการให้ความหมายโดยอาศัยข้อมูล

3. การสื่อความหมายเป็นศิลปะ ซึ่งรวมศิลปะสาขาต่างๆไว้ ไม่ว่าสิ่งที่จะนำเสนอ นั้นจะเป็นเรื่องทางวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หรือสถาปัตยกรรม
4. จุดมุ่งหมายของการสื่อความหมาย ไม่ใช่การสั่งสอน แต่เป็นการกระตุ้น อารมณ์หรือความรู้สึก
5. การสื่อความหมายควรมีจุดมุ่งหมายในการเสนอความหมายรวมมากกว่า การเสนอแบบแยกส่วน
6. การสื่อความหมายที่จัดทำไว้สำหรับเด็ก (อายุน้อยกว่า 12 ปี) ควรใช้วิธีที่ แตกต่างไปจากกลุ่มผู้ใหญ่ เพื่อให้ได้ผลดีที่สุด อาจต้องแบ่งแยกออกจากรุ่นโดยสิ้นเชิง

วัตถุประสงค์ของการสื่อความหมาย

1. เพื่อช่วยผู้มาเยือนให้พัฒนาจิตสำนึก มีความซาบซึ้ง และเข้าใจในพื้นที่ที่ไป เยือน การสื่อความหมายจะช่วยให้การมาเยือนได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายและรื่นรมย์
2. เพื่อให้จุดมุ่งหมายของการจัดการพื้นที่บรรลุผลสำเร็จ โดยสามารถดำเนินการ ในสองทางด้วยกันคือ ประการที่หนึ่ง การสื่อความหมายสามารถสนับสนุนการใช้ทรัพยากรด้าน นันทนาการของผู้มาเยือน ช่วยเพิ่มความเข้าใจว่าแหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่พิเศษที่ต้องการ กิจกรรมพิเศษ ประการที่สอง การสื่อความหมายสามารถช่วยลดผลกระทบจากมนุษย์ต่อทรัพยากร ลง โดยแนะนำประชาชนให้หลีกเลี่ยงการใช้พื้นที่ที่เปราะบาง หรือใช้พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งมากเกินไป
3. เพื่อส่งเสริมความเข้าใจของประชาชนต่อหน่วยงานและโครงการต่าง ๆ ของ หน่วยงานทุกหน่วย การสื่อความหมายที่ดีจะเป็นการส่งเสริมภาพพจน์ของหน่วยงานนั้น ๆ

ในการสื่อความหมายตามนิยามข้างต้น Grant W. Sharpe ได้แบ่งสื่อความหมาย ออกเป็น 2 ประเภท คือ บริการที่ใช้คน (Personal or Attended Services) และบริการที่ไม่ใช้คน (Nonpersonal or Unattended Services) ดังนี้

1. **บริการที่ใช้คน (Personal or Attended Services)** ผู้มาเยือนจะมาติดต่อกับ ผู้ชำนาญการสื่อความหมายโดยใช้สื่อต่าง ๆ ดังนี้
 - 1.1 การบริการข้อมูลข่าวสาร ผู้สื่อความหมายจะอยู่ประจำตำแหน่งในแต่ละ สถานที่ แล้วให้ผู้มาเยือนเจาะจงไปพบเอง
 - 1.2 กิจกรรมที่มีการนำ (The Conducted Activity) กิจกรรมที่มีการนำ รวมทั้งการเดินทาง ผู้มาเยือนจะร่วมไปกับผู้สื่อความหมายจากสถานที่เริ่มต้น แล้วเคลื่อนย้ายไป ตามเส้นทางที่เลือกไว้ไปยังจุดที่น่าสนใจต่าง ๆ
 - 1.3 การพูดคุยกับกลุ่ม (Talk to Group) มีการนำเสนอหลายอย่างที่ทำใน เวลาและสถานที่ต่าง ๆ เช่น ห้องประชุมกลางแจ้ง ลานกองไฟ และห้องประชุม เรื่องราวที่พูดคุย

1.4 การสื่อความหมายแบบสดและการสาธิตด้านวัฒนธรรม (Living Interpretation and Cultural Demonstration) ผู้สื่อความแนะนำมรดกด้านวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยือน ด้วยการสาธิตหรือแสดงให้ชม

การบริการที่ใช้คนจัดว่าเป็นสื่อที่ดีเลิศ เนื่องจากมีความอบอุ่นและยืดหยุ่น ผู้มาเยือนได้รับการติดต่อสื่อสารสองทาง ในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่สามารถควบคุมสถานการณ์ให้เป็นไปตามกระบวนการสื่อความหมายที่เตรียมไว้ได้

2. **บริการที่ไม่ใช้คน (Nonpersonal or Unattended Services)** ผู้มาเยือนติดต่อกับผู้ชำนาญการสื่อความหมายอย่างผิวเผิน การบริการอย่างนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ไม่ควรจะทดแทนการติดต่อที่ใช้คน แต่ควรจะเป็นหนทางขยายรายการสื่อความหมายให้มากขึ้นกว่าการใช้ผู้สื่อความหมายแต่เพียงอย่างเดียว บริการที่ไม่ใช้คนมีดังนี้

- 2.1 อุปกรณ์โสต (Audio Devices)
- 2.2 วัสดุที่เขียนขึ้น (Written Material)
- 2.3 ป้าย (Signs)
- 2.4 คำบรรยาย (Labels)
- 2.5 สิ่งพิมพ์ (Publications)
- 2.6 กิจกรรมที่ทำด้วยตนเอง ได้แก่ การเดินด้วยตนเอง (Self Guided Trail)

และรถทัศนจรด้วยตนเอง (Self Guided Auto Tour)

- 2.7 นิทรรศการในห้องจัดแสดง (Exhibit: Indoor)
- 2.8 นิทรรศการนอกห้องจัดแสดง (Exhibit: Outdoor)
- 2.9 ศูนย์ผู้มาเยือน (Visitor Center)
- 2.10 สื่อนอกสถานที่และนอกฤดูกาล (Off-site and Off-season Media)

เป้าหมายหลักของงานสื่อความหมาย มีดังนี้

1. ชี้นำความเข้าใจในคุณค่าของพื้นที่ที่จะสื่อความหมาย
2. สร้างพลังสนับสนุนจากสาธารณชนในการดูแลและปกป้องทรัพยากร
3. เพื่อการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ให้นักท่องเที่ยวสามารถปรับตัวเอง และพฤติกรรมให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

4. เพื่อสนับสนุนและเชื้ออำนาจให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสม ปลอดภัย และมีผลต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

ประโยชน์ที่ได้รับจากงานสื่อความหมาย ได้แก่

1. ประโยชน์ต่อพื้นที่ คือ ช่วยให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสม ลดผลกระทบและการทำลายที่อาจเกิดขึ้นและทำให้เกิดขึ้น ทำให้เกิดกลุ่มผู้รัก หวงแหน และสนับสนุนพื้นที่มากขึ้น

2. ประโยชน์ต่อหน่วยจัดการ คือ การสร้างภาพพจน์ที่ดีหน่วยงาน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคลภายนอกมากขึ้น การสื่อความหมายจะกระตุ้นให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและข้อหารือเกี่ยวกับพื้นที่และคุณค่าของพื้นที่ในระดับท้องถิ่นและภูมิภาค นอกเหนือจากนี้การสื่อความหมายยังช่วยให้เจ้าหน้าที่ได้รับความรู้ ความเข้าใจในพื้นที่ตนมากยิ่งขึ้น

3. ประโยชน์ต่อตัวผู้ใช้พื้นที่ คือ ได้รับความเพลิดเพลิน ช่วยเพิ่มระดับความเข้าใจและความรักในทรัพยากรนั้นๆ

ระบบนิเวศและความหมายของระบบนิเวศ

พัชรินทร์ พันธุ์แน่น (2549, หน้า 2) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ระบบนิเวศ หมายถึงระบบพึ่งพาของสิ่งมีชีวิตที่อยู่รอบข้างกัน มีองค์ประกอบที่มีทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ในบริเวณหนึ่งที่เหมาะสมในการดำรงชีวิต และสิ่งมีชีวิตในระบบจะทำหน้าที่แตกต่างกันไป ก่อให้เกิดการหมุนเวียนของสสารระหว่างส่วนที่มีชีวิตกับส่วนที่ไม่มีชีวิต คือจะการต่อเนื่อง ซึ่งระบบนิเวศอาจมีขนาดที่แตกต่างกันออกไป เช่น บ่อน้ำ สระน้ำ แม่น้ำ ทะเล มหาสมุทร ป่าไม้ พืชหญ้า ทะเลทราย ฯลฯ โดยระบบนิเวศที่มีขนาดใหญ่ระดับโลกคือ ชีวาลัย (Biosphere) ซึ่งเป็นบริเวณที่ห่อหุ้มโลกอยู่เป็นระบบนิเวศขนาดใหญ่ ที่มีความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตมากมาย

ผู้วิจัยใคร่ขอสรุปว่า ระบบนิเวศ เป็นความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งในระบบนิเวศ คือความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งไม่มีชีวิต สิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมหรือความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับสิ่งแวดล้อม และพื้นฐานเกี่ยวกับโครงสร้าง จะทำให้มนุษย์สามารถนำความรู้เหล่านี้เป็นเครื่องมือในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเป็นการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่งในระบบนิเวศเป็นไปในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันซึ่งจะเป็นแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืน

ระบบนิเวศ คือ โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่มีชีวิตกับสิ่งที่ไม่ใช่ชีวิต ที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยการอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างสมดุล ประดุจเป็นห่วงโซ่แห่งชีวิตเดียวกัน หากวงจรชีพหรือห่วงโซ่แห่งชีวิตใดเกิดความเสียหาย ระบบนิเวศย่อมเสียหายตามไปด้วย

ระบบนิเวศที่มีขนาดใหญ่ของโลก คือ ชีวาลัย เป็นส่วนหนึ่งของโลกที่อาศัยอยู่ได้ ได้แก่ บริเวณที่เป็นมหาสมุทร น้ำจืด บรรยากาศ และชั้นดินบางส่วน

ระบบนิเวศสามารถจัดออกเป็น 2 ภาค คือ

1. ระบบนิเวศภาคพื้นดิน ประกอบด้วยสิ่งมีชีวิตทั้งหลายทั้งพืชและสัตว์ที่อาศัยอยู่ทั้งบนบกและในน้ำ สิ่งแวดล้อมที่เป็นสิ่งมีชีวิต คือ พืชและสัตว์บก สิ่งแวดล้อมที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิตที่สำคัญ คือ ลักษณะทางกายภาพของอากาศ ได้แก่ อุณหภูมิและความชื้น สภาพทางกายภาพของดิน พลังงานและสารวัตุต่างๆ

2. ระบบนิเวศภาคพื้นน้ำ มีลักษณะเฉพาะที่สำคัญหลายประการที่แตกต่างไปจากระบบนิเวศภาคพื้นดิน เช่น ในระบบนิเวศภาคพื้นดิน อุณหภูมิ ความชื้นและลักษณะของดินเป็นปัจจัยจำกัดความสามารถที่สำคัญของดิน แต่ในระบบนิเวศภาคพื้นน้ำปริมาณออกซิเจนและแสงแดด คือปัจจัยจำกัดขีดความสามารถของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศภาคพื้นน้ำ

โครงสร้างของระบบนิเวศ (นิวัติ เรืองพานิช, 2546, หน้า21 - 22)

1. ส่วนประกอบที่ไม่มีชีวิต (abiotic component) ประกอบด้วย

1.1 อนินทรีย์สาร ได้แก่ ไนโตรเจน คาร์บอนไดออกไซด์ ออกซิเจน น้ำ และคาร์บอน

1.2 อินทรีย์สาร ได้แก่ คาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน ฯลฯ

1.3 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ อุณหภูมิ แสง ความเป็นกรด เป็นด่าง ความเค็มและความชื้น

2. ส่วนประกอบที่มีชีวิต (biotic component) ได้แก่

2.1 ผู้ผลิต (producer) คือ สิ่งมีชีวิตที่สามารถนำพลังงานจากแสงอาทิตย์มาสังเคราะห์อาหารขึ้นได้เองด้วยแร่ธาตุและสารที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ พืชสีเขียว แพลงค์ตอนพืช และแบคทีเรียบางชนิด

2.2 ผู้บริโภค (consumer) คือ สิ่งมีชีวิตที่กินสิ่งมีชีวิตอื่นๆเป็นอาหาร แบ่งได้เป็น

2.2.1 สิ่งมีชีวิตที่กินพืชเป็นอาหาร (herbivore) เช่น วัว ควาย กระจ่าง และปลาที่กินพืชเล็กๆ ฯลฯ

2.2.2 สิ่งมีชีวิตที่กินสัตว์อื่นเป็นอาหาร (carnivore) เช่น เสือ สุนัข กบ สุนัขจิ้งจอก ฯลฯ

2.2.3 สิ่งมีชีวิตที่กินทั้งพืช และสัตว์ ซึ่งเป็นลำดับการกินสูงสุด (omnivore) เช่นมนุษย์

2.3 ผู้ย่อยสลาย (decomposer) เป็นพวกย่อยสลายซากสิ่งมีชีวิตให้เป็นสารอินทรีย์ได้

ระบบนิเวศของประเทศไทย (คณະวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2538, หน้า 17 – 20)

ประเทศไทยอยู่ในเขตมฤตูกาลของเขตร้อน มีระบบนิเวศที่สำคัญทั้งบนบกและในน้ำ คือ

1. นิเวศป่าดิบชื้น (Moist Evergreen Forest) ต้นไม้ส่วนใหญ่ไม่ผลัดใบจะมีใบไม้เขียวตลอดทั้งปี ใบแก่ของต้นจะหลุดร่วงตามเวลาแล้วจะมีใบอ่อนแตกขึ้นทดแทนต้นไม้จึงเต็มไปด้วยใบเขียวขจีในประเทศไทยมีกระจายอยู่ทางภาคใต้และภาคตะวันออก บนพื้นที่สูงไม่เกิน 600 เมตร เหนือระดับน้ำทะเลเป็นป่าที่มีบริเวณน้ำฝนมากเกินกว่า 1,600 มิลลิเมตร ต่อปี มีฤดูฝนยาวนานและช่วงแห้งแล้งสั้น เป็นลักษณะสังคมป่าถาวร

สังคมพืชในป่าดิบชื้นเป็นป่ารกทึบมีลำต้นที่มีความสูงเกิน 30 เมตรขึ้นไป พรรณไม้เด่นเป็นไม้สกุลยาง สกุลพลอง เช่น ยาง ตะเคียน หลุมพอ เคี่ยม ส้มแขก หว่า ฯลฯ พรรณไม้ชั้นกลางเป็นต้นเดี่ยว เช่น ตระกูลปาล์ม หวาย เถาวัลย์ อาทิ ค้อ หลาวชะโอน หวานานาชนิด เถาวัลย์จำพวก สะบ้า บันไดลิง พรรณไม้ชั้นล่าง จำพวกไม้คลุมดิน ฯลฯ ตระกูลขิง ข่า เช่น เปราะป่า ปุด ฯลฯ นอกจากนั้นตามต้นไม้ใหญ่มีกล้วยไม้ป่าเป็นพืชอิงอาศัย เช่น ชายผ้าสีดา เฟิร์น ข้ำหลวงหลังลาย ฯลฯ

2. นิเวศป่าดงดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest) มีลักษณะเป็นป่าที่ต้นไม้ไม่ผลัดใบผสมกับไม้ผลัดใบตามพื้นที่ราบและหุบเขา กระจายอยู่ในภาคต่างๆทั่วประเทศ มีความสูงระดับ 100 – 800 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ลักษณะดินเป็นดินเหนียวปนทราย มีฝนตกเฉลี่ย 1,000 – 2,000 มิลลิเมตร ต่อปี มีความแห้งแล้งประมาณ 3 – 4 เดือนต่อปี ต้นไม้ส่วนใหญ่มีใบเขียวตลอดปี

สังคมพืชป่าดิบแล้ง ประกอบด้วย ไม้ป่า 3 ชั้น ไม้เด่นตระกูลยาง เช่น ยางอิน สัตตบรรณ ไม้ตระกูลมะกอก มะเกลือ ไม้ตระกูลไทร พรรณไม้ชั้นกลางเรือนยอดมีความสูง 10 – 20 เมตร จำพวกไม้ตระกูลก่อ เช่น ก่อสีเสียด ก่ออก ก่อตาควายมะค่าโมง ยางแดง จำพวกหวาย จำพวกเถาวัลย์ เช่น สะบ้า สะแกเครือ ม้ากระทืบโรง พรรณไม้ปกคลุมดินจำพวกวานและบอน เช่น ดองดึง ว่านนางดำ ดอกดิน บอระเพ็ด ตามต้นไม้ใหญ่มีกล้วยไม้จำพวกเอื้องกุหลาบ เอื้องเข็ม เอื้องหนวดพราหมณ์ เอื้องผึ้ง กาเการ่อน เฟิร์นนานาชนิด นมตำเลีย ฯลฯ

3. นิเวศป่าดงดิบ (Hill Evergreen Forest) เป็นเขตป่าที่ต้นไม้ผลัดใบปกคลุมพื้นที่สูง 1,200 – 1,900 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล สังคมพืชกึ่งอัลไพน์ พรรณไม้ปกคลุมยอดเขา

สัตว์ป่าสำรวจพบว่ามีสัตว์ใหญ่น้อย เช่น เลียงผา หมูป่า กวาง เสือ หมิวาย กระติง ฯลฯ สัตว์นก เช่น นกเงือก นกเขา นกปรอด สัตว์เลื้อยคลานจำพวก เต่า งู กิ้งก่า สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น กบ เขียด ปาด กระต่า กบทูด และแมลงนานาชนิด ผืนป่าดงดิบเขาที่ประกาศเป็นเขตอนุรักษ์ เช่น เขาหลวง อินทนนท์ ภูหลวง ภูกระดึง ภูเขี้ยว ดอยม่อนจอง ดอยเชียงดาว ดอยแม่ตื่น ทุ่งใหญ่นเรศวร ฯลฯ

4. นิเวศป่าสนเขา (Pine Forest) มีต้นสนเป็นไม้เด่น ทั้งสนสองใบ และสนสามใบ มีทั้งเป็นป่าสนล้วนๆ และป่าสนเป็นหย่อมๆ มีพรรณไม้อื่นผสมอยู่ด้วยป่าสนมีความสูง 50 – 1,800 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล มีอากาศเย็นเกือบตลอดปี พรรณไม้ที่ขึ้นปะปนกับป่าสนจำพวกไม้ตระกูลก่อกำยาน หว้า กุหลาบพันปีสีขาวยาว ปรงเขา พืชชั้นล่างเป็นพืชตระกูลหญ้า จำพวกตองกง เข็มหลวง หางหมานน้อย ฯลฯ กล้วยไม้ป่า ที่เกาะอาศัยตามต้นไม้ เช่น สกุลงวนดำ ฟ้ามุ่ย เอื้องสามปอยหลวง เอื้องช้างน้ำ ส่วนพืชเบียน เช่น กาฝาก ฯลฯ

5. นิเวศป่าชายหาด (Beach Forest) เป็นป่าที่มีชั้นคลุมดินหรือเนินทรายชายฝั่งทะเลที่เป็นดินกรวด ทราย และโคลนหิน ที่ยกตัวจนน้ำท่วมไม่ถึง แต่ได้รับผลกระทบจากทะเล เช่น ไลควมเค็มและลมทะเล ฯลฯ โครงสร้างของป่าชายหาด แปรผันไปตามลักษณะของดินและหิน ตัวอย่างเช่น ในพื้นที่ที่เป็นทรายมากจะพบพรรณไม้จำพวกไม้สนทะเลเป็นไม้เด่น เช่น ที่จังหวัดสงขลา พังงา และภูเก็ต จะพบเป็นป่าสนทะเลล้วนๆ บางแห่งอาจพบหูกวาง ขึ้นอยู่เป็นแนวบริเวณชายหาด ส่วนไม้พื้นล่างมีน้อยชนิดที่สำคัญ เช่น คนทีสอทะเล ผักบั้งทะเล หนาด หญ้าลอยลมและรักทะเล สำหรับบริเวณที่พื้นเป็นหินผสมดินจะเป็นถิ่นของไม้ตะบูนดำ โปกริ่ง บางแห่งอาจพบลำเจียกหรือเตยทะเลผสมอยู่ด้วย หรือในพื้นที่ห่างทะเลและดินมีทรายน้อยลง ป่าจะหนาที่บขึ้น แต่จะมีไม้ประเภทไม้พุ่มและไม้หนามค่อนข้างมาก ไม้ที่สำคัญๆ เช่น ท้องบึง มะเกลือ เกด ข่อย หากพื้นที่ในลุ่มที่น้ำทะเลท่วมเป็นครั้งคราวและดินเค็มจัดอาจพบพรรณไม้ที่มีขนาดเล็ก เช่น แห้วทองกระเทียม จูดหนู และชะครามขึ้นอยู่โดยทั่วไป

6. นิเวศป่าชายเลน (Mangrove Forest) อยู่ในเขตบรรจบระหว่างน้ำจืดน้ำเค็ม บริเวณน้ำขึ้นน้ำลง อิทธิพลของคลื่นและกระแสน้ำทำให้เกิดชายหาดแตกต่างกัน เพราะตะกอนแต่ละแบบมีน้ำหนักไม่เท่ากัน ในบริเวณหาดทรายและหาดหินมีคลื่นและกระแสน้ำรุนแรง โคลนที่มีน้ำหนักเบาไม่สามารถตกตะกอนได้ แต่ในอ่าวใหญ่อับลม คลื่นและกระแสน้ำมีน้อยมาก โคลนจึงสามารถตกตะกอนสะสมรวมกันกลายเป็นหาดเลน ต้นไม้ชายเลนส่วนใหญ่เติบโตได้ดีในบริเวณที่มีสารอินทรีย์สูง หาดเลนมีลักษณะพื้นที่เช่นนี้ ไม้ชายเลนจึงแพร่พันธุ์จนกลายเป็นป่าชายเลน รากและลำต้นช่วยก้ำบังคลื่นลมและดักตะกอนให้มาตกอยู่รวมกัน เมื่อมีป่าชายเลนเกิดขึ้นหาดเลนจึงขยายตัวกว้างหาดเลนและป่าชายเลนจึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวพันกัน

แหล่งที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวในป่าชายเลนมากที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย เช่น อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด ศูนย์ศึกษาธรรมชาติอ่าวคุ้งกระเบน อุทยานแห่งชาติเขาแหลมสน และอุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา

7. นิเวศป่าพรุน้ำจืด (Swamp Forest) เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ มีซากพืชผุทับถมเป็นสนุ่นหนาหลายน้ำเวลาเหยียบมีความหยุ่น ในประเทศไทยแบ่งตามลักษณะภูมิประเทศและสังคมพืชได้ 2 ประเภท คือ ป่าบึงน้ำจืด ได้แก่ พรุควนเคร็ง พรุทะเลน้อย จ.พัทลุง พรุหนองทุ่งทอง จ.สุราษฎร์ธานี ป่าทามราศีไศล ป่าดงนาทาม จ.อุบลราชธานี ป่าพรุ เรียก Peat Swamp Forest ได้แก่ พรุเขานอจู้จี้ จ.กระบี่ พรุสิรินธรหรือพรุโต๊ะแดง จ.นราธิวาส

ลักษณะพรรณไม้ในป่าพรุ มีความหลากหลายในกลุ่มสังคม พืช กลุ่มพืชป่าบก จำพวก หลุมพี กะพ้อแดง ก้านเหลือง สยาแดง กลุ่มพืชที่แช่อยู่ในน้ำ เช่น สะเดี้ยว ชมพู เสริมดิน เบ็ดพรุ จำพวกปาล์ม เช่น หลาวชะโอน หมากแดง หวายน้ำ เต่าร้าง จำพวกเตย เช่น เตยหนู เตยพรุ จำพวกเถาวัลย์ เช่น ย่านลิเภา หม้อข้าวหม้อแกงลิงจำพวกหญ้าที่มีใบคม บนคาบไม้ยังมีกล้วยไม้ จำพวกเอื้องหวาย สามร้อยต่อใหญ่ กาเรการ่อน

8. นิเวศป่าเบญจพรรณ (Mixed Deciduous Forest) เป็นป่าผสม มีความสูง 700 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ซึ่งมีพรรณไม้ผลัดใบที่มีเรือนยอดสูงปะปนอยู่หลายชนิด มีความสูงลำต้น 20 – 35 เมตร เมื่อถึงฤดูแล้งเกินกว่า 4 เดือน พื้นดินขาดน้ำ ต้นไม้จึงหยุดพักการเจริญเติบโตผลัดใบเพื่อลดการเสียน้ำจากต้น ลักษณะป่าเป็นป่าโปร่งมีไม้เฝื่อนหลายชนิดขึ้นอยู่มาก ไม้เด่นในป่านี้ เช่น สัก รกฟ้า ตะเคียนหนู สมอพิเภก ส้าน กระโดน หว่า ฯลฯ มีต้นไม้ขนาดชนิดปะปนอยู่ มีเถาวัลย์กระจายอยู่ตามเรือนยอดต้นไม้ เช่น เครือออน กวาวเครือ มีกล้วยไม้ขึ้นอยู่ตามเรือนยอดต้นไม้ใหญ่ เช่น สกุลหวาย เอื้องกุหลาบ สกุลแวนด้า ฯลฯ

นิเวศป่าเบญจพรรณช่วงหน้าแล้ง ต้นไม้เปลี่ยนสีทั้งใบเจริญเติบโต หญ้าและพืชล้มลุกในป่าแห้ง เกิดไฟป่าธรรมชาติทำลายหมด ฝนแรกของป่ามีส่วนกระตุ้นให้หญ้าผลัดใบ ต้นไม้แตกตา ใบอ่อน หน่ออ่อน เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันพื้นที่ป่าเบญจพรรณถูกบุกรุกสร้างเป็นไร่ สวน บ้านเรือนมาก พื้นที่ที่ประกาศเป็นเขตอนุรักษ์ ได้แก่ ป่าแม่ปิง ป่าแม่ตื่น ป่าอม ก้อยบางสวน ป่าอินทนนท์ ดอยสุเทพ บางส่วนเขาใหญ่ แก่งกระจาน ห้วยขาแข้ง ภูพาน ภูกระดึง ยอดโดม

9. นิเวศป่าเต็งรัง (Deciduous Dipterocarp Forest) มีชื่อเรียกหลายชื่อตามภาษาถิ่น เช่น ป่าแพะ ป่าแดง และป่าโคก เป็นนิเวศป่าผลัดใบต่างจากป่าเบญจพรรณ ซึ่งพรรณไม้เด่น ได้แก่ เต็งรัง เหียง พลวง โดยทั่วไปไม่ค่อยมีต้นไม้ปะปนอยู่ ยกเว้นรอยต่อของผลัดใบ เช่น ไม้เฝือก ไม้ก่อแพะ ต้นไม้ป่า เต็งรัง มักมีเรือนยอดแตกต่างกันชัดเจนเป็นลักษณะแบบกลุ่มไม้ เขตป่านี้มีฝนตกปริมาณ 900 – 1,200 มิลลิเมตร ต่อปี มีฤดูแล้ง 4 เดือน ดินเป็นลักษณะดินไม่อุ้มน้ำ หน้าแล้งมักมีไฟป่า ต้นไม้เด่นมีเรือนยอดสูง 20 – 30 เมตร เช่น ตระกูลยาง ก่อ หว้า ตะแบก สมอไทย มะขามป้อม พุทรา แต้ว ฯลฯ พืชชั้นล่างเถาวัลย์และหญ้า เช่น เปราะป่า นางอ้ว ตระกูลชิง ข่า กระเจียว สังคัมพืชชั้นล่างส่วนใหญ่ มีหน่อ หรือหัวใต้ดิน เมื่อหน้าแล้งลำต้นจะตาย ตระกูลกล้วยไม้มักเกาะอยู่ตามเรือนยอดกิ่งก้านที่สูงป้อนไฟป่า เช่น เอื้องเข็ม เอื้องกุหลาบ นมตำเลีย ชายผ้าสีดา ข้าหลวงหลังลาย ฯลฯ

สัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในป่าเต็งรัง เป็นจำพวกเดียวกันในเขตป่าเบญจพรรณ สัตว์ป่ามักเคลื่อนย้ายถิ่นไปหากินตามแหล่งพืชที่อุดมสมบูรณ์ตามฤดูกาลของป่า จำพวกนก พบว่า มีนกหลากหลายชนิดมากทั้งหากินตามเรือนยอดไม้ ตามกิ่งและอยู่บนดิน เช่น นกยูง นกเขา นกแก้ว นกเค้า นกคุ้ม นกกระทา ฯลฯ สัตว์เลื้อยคลานจำพวก เต่า งู แย้ กิ้งก่า ตะกวด สัตว์ป่าในเขตป่าเต็งรังมักจำศีลในหน้าแล้ง

10. นิเวศชายฝั่งทะเล (Shore line) เป็นระบบนิเวศหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับชายหาดและน้ำทะเล มีลักษณะผสมผสานกับระบบนิเวศทางบก แบ่งตามลักษณะของสัณฐานธรณี ดังนี้

10.1 แหล่งหญ้าทะเล เป็นระบบนิเวศชายฝั่งที่อุดมสมบูรณ์ หญ้าทะเลเป็นพืชชั้นสูงมีดอกที่วิวัฒนาการปรับตัวมาดำรงชีวิตอยู่ในทะเลได้อย่างสมบูรณ์แหล่งหญ้าทะเลไทยพบว่ามีอยู่ 12 ชนิด บริเวณที่พบหญ้าทะเล ได้แก่ อ่าวคุ้งกระเบน หาดเจ้าไหม แหล่งหญ้าทะเลทำหน้าที่คล้ายคลึงกับหญ้าชายหาดป้องกันการกัดเซาะชายหาดในพื้นที่น้ำขึ้นน้ำลงเป็นแหล่งอาหารของสัตว์ทะเล โคนเฉพะพะยูน และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ทะเลจำพวกกุ้ง หอย ปู ปลา

10.2 โพรงหินชายฝั่งหรือเข้าทะเลเกิดขึ้นบริเวณฐานของหน้าผาริมทะเลมีรอยเว้าเป็นลักษณะแนวยาวที่อยู่ในแนวระดับน้ำขึ้นน้ำลงเกิดจากการกัดเซาะของคลื่นและการชะละลายของหินปูนที่ไหลย่อยคล้ายแท่งหินย่อยในถ้ำ สังคมพืชมีลักษณะเป็นระบบนิเวศเขาหินปูน บริเวณโพรงช่องพบนกเอี้ยงถ้ำ นกหลุมพูขาว นกยางทะเล นกกระเต็นและเหยี่ยวแดง

10.3 เกาะตามชายฝั่ง มักเป็นเกาะตามชายฝั่ง ส่วนใหญ่เป็นเกาะเขาหินปูน อาจมีหินแกรนิตผสมอยู่ เช่นเกาะในอ่าวกระบี่ อ่าวตรัง หากเป็นเกาะขนาดใหญ่ เช่น เกาะช้าง เกาะเสม็ด เกาะตะรุเตา มีลักษณะเป็นระบบนิเวศชายฝั่งอยู่ด้วย สังคมพืชจึงเป็นลักษณะของระบบนิเวศเขาหินปูน ป่าชายหาด แลป่าชายเลน อยู่โดยรอบ 3 ลักษณะ บางเกาะที่มีขนาดใหญ่ มีน้ำตก บริเวณน้ำตกจึงเป็นระบบนิเวศของแหล่งน้ำจืด

10.4 เกาะหินโด่ง เกิดจากเขาหินปูนยื่นไปในทะเลและถูกคลื่นกัดเซาะทั้งสองด้านจนเหลือเพียงบางส่วนตั้งชะลูตออกเป็นแท่งบางครั้งจึงเรียกว่า “เกาะหินชะลูต” เช่นเขาตะปู อ่าวพังงา สังคมพืช มีลักษณะเป็นระบบนิเวศเขาหินปูน พรรณไม้ที่พบ เช่น สลัดได จันทน์ผา ปรงภูเขา เฟิร์นต่างๆ ฯลฯ

10.5 ถ้ำทะเล ถ้ำลอด ถ้ำที่เกิดขึ้นบริเวณชายฝั่งทะเล หรือชายเกาะเกิดจากการกัดเซาะของคลื่นชายฝั่งทำให้เกิดเป็นช่องเป็นโพรงลึกบางแห่งเป็นโพรงทะลุทั้งสองด้านกลายเป็นถ้ำลอด เช่น ถ้ำลอดในอ่าวพังงา ถ้ำลอดที่อ่าวลึก สังคมพืชมีลักษณะระบบนิเวศเขาหินปูน ถ้ำทะเลบางแห่งเป็นที่อยู่อาศัยของค้างคาว นกนางแอ่น งูเหลือม และงูต่างๆ

11. นิเวศหาดทราย (Sandy Beach) เกิดจากกระแสลมและคลื่นชายฝั่งพัดเอาเม็ดทรายมากองทับถมไว้เพิ่มพูนมากขึ้นเรื่อยๆจนมีขนาดโตเป็นหินทราย เมื่อนานวันมีพืชขึ้นคลุมเป็นหญ้าคลุมหาด รากของพืชเล็กๆชายหาดมีส่วนเกาะดึงเอาเม็ดทรายไว้โดยป้องกันคลื่นที่ซัดเข้าฝั่งลากเอาเม็ดทรายกลับสู่ท้องทะเล คลื่นในทะเลจึงมีส่วนช่วยตกแต่งชายหาดที่เกิดขึ้นต่างกันทุกปี บางปีมีเม็ดทรายพอกพูนอยู่บนหาดมาก บางปีคลื่นนำพาเอาเม็ดทรายออกไปจากชายหาด หาดทรายจึงมีลักษณะต่างกันในแต่ละปี หาดทรายที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศทางทะเลนั้นมี 2 ประเภท คือ หาดทรายแก้ว หมายถึง ชายหาดที่ปกคลุมด้วยเม็ดทรายสีขาวละเอียด ประดุจแป้งฝุ่น เมื่อเดินเกิดเสียงเอี๊ยดๆ เม็ดทรายประเภทนี้มีประโยชน์นำไปหลอมทำแก้วจึงเรียกว่าหาดทรายแก้ว เช่น หาดทรายแก้วบนเกาะเสม็ด หาดทรายรอบเกาะภูเก็ต หาดทรายประเภทที่สอง เรียกว่าหาดทรายสีนวล เป็นชายหาดที่มีเม็ดทรายหยาบกว่าหาดทรายแก้ว มีสีเหลืองนวล เช่น หาดหัวหิน หาดชะอำ หาดระยอง ฯลฯ

12. นิเวศหาดหิน (Stony Beach) เป็นระบบนิเวศหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายหาดทราย ต่างกันที่บนหาดหินมีก้อนหินกลมๆกองเกยทับกันบนชายหาด หาดหินมักมีพืชขึ้นอยู่ไม่กี่ชนิด ที่พบมากได้แก่ สาหร่ายทะเลสีเขียว มีลักษณะเป็นเส้น ยาวๆ เกาะอยู่บนก้อนหิน หาดหินที่มีเศษปะการังทับถมอยู่มักมีต้นผักเบี้ยทะเลขึ้นอยู่ระหว่างเศษปะการังและพรรณไม้ชายหาด หาดหินยามน้ำลงมักมีแอ่งน้ำ สัตว์ทะเลทรายหลายชนิดอาศัยอยู่ในนั้นอาจเป็นดอกไม้ทะเลขนาดเล็ก หอยหวมกัจฉิน กุ้งตัวเล็ก ปูแสมหิน ปลาที่อาจบังเอิญตกค้างอยู่ เช่น ลูกปลาข้างตะเกา แม้อา่งน้ำจะเป็นบริเวณเล็กๆ และมีสัตว์อยู่ไม่กี่ชนิดแต่นั้นคือระบบนิเวศย่อยที่สามารถเรียนรู้พฤติกรรมและความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตแบบง่าย ๆ

13. นิเวศในแนวปะการัง (Coral Reefs) ส่วนใหญ่พบอยู่ตามชายฝั่งของเกาะ ตั้งแต่เขตที่มีน้ำทะเลท่วมถึงลงไปบริเวณที่พบแนวปะการัง น้ำทะเลมีอุณหภูมิระหว่าง 28 – 31 องศาเซลเซียส เป็นอุณหภูมิที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของปะการัง นอกจากนี้ที่น้ำทะเลมีความเค็มสูงมีความใสอยู่ในเกณฑ์ดี แนวหินปูนใต้ทะเลเกิดขึ้นจากการทับถมของซากปะการังและซากหินปูนของสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ระบบนิเวศในแนวปะการังนับว่ามีความสมบูรณ์มากที่สุดระบบหนึ่ง เป็นห่วงโซ่อาหารขนาดใหญ่ มีความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่รวมกันอย่างหนาแน่นในพื้นที่ที่จำกัด แนวปะการังแบ่งออกตามความลึก 4 แบบ รวมกับกองหินใต้น้ำอีก 2 แบบ รวมเป็น 6 ลักษณะคือ

13.1 แนวปะการังใล้น้ำบางเวลา ได้แก่ ที่ราบที่อยู่เหนือระดับผิวน้ำ เช่น บริเวณหน้าเกาะเหลาเหลียงเหนือ ใต้ ในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะเภตรา จังหวัดตรัง ฯลฯ

13.2 แนวปะการังน้ำตื้น มีความลึกไม่เกิน 10 ฟุต จากระดับน้ำลงต่ำที่สุด มักเกิดในเกาะใกล้แผ่นดินใหญ่และเกาะเขาหินปูนส่วนใหญ่ แนวปะการังมีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่มากมายหลายชนิด ทั้งประเภทสวยงามและสัตว์เศรษฐกิจที่เป็นอาหารมนุษย์ได้ เช่น หมู่เกาะเล็กๆ ในอ่าวกระบี่ อ่าวตรัง

13.3 แนวปะการังน้ำลึกปานกลาง อยู่ในระดับที่ลึกกว่า 30 ฟุต เป็นต้นไป บางแห่งถึง 150 ฟุต จากระดับน้ำลงต่ำสุด ตามเกาะใกล้ไหล่ทวีป เกาะที่เป็นหินแกรนิต น้ำทะเลมีคุณภาพดี ไม่มีตะกอน น้ำใสมาก เช่น หมู่เกาะสุรินทร์ หมู่เกาะสิมิลัน จังหวัดพังงา

13.4 กองหินใต้น้ำและปริ่มน้ำ รอบกองหินใต้ทะเลจรดพื้นทราย มีแนวปะการังเกิดขึ้นลักษณะคล้ายปะการังน้ำตื้นและน้ำปานกลาง มีความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตเช่นเดียวกัน เช่น กองหินชุมพร กองหินริชิว จังหวัดพังงา

13.5 นอกแนวปะการัง เป็นกลุ่มปะการังที่เกิดขึ้นบนพื้นทราย มีทั้งปะการังน้ำตื้น ปานกลางและน้ำลึก เช่น แนวปะการังโลซินเขตต่อเนื่องอ่าวปัตตานี กับอ่าวราชาวาส

14. นิเวศป่าดิบเขาบนเกาะ (Rain Forest) บนเกาะใหญ่หลายแห่งมีลักษณะนิเวศป่าดิบเขาในเขตร้อนขึ้นอยู่ด้วย ส่วนใหญ่เป็นผืนป่าที่ขึ้นคลุมเกาะ ถือเป็นระบบนิเวศที่มีความหลากหลายที่พรรณไม้ตระกูลเดียวกันกับป่าดิบเขานบก ทั้งไม้ที่มีเรือนยอดสูงใหญ่ เช่น ยาง ตะเคียน จำปา กะทิง สยา ยางปาย ลำโพง ไม้ในระดับต่ำลงไป เช่น หวาย เต่าร้าง โมกป่า มะปริง กัลยไม้หลากหลายชนิด พรรณไม้ได้พัฒนาเพื่อให้อยู่รอด บางชนิดเป็นกาฝากความชุ่มชื้นของป่าบนเกาะนี้ทำให้เกิดแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น น้ำตกบนเกาะ สังคมสัตว์ในเขตป่าดิบบนเกาะนี้มีความหลากหลายชนิดเช่นเดียวกับป่าดิบเขานบก ป่าดิบบนเกาะมีหลายแห่ง เช่น เกาะในอุทยานแห่งชาติ เกาะช้าง เกาะภูเก็ต จังหวัดตราด อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสิมิลันและอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

15. นิเวศป่าเขาหินปูน (Lime stony Forest) บริเวณที่เป็นเขาหินปูน เป็นหินที่มีเนื้อสารเป็นแคลเซียมคาร์บอเนตเกือบทั้งสิ้น สารประกอบหินนั้นส่วนใหญ่เกิดจากการตกตะกอนทางเคมีรวมกันเป็นพีชใหญ่ มีชั้นดินตื้นและไม่อุดมสมบูรณ์ ลักษณะของเขหินปูนสังเกตจากลักษณะธรณีเป็นภูเขาที่มียอดแหลม เขาหินปูนมีทั้งอยู่บนบกและเป็นเกาะในทะเล หากมีช่องทะเลหรืออุโมงค์ส่วนใหญ่กกลางเขา หรือใต้เขา จะมีถ้ำหินยอกหินย้อยปะปนอยู่ด้วย มีต้นไม้ที่สามารถหยั่งรากเกาะกับหินปูนได้ ป่าเขาหินปูนนี้มีความชื้นในป่าต่ำ ต้นไม้จึงมีระบบรากพิเศษสามารถดูดซับน้ำจากความชื้นของหินปูนเมื่อมีฝนตก มีลำต้นอวบน้ำสามารถเก็บน้ำไว้ได้ พืชส่วนใหญ่จึงเป็นพืชที่ไม่ผลัดใบ พันธุ์ไม้ขนาดเล็กขึ้นหนาแน่นเป็นหย่อมๆ พรรณไม้เด่น เช่น จันทน์แดง สลัดได จันทน์ผา เถาวัลย์ บางแห่งพบกล้วยไม้ หลากหลายชนิด ฯลฯ เขตป่าหินปูนนั้นส่วนใหญ่มีเขตป่าบกอื่นเชื่อมต่อเนื่องกันอยู่ในระดับชั้นล่าง เช่น ป่าเบญจพรรณ จึงมีสัตว์ขนาดเล็กอาศัยอยู่ เช่น เลียงผา กวางผา ลิง ค่าง ชะนี ค้างคาว นกต่างๆส่วนใหญ่เป็นนกนางแอ่น พื้นที่ป่าหินปูน ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาสมร้อยยอด และเกาะใหญ่น้อยหลายแห่งในอุทยานแห่งชาติทางทะเล มีสัตว์ขนาดเล็กอาศัยส่วนใหญ่เป็นนก เช่น นกนางแอ่น ฯลฯ

5. การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งพัฒนา (2548, หน้า 284) การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อการชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม ทัศนกรรม นาฏศิลป์และดนตรี รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์พอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ อันประกอบด้วยการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามของวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านสถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณี ล้วนเป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องรับผิดชอบต่อบัจจัยพื้นฐานทางวัฒนธรรม อยู่ 4 ประการคือ

1. เพื่อมุ่งเน้นคุณค่าของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น
2. เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องดูแลรักษาให้ถึงคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณค่าของวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
3. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจสูงสุด แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย
4. เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น

หลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (บุญเลิศ จิตตั้งพัฒนา, 2548, หน้า 286)

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวนั้น เพื่อเป็นข้อมูลให้แก่ นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวในการเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ในการเข้าชม ในขณะเดียวกันก็จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น
2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษา และดึงดูดชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนด้วย และได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เช่น การจ้างงาน การบริการนำเที่ยว การให้บริการขนส่ง การให้บริการขนส่ง การขายของที่ระลึก เป็นต้น

3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมและได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

4. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านหรือของชุมชนอื่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และผู้คนของตนเองด้วย

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ทำให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าด้วยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือให้กระทบน้อยที่สุด

3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

4. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

6. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าจะต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

7. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

8. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ และความสะดวกของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุกๆ ด้าน และต้องดูแลรักษาความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

9. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักที่ว่าต้องป้องกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้นักท่องเที่ยวอบอุ่นใจ

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (บุญเลิศ จิตตั้งพัฒนา, 2548, หน้า 288 - 290)

1. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจอยู่ 10 ประการ คือ

- 1.1 ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น
- 1.2 โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆ
- 1.3 งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมทั้งซากปรักหักพัง
- 1.4 ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลัก
- 1.5 ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา
- 1.6 ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ
- 1.7 ภาษาและวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา
- 1.8 วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทานอาหาร

- 1.9 ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม และเทศกาลต่างๆ
- 1.10 ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

2. องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม โดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

3. องค์ประกอบด้านธุรกิจนำเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้รับ

4. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

6. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมจะเป็นกิจกรรมการได้สัมผัสและการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ดังนี้

1. การเที่ยวชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ในพิพิธภัณฑ์หรืออาคารบ้านเรือน เช่น การชมการทำศิลปหัตถกรรมไทย การทำเครื่องเงิน การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น
2. การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. การชมการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีไทย
4. การเที่ยวชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ แหล่งประวัติศาสตร์โบราณสถาน และศาสนสถาน เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย วัดต่าง ๆ เป็นต้น
5. การร่วมงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ ที่จัดขึ้นตลอดทั้งปีในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย

การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งมนุษย์สร้างขึ้น ทั้งโบราณสถาน สถานที่ทางประวัติศาสตร์ สถานที่ทางวัฒนธรรม พระราชวังและวัด สถานที่ท่องเที่ยวชนิดนี้จะเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา ตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และขณะเดียวกันมนุษย์ยังมีส่วนช่วยทำลาย ทำให้อายุการใช้งานของสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสั้นหรือเสื่อมสลายเร็วขึ้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่

1. ออกกฎหมายควบคุมรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุต่าง ๆ และกำหนดบทลงโทษผู้กระทำผิดหรือฝ่าฝืนกฎหมาย เช่น ประเทศไทยได้ประกาศพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ทั้งนี้เพราะได้มองเห็นความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก และต้องการจะอนุรักษ์สถานที่เหล่านั้นไว้เป็นมรดกของชาติสืบต่อไป

2. เพื่อป้องกันมิให้มีการลักลอบหรือทำลายสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์วิธีหนึ่งคือ การจัดเจ้าหน้าที่ดูแลรักษามิให้สถานที่นั้นถูกทำลาย ตลอดจนจัดส่งผู้เชี่ยวชาญไปทำการดูแลและบูรณะให้คงอยู่ในสภาพเดิม

3. การบูรณะและซ่อมแซมสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ให้นุชนรุ่นหลังได้ชื่นชม ศึกษาและค้นคว้า แต่ดังได้กล่าวมาแล้วว่าโบราณสถาน โบราณวัตถุเป็นสิ่งที่เสื่อมสลายไปได้ตามกาลเวลา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการบูรณะซ่อมแซมโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านโบราณคดีโดยเฉพาะและต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ทันสมัย เพื่อจะได้คงสภาพไว้ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

4. จัดหางบประมาณหรือเงินทุนมาใช้จ่ายในการบูรณะซ่อมแซม ทั้งนี้เพราะการบูรณะซ่อมแซมสถานที่ท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะโบราณสถานและโบราณวัตถุจะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมาก บางครั้งอาจจะต้องขอความร่วมมือหรือความช่วยเหลือจากต่างประเทศ เพื่ออนุรักษ์หลักฐานและร่องรอยทางประวัติศาสตร์เอาไว้ เช่น ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือในด้านนี้จากองค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO)

5. จัดหาสถานที่สำหรับเก็บรักษาโบราณวัตถุ และสิ่งที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม และทางประวัติศาสตร์ให้อยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัยมิให้ถูกทำลาย หรือถูกโจรกรรม การนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มารวมไว้ยังสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง นอกจากจะเป็นการสะดวกในการดูแลรักษาแล้วยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปชมได้อีกด้วย

6. ให้การศึกษาและประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจต่าง ๆ เกี่ยวกับความจำเป็นด้านการอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยทุกฝ่ายจะต้องให้ความร่วมมือและมีจิตสำนึกในคุณค่าและหวงแหนทรัพยากรทางวัฒนธรรม รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบถึงความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ช่วยกันดูแลรักษาไม่ให้ถูกทำลาย

6. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (อัศวิน แสงพิบูล, 2550) กล่าวว่า “การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยง แหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่างๆ สถานที่ราชการ สถาบันการศึกษาที่มีงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี การผลิตทางการเกษตรกรรมที่ทันสมัย ฯลฯ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและผลิตผลผลิต ในกิจกรรมทางการเกษตรในลักษณะต่างๆ ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ บนพื้นฐานความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้น โดยการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นเหมือนอีกทางเลือกใหม่ของนักท่องเที่ยวที่จะได้ทั้งความสนุกสนาน ผลิตผลผลิตและสามารถนำความรู้กลับไปประยุกต์ใช้เพื่อประกอบอาชีพ ได้ทำให้หวนกลับไปค้นหาเรียนรู้เข้าใจและมีความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นคุณค่าภายใต้แนวคิดปรัชญาองค์ความรู้ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเกษตรกรไทย ได้สัมผัสกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบท ชนบวรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรม รูปแบบกิจกรรมและการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่หลากหลายทั้งวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม จนถึงการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ท่ามกลางทัศนียภาพธรรมชาติที่สวยงามในทุกพื้นที่ของประเทศไทย”

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2550) ให้ความหมายไว้ดังนี้ เป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยง แหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่างๆซึ่งดำเนินการอยู่ในภาคเอกชน กลุ่มองค์กร สถานที่ราชการ ตลอดจนสถาบันการศึกษาที่มีงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตทางการเกษตรที่ทันสมัย ฯลฯ เพื่อชมความสวยงาม ความสำเร็จและผลิตผลผลิตในกิจกรรมทางการเกษตรในลักษณะต่างๆได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ๆบนพื้นฐานความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้น

ปัจจุบันได้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) เพื่อเป็นการสร้างเสริมรายได้ให้แก่เกษตรกรและทำให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้การดำเนินงานของโครงการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นนโยบายของรัฐบาลที่จะส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร

ผู้วิจัยจึงใคร่ขอสรุปว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการเกษตรเป็นหลัก เพื่อก่อให้เกิดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวสร้างรายได้

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ความเป็นมาของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (จำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2550) คือ การคิดค้นการนำเอาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศ จัดกิจกรรม จัดรูปแบบทางการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจและอยากเดินทางไปเที่ยว เพื่อขยายเส้นทางทางการท่องเที่ยวและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นและผู้ประกอบการนั้นๆ โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แยกประเภททรัพยากรและจัดกิจกรรมนำมาเผยแพร่ภายใต้โครงการ Amazing Thailand ซึ่งประสบความสำเร็จและได้จัดต่อมาเรื่อยๆ แต่เพิ่มคุณค่าและคุณภาพในแต่ละกิจกรรมและส่งเสริมให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จะแตกต่างจากการท่องเที่ยวทั่วไป คือมุ่งเน้นความสนใจไปยังกิจกรรมทางการเกษตรต่างๆ รวมถึงสภาพแวดล้อมทางการเกษตรเป็นหลัก เป็นการให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งได้รับความเพลิดเพลินและการพักผ่อนไปในตัว อีกทั้งเกษตรกรยังจะมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรรวมทั้งสินค้าแปรรูปทางการเกษตร ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรควรเป็นการเดินทางในลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อเป็นการพักผ่อน การผ่อนคลายความเคร่งเครียดพร้อมๆกับการได้เรียนรู้ด้านการประกอบอาชีพทางการเกษตรและแปรรูปผลิตทางการเกษตร ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณี ภูมิประเทศและได้สร้างความสัมพันธ์กับคนในพื้นที่นั้นๆ
2. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ เพื่อการพักผ่อน เพื่อการศึกษาวิถีชีวิตเกษตรกรภูมิปัญญาท้องถิ่นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์
3. เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆที่มีใช้เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ เช่นการไปศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ศึกษารัฐประเท ชื่นชมธรรมชาติ ทิวทัศน์ที่สวยงามของสถานที่

โดยทั่วไปแล้วการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง ทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตทางการเกษตร ซึ่งรวมทั้งทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ พื้นที่ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น และทรัพยากรด้านการจัดการ เช่น เกษตรกร องค์กรท้องถิ่น ความรู้ทางการเกษตร เครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนเทคโนโลยีทางการเกษตรต่างๆ

2. ตลาดนักท่องเที่ยว สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลักๆ คือ หนึ่ง ประชาชนและเกษตรกรทั่วไปที่มีความสนใจด้านการเกษตร เพื่อศึกษาหาความรู้เพื่อเป็นแนวทางประกอบอาชีพ หรือเพื่อพัฒนาอาชีพเกษตรกรของตนเอง และสอง คือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะด้านสนใจในการท่องเที่ยวธรรมชาติ และกิจกรรมทางการเกษตรต่างๆอยากเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการประกอบอาชีพของเกษตรกร

3. การบริการการท่องเที่ยว หมายถึง การบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การให้ข้อมูล หรือความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การจัดจำหน่ายพืชผล และผลิตผลทางการเกษตรต่างๆ การให้บริการนำเที่ยว หรือด้านที่พักแก่นักท่องเที่ยว(Home stay / Farm stay) เป็นต้น ทำให้เกษตรกรมีรายได้จากการให้บริการการท่องเที่ยวและการจัดจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรต่างๆ ให้กับนักท่องเที่ยว เป็นการช่วยกระจายรายได้สู่ชุมชนและท้องถิ่นระดับรากหญ้าช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศและยังช่วยสร้างกระแสการไหลเวียนของเงินตราภายในประเทศ เมื่อเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว นอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลัก คือเกษตรกรรมแล้ว ย่อมส่งผลดีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรเอง อีกทั้งยังเป็นการยกระดับและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ดีขึ้น นับว่าเป็นกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนและท้องถิ่นได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น อาจถือได้ว่าเป็นแหล่งรายได้เสริมที่สำคัญของเกษตรกรในยามที่ผลผลิตตกต่ำในบางปีได้อีกด้วย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนดกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและให้เป็นอีกหนึ่งรายการในการส่งเสริมการขายภายใต้แคมเปญ Amazing Thailand คือการเกษตรไทย หรือ Amazing Agricultural Heritage ซึ่งแบ่งเป็นกิจกรรมย่อยๆ ได้แก่

1. การทำนา (Rice Cultivation) การทำนาปี การทำนาปรัง การทำนาควน้ำตาม การทำนาขั้นบันได พิพิธภัณฑชาข้าว ความรู้เรื่องข้าวสายพันธุ์ต่างๆ ประเพณี พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว วัฒนธรรมการกินข้าวไทย เป็นต้น

2. การทำสวนไม้ตัดดอก (Cutting Flowers) การทำสวนดอกไม้เพื่อตัดดอกขายทุกชนิด เช่น กุหลาบ ฟาร์มกล้วยไม้ สวนไม้ดอก ไม้ประดับนานาชนิด ไม้กระถางทุกประเภท รวมถึงไร่ดอกทานตะวัน

3. การทำสวนผลไม้ (Horticultures) การทำสวนผลไม้ทุกประเภท รวมทั้งการทำวนเกษตร การทำเกษตรแผนใหม่ การทำสวนสวนผสม การทำสวนยางพารา สวนไม้ สวนปาล์ม น้ำมัน

4. การทำสวนครัวสวนผัก (Vegetables) การปลูกพืชผักสวนครัวทุกประเภท รวมถึงการทำไร่ผัก ไร่ถั่ว ไร่ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ไร่พริกไทย เป็นต้น

5. การทำสวนสมุนไพร (Herbs) การปลูกพืชสมุนไพรนานาชนิด เพื่อใช้เป็นอาหารเสริม พืชผักสวนครัวข้างบ้านเพื่อใช้เป็นเครื่องดื่มหรือเพื่อใช้เป็นเครื่องสำอางและเพื่อใช้ในการแพทย์แผนไทย

6. การทำฟาร์มปศุสัตว์ (Animal Farming) การเลี้ยงและขยายพันธุ์เศรษฐกิจ นานาชนิด อาทิ การเลี้ยงไหม การทำฟาร์ม การทำฟาร์มผึ้ง การทำฟาร์มปลา การเลี้ยงหอยแมลงภู่ หอยแครง หอยนางรม หอยตะโกรม ฟาร์มจระเข้ บางแห่งเพาะพันธุ์สัตว์ป่าหายาก เช่น ฟาร์มนกยูง ฟาร์มไก่ฟ้า ฟาร์มกวาง รวมถึงสวนงูของสภาอากาศชาติไทย

7. งานเทศกาลผลิตภัณฑ์ต่างๆ (Festival) การจัดงานเพื่อส่งเสริมการขายผลิตผลทางการเกษตร เมื่อถึงฤดูที่พืชผลเหล่านั้นออกซุก อาทิ มหกรรมไม้ดอกไม้ประดับ งานเทศกาลลิ้นจี่ เทศกาลลำไย เทศกาลกินปลา เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นจะก่อให้เกิดผลดีทั้งในแง่เศรษฐกิจและสังคมของประเทศในหลายๆด้าน ได้แก่

1. ช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจและหวงแหนในอาชีพดั้งเดิมของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรและลูกหลานรู้สึกภูมิใจในอาชีพเกษตรกรของตนเอง

2. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังช่วยอนุรักษ์และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดั่งงามเอาไว้ อีกทั้งยังเป็นการช่วยสืบทอดอาชีพดั้งเดิมของคนไทยไว้ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศสืบไป

3. โครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบางพื้นที่จะมีการจัดตั้งองค์กรท้องถิ่นที่ดั่งงามเอาไว้ อีกทั้งยังเป็นการช่วยส่งเสริมพัฒนากลุ่มเกษตรกรและทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นให้มีการเรียนรู้และทำงานร่วมกันในด้านต่างๆ

4. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้โอกาสนักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรอย่างใกล้ชิด มีโอกาสได้เห็นความงดงามตามธรรมชาติ ความเขียวชอุ่มของเรือสวนไร่นาและความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณธัญญาหารของเมืองไทย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเมืองไทยเรานั้นเป็นแหล่งผลิตอาหารและผลไม้ที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก นักท่องเที่ยวจะได้รับ ความเพลิดเพลินและการพักผ่อนหย่อนใจกับกิจกรรมการเกษตรต่างๆและยังได้เรียนรู้และซึมซับภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกรชาวไทย

5. ช่วยก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างนักท่องเที่ยว (คนต่างถิ่น) กับเกษตรกร (คนท้องถิ่น) ได้เป็นอย่างดีในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยน ความรู้ ความคิดเห็น ทักษะคติ และประสบการณ์ต่างๆระหว่างกัน และยังช่วยลดช่องว่างระหว่างคนเมืองกับคนชนบทได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นการช่วยปลูกจิตสำนึกที่ดีให้กับนักท่องเที่ยวให้มีความเข้าใจในอาชีพเกษตรกร

6. การท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นยังช่วยส่งเสริมและขยายแหล่งท่องเที่ยวในเมืองไทยให้มีมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้คนไทยได้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ และหันกลับมาเที่ยวภายในประเทศกันมากขึ้น ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นอาจถือได้ว่าเป็นการสร้างทางเลือกใหม่ในการท่องเที่ยวและยังสอดคล้องกับกระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันที่ให้ความสนใจและนิยมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติมากขึ้น

จากแนวความคิดดังกล่าวสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่นักท่องเที่ยวสนใจและต้องการได้รับประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวทางเกษตร ได้สัมผัสและเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมท้องถิ่นในชนบท รวมไปถึงรูปแบบการประกอบอาชีพเกษตรกร ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เสริม นอกเหนือจากการประกอบอาชีพเกษตรกร ทั้งรายได้ที่เกิดขึ้นเป็นการกระจายรายได้ตรงสู่เกษตรกร สร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้ชุมชนและประเทศชาติและที่สำคัญคือการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นยังช่วยให้คนไทยหันกลับมาเที่ยวเมืองไทย

7. การตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว

(สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, 2545, หน้า 68 - 72) ได้ให้แบบการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

การทำความเข้าใจทรัพยากรท่องเที่ยว ได้แก่

1. ประเภททรัพยากร โดยแบ่งออกเป็นทรัพยากรหลัก คือ เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวและทรัพยากรหรือทรัพยากรสนับสนุน เพื่อสนับสนุนทรัพยากรหลักในการดึงดูดนักท่องเที่ยว

2. ชนิดทรัพยากร ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรวัฒนธรรม ทรัพยากรเหตุการณ์สำคัญ ทรัพยากรกิจกรรม ทรัพยากรบริการ

การตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว

ในการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวโดยการเขียนรายการทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวเข้าไปชมพื้นที่ สิ่งดึงดูดใจในรูปแบบต่างๆสำหรับ

1. รายการทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สาเหตุที่ทำให้ทรัพยากรนี้โดดเด่นบนพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวสิ่งนั้นมีความสำคัญเพียงพอเพื่อดึงดูดในปัจจุบันหรือในอนาคต ซึ่งสามารถเก็บข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ได้ดังต่อไปนี้
2. ชื่อ ที่ตั้ง ห่างจากศูนย์กลาง หรือศูนย์ข้อมูลเท่าไร ฤดูกาลและเวลาที่ใช้ การเข้าถึง ใครเป็นเจ้าของ / ใครจัดการ / ติดต่อใคร มีระดับการใช้มากน้อยในปัจจุบัน ใครมาเที่ยว มาจากไหน มาทำอะไร มีลักษณะประชากรอย่างไร มีค่าผ่านประตูหรือไม่และคิดราคาเท่าไร ต้องเป็นสมาชิกหรือไม่
3. รายการทรัพยากรวัฒนธรรม ได้แก่ มีอะไรทำให้สิ่งนี้โดดเด่น มีความรู้สึกดึงดูดเกี่ยวกับวัฒนธรรมสังคมใหม่ มีน้ำหนักรวมพอที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวแค่ไหน ซึ่งสามารถเก็บข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรม ได้ในหัวข้อต่อไปนี้
4. ชื่อ ที่ตั้ง จากศูนย์กลาง หรือศูนย์ข้อมูล การเข้าถึง ทางคนพิการ ใครเป็นเจ้าของ / ใครจัดการ / ติดต่อใคร มีระดับการใช้มากน้อยในปัจจุบัน ช่วงเวลาที่ใช้ ค่าผ่านประตูนักท่องเที่ยวเป็นใครมาจากไหน มีกิจกรรมและลักษณะประชากรอย่างไร
5. รายการทรัพยากรเหตุการณ์สำคัญ ได้แก่ อะไรทำให้เหตุการณ์เหล่านั้นโดดเด่น สามารถดึงดูดผู้ที่ไม่ใช่คนท้องถิ่นที่มีร่วม เหตุการณ์นั้นเสริมหรือเป็นคู่แข่งกับเหตุการณ์คล้ายๆ กันในท้องถิ่นหรือไม่ ความถี่ของการเกิดขึ้นเป็นอย่างไร ซึ่งสามารถเก็บข้อมูลเหตุการณ์สำคัญ ได้ดังนี้
6. ชื่อและที่ตั้งของเทศกาล (Events) จากศูนย์ / ศูนย์ข้อมูล ช่วงเวลา ฤดูกาล และระยะเวลายาวนานของเทศกาล การจัดการระบบ และการจัดการ ติดต่อใคร จำนวนคนที่เข้าร่วม / ผู้ชมท้องถิ่น / ผู้ชมต่างถิ่น นักท่องเที่ยวมีลักษณะเป็นอย่างไร เป็นใคร กิจกรรมสำหรับให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวเข้าชม ราคา ค่าผ่านประตู
7. รายการทรัพยากรกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมนั้นโดดเด่นอย่างไรในแหล่งท่องเที่ยว และสามารถดึงดูดผู้ใช้ซึ่งไม่ใช่คนในท้องถิ่นหรือไม่ หรือสามารถเก็บข้อมูลทรัพยากรกิจกรรมได้ดังต่อไปนี้
8. ชื่อ ที่ตั้ง จากศูนย์ หรือศูนย์ข้อมูล ฤดูกาลและเวลา การเข้าถึง เจ้าของ / ผู้จัดการ / ติดต่อใคร ระดับกิจกรรมการใช้มากน้อย ใครมาเที่ยว มาจากไหน มีค่าผ่านประตู ค่าสมาชิก

9. การเก็บข้อมูลด้านการบริการการต้อนรับ ได้แก่ ชื่อ ที่ตั้งของบริการข้อมูล เวลาที่เปิดทำการ บริการที่เสนอให้ (ภาษา ของที่ระลึก) ข้อมูลที่มีให้ (แผ่นพับ แผนที่) ติดต่อใคร ระดับการใช้ปัจจุบัน นักท่องเที่ยวเป็นใคร มาจากไหน ทำอะไร

10. การเก็บข้อมูล โดยทำแผนที่ทรัพยากรท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว ที่แสดงที่ตั้งทางกายภาพของทรัพยากร ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และกำหนดจุดที่ตั้งทางกายภาพของบริการต่างๆ เช่น ที่พักแรม โรงอาหาร และบริการที่สำคัญ ตลอดจนบริการให้นักท่องเที่ยว ซึ่งจะประกอบไปด้วย ใครใช้ทรัพยากร ใช้เวลาใด จำนวนผู้ใช้บริการและผู้ใช้บริการใช้เพื่อจุดประสงค์ใด

11. รายการทรัพยากรบริการ ประกอบไปด้วย ชื่อและที่อยู่ของผู้ให้บริการ สามารถติดต่อใคร บริการทั่วไปมีลักษณะอย่างไร

12. รายการบริการด้านที่พักแรม ประกอบด้วย ชื่อและที่ตั้งของสิ่งอำนวยความสะดวกจากศูนย์ ประเภทและอันดับของสิ่งนั้น บริการที่ให้คืออะไร ช่วงเวลาให้บริการ การเข้าถึงใครเป็นเจ้าของ มีกี่เตียง ปริมาณขั้นพื้นฐาน ระดับการใช้และอัตราค่าบริการ

13. รายการทรัพยากรด้านอาหาร ประกอบด้วย ชื่อ ที่ตั้งศูนย์ ประเภทและอันดับสิ่งของ ใครเป็นเจ้าของ ติดต่อใคร มีที่ที่นั่ง เปิดบริการ ระดับการใช้ คิดเฉลี่ยราคาเมื่อละเท่าไรในแต่ละเมนู

การประเมินทรัพยากรในรายการดังต่อไปนี้

1. คุณภาพทรัพยากร ได้แก่ สาเหตุที่ทำให้ทรัพยากรนี้ดีกว่า / ไม่ดีกว่าทรัพยากรอื่นในที่อื่นๆ อะไรเป็นจุดอ่อน ได้รับการดูแลรักษาดีหรือไม่ บริการมีคุณภาพสม่ำเสมอตลอดหรือไม่ จะสามารถปรับปรุงและพัฒนาทรัพยากรนี้ได้อย่างไร อะไรคือข้อเสียของการพัฒนาต่อไป

2. ความโดดเด่นของทรัพยากร ได้แก่ อะไรทำให้ทรัพยากรมีความพิเศษ อะไรทำให้ทรัพยากรมีความแตกต่างจากที่อื่น ทรัพยากรดังกล่าวสะท้อนให้คิดถึงความภูมิใจในสถานที่นั้นๆ

3. อำนาจในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งนี้มีบทบาทอะไรในกิจกรรมปัจจุบันของนักท่องเที่ยว มีการวัดระดับการใช้ ประเมินการใช้ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีเสน่ห์ดึงดูดมากขึ้นอย่างไร

4. ฐานข้อมูลของทรัพยากรท่องเที่ยว ได้แก่ สาเหตุที่ทำให้ทรัพยากรนั้นเป็นคุณค่าต่อแหล่งท่องเที่ยว ปัจจุบันการท่องเที่ยวประเภทใดเหมาะสมและน่าพึงพอใจ และถ้าจะให้มีความสำคัญยิ่งขึ้นในอนาคตจะต้องเพิ่มความดึงดูดอย่างไร ทรัพยากรนี้มีลักษณะอะไรซึ่งเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต

8. แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว

วิมล จิโรจน์พันธ์และคณะ (2548, หน้า 216) กล่าวว่า การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว มีความหมายว่า “การป้องกัน การปรับปรุงแก้ไข การบำรุงรักษาและพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว อันเป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวอันมีค่าและน่าหวงแหนให้อยู่ในสภาพดี คงความสวยงาม และคงความมีคุณค่าต่อท้องถิ่นและประเทศชาติตลอดไป อันเป็นการใช้สิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างฉลาด อย่างถูกต้อง และให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนหมู่มาก และในระยะยาว โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบหรือมีน้อยที่สุด” โดยมีรายละเอียด ดังนี้

สิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

สิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีลักษณะที่เด่น สวยงาม แปลกตา และมีคุณค่าในการที่จะเข้าไปท่องเที่ยว เพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือศึกษาหาความรู้ เช่น ป่าไม้ ภูเขา น้ำตก ถ้ำ เกาะ ชายหาด ทะเล เป็นต้น

แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่

1. การดูแลรักษาความสะอาด
2. การปฏิบัติตามกฎระเบียบ
3. การจัดทำคู่มือเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว
4. การป้องกันความเสียหายหรือการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยว
5. ความรู้ลึกซึ้งตระหนักถึงคุณค่าและหวงแหนสถานที่ท่องเที่ยว
6. การจัดเจ้าหน้าที่ให้เป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวและควบคุมดูแลให้นักท่องเที่ยว

ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของสถานที่ท่องเที่ยว

7. การไม่สร้างสิ่งก่อสร้างในสถานที่ท่องเที่ยวโดยไม่จำเป็น

สิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น

สิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ โบราณสถาน ปราสาทราชวัง วัด เป็นต้น ซึ่งมักเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา แต่มนุษย์สามารถช่วยทำลายให้อายุของสถานที่เหล่านี้เสื่อมสลายลงเร็วขึ้น จึงต้องการการอนุรักษ์ที่เหมาะสม โดยแนวทางในการอนุรักษ์ ได้แก่

1. การให้การศึกษาคู่มือความรู้ที่ถูกต้องกับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป
2. การจัดหาเงินทุนหรืองบประมาณเพื่อการดูแลรักษาและบูรณะซ่อมแซม
3. การจัดเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาประจำสถานที่
4. การจัดเก็บโบราณวัตถุและสิ่งมีค่าทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ไว้ในที่ที่ปลอดภัย
5. การบูรณะและซ่อมแซมโดยผู้เชี่ยวชาญโบราณสถาน โบราณวัตถุ
6. การออกกฎหมายควบคุมรักษาสถานที่ท่องเที่ยว

9. การตลาดการท่องเที่ยว

ความหมายของการตลาดท่องเที่ยว

นักวิชาการและนักการตลาดได้ให้ความหมายของการตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Marketing) ไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

องค์การการท่องเที่ยวโลก World Tourism Organization (อ้างอิงใน เอกสารโครงการส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยว, 2543, หน้า 105) ได้ให้ความหมายการตลาดท่องเที่ยวว่าเป็นแนวคิดในด้านการจัดการเพื่อให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการวิจัย การพยากรณ์และการเลือกสรรผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับตลาด เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และให้ได้ผลประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร

Morrison, 1988 (อ้างอิงใน เอกสารโครงการส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยว, 2543, หน้า 105) กล่าวว่า “การตลาดท่องเที่ยวเป็นกระบวนการจัดการแผนงานอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริหารการโรงแรมที่ดำเนินการอย่างเป็นลำดับสำคัญและต่อเนื่อง โดยมีการวิจัย การปฏิบัติการควบคุมและประเมินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองของความจำเป็น ความต้องการ และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ซึ่งแผนงานตลาดจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยความพยายามของบุคลากรในองค์กรทุกคน”

Middleton, 1994 (อ้างอิงใน เอกสารโครงการส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยว, 2543, หน้า 105) ให้ความหมายของการตลาดท่องเที่ยวว่าเป็นการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวและการจัดองค์ประกอบที่สำคัญของส่วนประสมการตลาด (Market Mix) เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงให้เหมาะสมสอดคล้องกัน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 129) ให้ความหมายการตลาดท่องเที่ยวว่า เป็นการดำเนินกิจกรรมเพื่อวิเคราะห์ให้ทราบว่านักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายต้องการสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวอะไรและเมื่อไหร่ แล้วจะใช้ส่วนผสมทางการตลาดการท่องเที่ยวในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนั้นให้ได้รับความพอใจและบรรลุวัตถุประสงค์ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวตามที่กำหนดได้อย่างไร

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า การดำเนินงานด้านการตลาดในธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการดำเนินงานที่สำคัญที่นักการตลาดในธุรกิจการท่องเที่ยวต้องสามารถวิเคราะห์ถึงตลาดกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ซึ่งมีความต้องการที่ต่างกัน มีความอ่อนไหว และไม่ตัดสินใจซื้อสินค้าบริการใด ๆ ได้โดยง่าย ดังนั้น นักการตลาดจึงต้องใช้หลักการทางจิตวิทยาในการศึกษาและทำความเข้าใจนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายของตน และใช้วิเคราะห์ถึงแนวโน้มในอนาคตที่อาจเกิดขึ้นได้ ทั้งในแง่ของการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องได้ การที่นักท่องเที่ยวจะตระหนัก และเกิดความไว้วางใจในผลิตภัณฑ์จนสามารถตัดสินใจซื้อได้ จะต้องใช้เวลาและผ่านการศึกษากลับกรองข้อมูลในรูปแบบของนักท่องเที่ยวแต่ละราย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตัวผลิตภัณฑ์ โดยมากจะต้องการข้อมูลที่มากเพียงพอ และมาจากแหล่งที่น่าเชื่อถือได้ ถึงกระนั้นก็ตาม การจะตัดสินใจได้ว่าผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวนั้นๆ จะดีหรือไม่ดีก็ต้องอาศัยประสบการณ์ในการใช้บริการมาก่อน และจะทำให้สามารถตัดสินใจในการซื้อครั้งต่อไปได้ง่ายขึ้น ดังนั้นการสร้างประทับใจในครั้งแรกสำหรับนักท่องเที่ยวจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง ผู้ที่ให้บริการการท่องเที่ยวต้องรู้จักศักยภาพของตนเองและต้องรู้ใจนักท่องเที่ยวจึงจะสามารถครองส่วนแบ่งทางการตลาดได้

ส่วนประกอบของการตลาดท่องเที่ยว

การตลาดท่องเที่ยวประกอบด้วยองค์ประกอบทางการตลาด ดังต่อไปนี้

1. ผู้ซื้อหมายถึง นักท่องเที่ยวที่ซื้อสินค้าท่องเที่ยวและเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว ผู้ซื้อสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1.1 กลุ่มผู้บริโภคส่วนบุคคล ได้แก่ บุคคลที่ต้องการเดินทางท่องเที่ยวตัดสินใจซื้อโปรแกรมนำเที่ยวกับบริษัทนำเที่ยว ซึ่งอาจติดต่อผ่านตัวแทนบริษัทนำเที่ยวหรือติดต่อโดยตรงกับผู้ผลิต

1.2 กลุ่มผู้บริโภคองค์กร ได้แก่ กลุ่มบุคคลเป็นกลุ่มผู้ซื้อซึ่งอาจจะเป็นองค์กรห้างร้านต่างๆ ที่ติดต่อให้บริษัทจัดการนำเที่ยว เป็นที่อาจบริโภคสินค้าด้วยตนเองหรือจัดการซื้อบริการท่องเที่ยวให้แก่ผู้บริโภคคนอื่นๆ ก็ได้

2. สินค้า หมายถึง โปรแกรมนำเที่ยวต่างๆ ที่จัดทำขึ้นเพื่อขายให้แก่นักท่องเที่ยวสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการจัดนำเที่ยวเพื่อสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แม้กระทั่งการจัดรายการท่องเที่ยวตามนักท่องเที่ยว นอกจากนั้นยังสามารถนำเอาผลผลิตของผู้ประกอบการธุรกิจผลิตสินค้าบริการท่องเที่ยวอื่นๆ มารวมกันเป็นแพ็คเกจ โดยมีบริษัทนำเที่ยวเป็นผู้ดำเนินการประสานงานก่อนและระหว่างการจัดนำเที่ยวให้เป็นไปตามที่โปรแกรมระบุโดยสินค้าบริการทางการท่องเที่ยวประกอบด้วย

2.1 สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Tourist Attraction) คือ แหล่งท่องเที่ยวประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเส้นทางธรรมชาติ หรือที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนวิถีชีวิตของผู้คน งานเทศกาลงานประเพณีและการแสดงโชว์ หรือเหตุการณ์พิเศษต่างๆ ที่เกิดขึ้น แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ถือว่าเป็นส่วนประกอบหลักสำคัญที่สุดของสินค้าที่อยู่ในรายการนำเที่ยวเพราะจะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาซื้อรายการนำเที่ยวได้อย่างดี

2.2 การขนส่ง คือ บริการเกี่ยวกับยานพาหนะต่างๆ ที่ใช้ในการขนส่งนักท่องเที่ยวตลอดการเดินทางตั้งแต่จุดเริ่มต้นของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากต่างประเทศ ต้องเดินทางโดยสายการบิน ทางรถไฟ หรือทางเรือ เข้ามาในประเทศ รวมถึงการเดินทางไป ณ จุดท่องเที่ยวต่างๆ ไม่ว่าจะเรือข้ามฟาก รถกระเช้า ฯลฯ

2.3 การบริการเกี่ยวกับที่พัก สำหรับการให้บริการโรงแรม จะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้ซื้อ หรือนักท่องเที่ยวว่าต้องการพักโรงแรมแบบไหน บรรยากาศสิ่งแวดล้อมแบบใด ตลอดจนคำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ของโรงแรมที่มีให้ด้วย

2.4 การบริการอาหารและของที่ระลึก บริการเกี่ยวกับภัตตาคารร้านอาหาร และร้านจำหน่ายของที่ระลึก จะต้องคำนึงถึงคุณภาพ รสนิยม และมีปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการของผู้ใช้บริการ

3. ผู้ผลิต ในที่นี้หมายถึง ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว หรือผู้จัดรายการนำเที่ยวนั้นเอง โดยบริษัทนำเที่ยวจะเป็นผู้รวบรวมส่วนประกอบของสินค้าที่เป็นบริการต่างๆ จากผู้ประกอบการธุรกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ที่พัก ร้านอาหาร การขนส่ง แหล่งท่องเที่ยว ฯลฯ ละนำมารวบรวมทำเป็นรายการท่องเที่ยว เพื่อเสนอขายแก่ผู้ซื้อ โดยผู้จัดรายการจะต้องพิจารณาถึงคุณภาพของการบริการจากสถานประกอบการต่างๆ ต้องยึดหลักของการจัดนำเที่ยว คือนักท่องเที่ยวจะต้องได้กิน ได้เที่ยว ได้นอน และได้ซื้อของ และที่สำคัญต้องรู้ว่าขายผลิตภัณฑ์ให้กับใครที่ไหน เพื่อจะได้จัดขายผลิตภัณฑ์นั้นให้ถูกกับความต้องการของตลาด

แนวความคิดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนและการบูรณาการ

1. แนวความคิดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นสิ่งที่มีความเป็นนามธรรมสูงถ้าจะวัดหรือติดตามผลจะต้องมี คำจำกัดความในแต่ละตัว และต้องมีความเชื่อมโยงกัน เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเข้าใจ เราจึงต้องใช้ คำว่า “ บูรณาการ ” และใช้คำว่า “ Sustainability ” ซึ่งเป็นการพัฒนาที่มีความสมดุล การพัฒนาที่ยั่งยืนเปรียบเสมือนเป็นมนุษย์ประเทศไทย จะแข็งแรงได้อย่างไร ในเมื่อยังมีป่าไม้ถูกทำลาย มีน้ำท่วม มีมลพิษมาก สิ่งแวดล้อมหมดไป เพราะมนุษย์มีการเจริญเติบโต การใช้ทรัพยากรจึงมีความสมดุลกับทรัพยากรที่มีอยู่ สิ่งเหล่านี้คือความสมดุล ถ้าจะแก้ไขให้ผู้ที่อยู่ร่วมกันในสังคมมีความสุข โดยมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เช่น คนกับคน คนกับธรรมชาติ รัฐบาลกับประชาชน ทรัพยากรกับ สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเห็นได้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อเนื่องกับเรื่อง ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน จึงต้องแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนในทิศทางที่สอดคล้องกับ กระแสโลกด้วย

ความหมายของการพัฒนา

การพัฒนา มีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก เนื่องจากการพัฒนาจะทำให้ สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ด้วยเหตุนี้การพัฒนาจึงได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้กับ อุตสาหกรรมต่างๆ อย่างมาก และได้เข้ามามีบทบาทกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

เซอร์ฮาร์ด คอม และเทียร์โด จีเจอร์ (อ้างอิงใน วีราภรณ์ วัยวัฒน์, 2549, หน้า 24) กล่าวว่า “การพัฒนาเป็นกระบวนการทางสังคมที่ผลิตผลออกมาในรูปแบบที่อาจอธิบาย หรือวัดได้ด้วย เกณฑ์ทางเศรษฐศาสตร์”

พีด ดับเบิลยู ริคส์ (อ้างอิงใน วีราภรณ์ วัยวัฒน์, 2549, หน้า 24) กล่าวว่า “การพัฒนาเป็นกระบวนการของการให้ได้มาซึ่งความเจริญเติบโตมั่นคงของความสามารถของระบบในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆต่อไปเรื่อยๆ ให้บรรลุความสำเร็จที่ก้าวหน้าทางการเมือง เศรษฐกิจ และตามวัตถุประสงค์ทางสังคม”

ดิเรก ฤกษ์สหาย (อ้างอิงใน วีราภรณ์ วัยวัฒน์, 2549, หน้า 24) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า การพัฒนา หมายถึงกระบวนการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของกลุ่มบุคคลเป้าหมาย มุ่งให้เกิดความเสมอภาคและการกระจายอย่างเป็นธรรมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม

ผู้วิจัยจึงใคร่ขอสรุปว่า การพัฒนา หมายถึง กระบวนการทางสังคมในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ได้มาซึ่งความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยให้ทุกฝ่ายอยู่ร่วมกันอย่างเสมอภาคและเกิดการกระจายอย่างเป็นธรรมในทุกๆด้าน

ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

พระธรรมปิฎก (ป.อัมภอ ปยุตโต, 2542, หน้า 68) ได้อธิบายการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ หรือพูดเป็นอีกนัยหนึ่ง คือ การทำให้เกิดกิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2543, หน้า 92) ได้ให้คำจำกัดความของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้สั้นๆ คือ การพัฒนาที่อยู่ภายใต้ขีดจำกัดทางนิเวศ

อนุช อาภาภิรม (2545, หน้า 43) ได้นิยามความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในแง่มุมมองทางเศรษฐกิจว่า เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนและการค้า โดยไม่ลดทอนความสามารถในการรองรับชีวิตของสิ่งแวดล้อมสำหรับคนรุ่นอนาคต หรือการพัฒนาที่ตอบสนองคุณภาพชีวิตของมนุษย์สูงสุดในคนรุ่นปัจจุบันที่ไม่เสื่อมถอยลงในคนรุ่นต่อไป กล่าวซ้ำความกัน การพัฒนาอย่างยั่งยืนก็คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน

กล่าวโดยสรุปแล้วการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) หมายถึง การพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบัน ซึ่งสามารถสืบทอดต่อเนื่องในอนาคต โดยไม่กระทบต่อโอกาสในการพัฒนาของคนรุ่นหลัง สาระของการพัฒนาแบบยั่งยืนจึงต้องคำนึงถึงมิติของการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างสมดุล โดยเน้น

1. การสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การลดช่องว่าง การออม การลงทุนและการกระจายรายได้
2. การพัฒนาที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. การพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต จิตใจและปัญญา

หลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์หลักของความยั่งยืน คือ การดำรงชีวิตอยู่รอดและความสมบูรณ์พูนสุขของมนุษย์อย่างต่อเนื่อง หลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม หรือทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งความยั่งยืนแต่ละด้านมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

1.1 ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเพียงพอที่จะตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชากรได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องสามารถจัดความยากจนและเน้นการกระจายโอกาสในการใช้ทรัพยากร เพื่อลดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ผู้ร่ำรวยจะต้องมีส่วนช่วยเหลือผู้ยากจน ประเทศอุตสาหกรรมที่มีฐานะมั่งคั่งร่ำรวยควรมีส่วนช่วย ปรับปรุงสภาพแวดล้อมประเทศที่ยากจน

1.2 การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ประกอบการรวมเอาค่าใช้จ่ายด้านสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ในต้นทุนการผลิต เช่น การผลิตกระแสไฟฟ้าจากน้ำมันหรือถ่านหิน จะต้องรวมค่าใช้จ่ายในการกำจัดอากาศเสียและปัญหาเสื่อมโทรมของสภาพอากาศในบริเวณข้างเคียงด้วย

2. ความยั่งยืนทางสังคม

2.1 ความยั่งยืนทางสังคมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่สอดคล้องและสมดุลกับการเปลี่ยนแปลงของศักยภาพการผลิตของระบบนิเวศในภูมิภาคนั้น ๆ

2.2 การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องสนับสนุนค่านิยมให้ประชาชนมีมาตรฐานการบริโภคทรัพยากรที่ไม่ฟุ่มเฟือย และอยู่ในขีดความสามารถของระบบนิเวศนั้น ๆ ที่จะรองรับได้ รวมทั้งมีการส่งเสริมและพัฒนารูปแบบในการที่จะนำของเสียกลับมาใช้ใหม่ให้เหมาะสมกับความต้องการของสังคมและศักยภาพที่จะอำนวยความสะดวกได้

2.3 การพัฒนาที่ยั่งยืนควรอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่ดี และมั่นคงภายในหน่วยการผลิตแต่ละหน่วย กล่าวคือ การมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างทุกระดับ อันจะนำไปสู่การกระจายผลประโยชน์จากการผลิตอย่างเป็นธรรม

3. ความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ

3.1 การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นรูปแบบการใช้ทรัพยากรที่มีการบำรุงรักษา และมีอัตราการใช้ทรัพยากรที่อยู่ในขอบเขตการอำนวยให้ทรัพยากรที่ใช้นั้นคืนสู่สภาพปกติได้ กรณีการใช้ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดสิ้นไป อาจทำให้คนในรุ่นหลังขาดโอกาสในการใช้ประโยชน์ทางเลือกในการแก้ปัญหา ก็คือ การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ ชะลอการใช้และพัฒนาเทคโนโลยีในการหาทรัพยากรอื่นมาใช้ทดแทนกัน

3.2 การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีการพิทักษ์และสงวนรักษาความหลากหลายของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ในสภาพธรรมชาติไว้ให้ได้ เพราะสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศรวมทั้งมนุษย์ มี

แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนในยุคโลกาภิวัตน์

1. เปลี่ยนจากโลกทัศน์แบบอุตสาหกรรมนิยมมาเป็นโลกทัศน์แบบนิเวศ
2. เปลี่ยนการพัฒนาเชิงปริมาณเป็นการพัฒนาเชิงคุณภาพ
3. เปลี่ยนความคิดที่จะควบคุมธรรมชาติมาเป็นการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ
4. เปลี่ยนเป้าหมายของการพัฒนาจากความเจริญทางวัตถุมาเป็นความสมบูรณ์
พูนสุขของสังคมและความยั่งยืนของระบบนิเวศ
5. เปลี่ยนความคิดที่ว่าสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจมาเป็น
ทัศนะที่ว่าสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเป็นสิ่งมีคุณค่าควรแก่การรักษาและอนุรักษ์ไว้
6. เปลี่ยนจากการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองมาเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างมี
ขีดจำกัดและรู้คุณค่า
7. เปลี่ยนการใช้เทคโนโลยีและวิชาการสมัยใหม่มาเป็นการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน
และเทคโนโลยีขนาดกลาง
8. เปลี่ยนค่านิยมจากลัทธิบริโภคนิยมเป็นการสนองความต้องการพื้นฐานของ
มวลชนผู้ยากไร้
9. เปลี่ยนโครงสร้างการเมืองและเศรษฐกิจเป็นแนวนิเวศผสมผสานจริยธรรมทาง
สิ่งแวดล้อม

2. การบูรณาการและการมีส่วนร่วม (Participation)

ความหมายของการบูรณาการ

ท่านพระธรรมปิฎก ป.อัมภอปัญฺโฑ (2542, หน้า 35-37) ได้นิยามคำว่า บูรณาการไว้ว่า การทำให้หน่วยงานย่อย ๆ ทั้งหลายที่สัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกัน เข้ามารวมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัว

ผู้วิจัยใคร่ขอสรุปว่า “การบูรณาการ” คือ การจัดสรรและระดมสรรพกำลังขององค์กร ตั้งแต่วัตถุดิบ ทรัพยากร บุคลากร กระบวนการและปัจจัยต่างๆ โดยทำให้เกิดการประสานร่วมกันอย่างสอดคล้อง กลมกลืนกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ เช่น การผลิตสินค้าหรือให้บริการที่ลูกค้าพึงพอใจ

การพัฒนาอย่างบูรณาการหมายถึง พัฒนาทุกองค์ประกอบอย่างเชื่อมโยงกันเช่น เศรษฐกิจ จิตใจ ครอบครัว ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เมื่อทุกองค์ประกอบเชื่อมโยงกัน

องค์ประกอบ 8 ประการ ที่ควรพัฒนาอย่างบูรณาการ มีดังนี้

1. การมีสัมมาอาชีวะเต็มพื้นที่
2. มีการอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการใช้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

3. มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
4. มีสังคมเข้มแข็ง
5. มีการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม
6. มีพัฒนาการทางจิตวิญญาณหรือศาสนาธรรม
7. มีสุขภาพดี
8. มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องที่จะทำให้สามารถรักษาดุลยภาพท่ามกลางการ

เปลี่ยนแปลง

การบูรณาการ มีความหมาย ดังนี้

1. จากหลายส่วน หลาย ๆ เรื่องมารวมกัน (คน/งบประมาณ)
2. ลดการซ้ำซ้อน
3. ลดเวลาในการทำงาน
4. รวมคน รวมความคิด ร่วมทำ ร่วมจัดการงบประมาณ เพื่อประโยชน์ของชุมชน
5. เอาสิ่งที่มีอยู่มาทำให้ดีขึ้น และนำมาพัฒนาต่อยอด คน ทุน งบประมาณ การ

จัดการ

6. เครื่องมือการจัดการ ทำให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

ความสำคัญของการบูรณาการ คือ

1. ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา
2. เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหาร
3. ลดการซ้ำซ้อน คน งบประมาณ กิจกรรม
4. นำไปสู่ความยั่งยืน ถ้าการบูรณาการสามารถทำได้

แนวทางการทำงานแบบบูรณาการ

1. การยอมรับซึ่งกันและกัน
2. การทำงานเป็นทีม
3. มีความเสมอภาคในการทำงาน

4. มีอิสระทางความคิด
5. มีการประชุมแบบสร้างสรรค์
6. สรุปรบทร่วมกัน บรรลุเป้าหมายเดียวกัน
7. เสียสละ โปร่งใส ตรวจสอบได้

การมีส่วนร่วมของชุมชน มีนักวิชาการได้นิยามความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญขององค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประกอบกับในการประชุมเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนที่นครริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปีพ.ศ.2535 ตามระเบียบวาระที่ 21 (Agenda 21) มีการเรียกร้องให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน โดยการพัฒนาต่าง ๆ ให้คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและให้ความสำคัญกับประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร สิทธิของประชาชนในการมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี สิทธิในการรับรู้ข่าวสาร สิทธิในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ต่อโครงการหรือกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อตนเอง

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2542, หน้า 23-26) ให้ความหมายของคำว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนว่าหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจการร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท เพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น พร้อมทั้งจะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง

ผู้วิจัยใคร่ขอสรุปว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง โครงร่างที่ยึดถือเป็นหลักหรือแนวทางการดำเนินงานตามกระบวนการของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เดียวกัน มีความผูกพันและสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และร่วมมือกันดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีความรับผิดชอบร่วมกัน และมีขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมการ การวางแผน การร่วมกิจกรรม และการติดตามงาน เป็นต้น

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2534, หน้า 326) ได้สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาไว้ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจการการมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2550, หน้า 156) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง “กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหา ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ ความชำนาญ ร่วมกับวิทยาการที่เหมาะสม”

การมีส่วนร่วมของประชาชนได้รับการยอมรับทั้งในแง่ของหลักการและกลไกที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของโครงการพัฒนาต่าง ๆ หรือกิจการที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต ไม่ว่าจะโครงการหรือกิจการนั้น ๆ จะเป็นของภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือภาคเอกชน ไม่ว่าจะขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น โดยทั่วไปจึงมีการดำเนินการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ มีดังนี้

1. เพื่อได้รับข้อมูล ข่าวสาร ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการและผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น
2. เพื่อช่วยในการชี้ประเด็นปัญหาและคุณค่าต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อม
3. เพื่อแสดงความคิดเห็นอันอาจเป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหา
4. เพื่อช่วยในการให้ข้อมูลย้อนกลับ และช่วยในการวิเคราะห์ผลกระทบต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนการดำเนินงานและการตรวจเฝ้าระวัง
5. เพื่อขจัดปัญหาความขัดแย้งและเพื่อสร้างข้อตกลงร่วมกัน

ทั้งนี้ วัตถุประสงค์การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการหรือกิจการที่แตกต่างกัน ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน หรือมีครบทั้ง 5 วัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโครงการหรือกิจการนั้น ๆ และขึ้นอยู่กับประเด็นปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้น

ชัยอนันต์ สมุทวนิช ได้สรุปภาพรวมของการพัฒนาในระยะเวลาดสามสิบปีที่ผ่านมา ว่า ได้ก่อให้เกิดดุลทางด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนา มากเกินไปของภาครัฐและภาคเอกชน ในขณะที่ภาคประชาชนเป็นฝ่ายขาดดุลพัฒนา จึงต้องมีการปรับดุลของการมีส่วนร่วมในยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ โดยมีแนวทางและมาตรการที่เป็นระบบชัดเจนและนำมาปฏิบัติได้

กรอบการวิเคราะห์การกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้อย่างต่อเนื่องจะต้องดำเนินการ ดังนี้

1. มีการปรับเปลี่ยนบทบาทและภารกิจของภาครัฐซึ่งมีมากและรวมศูนย์เกินไป ให้น้อยลงและเกิดการโอนถ่ายและกระจายอำนาจความรับผิดชอบไปยังภาคเอกชน และภาคประชาชน

2. มีการปรับดุลของการมีส่วนร่วมทางการพัฒนาด้วยการเร่งสร้างสมรรถนะทางการพัฒนา (Capacity Development) ของภาคประชาชน โดยระบุอาณาบริเวณ (Area) กลุ่มเป้าหมาย (Target Groups) และประเด็นปัญหาที่มีความรุนแรงเร่งด่วนให้ชัดเจน

3. มีการปรับโครงสร้างและกระบวนการของการมีส่วนร่วมทางการพัฒนาเพื่อให้รองรับกับการสร้างสมรรถนะทางการพัฒนา

ขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยว

1. การร่วมสำรวจ ร่วมกำหนดแนวทางการท่องเที่ยวโดยให้ความสำคัญกับการรักษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมชุมชนและรู้พื้นภูมิปัญญาดั้งเดิม

2. มีการตั้งองค์กร แบ่งหน้าที่ ตั้งแต่ประธาน ฝ่ายอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว ฝ่ายประชาสัมพันธ์รับติดต่อขอดำเนินกิจกรรมฝ่ายเส้นทางท่องเที่ยว

3. มีการระดมหุ้นระดมทุนเพื่อการดำเนินการและมีการกำหนดราคา

4. ใช้กฎ จารีต พิธีกรรม ประเพณี กฎระเบียบการท่องเที่ยวและแผนงานท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือบริหารจัดการท่องเที่ยว

5. การเตรียมความพร้อมของชุมชน ตั้งแต่การฝึกอบรม การทำแผนท่องเที่ยวการปรับเพิ่มกิจกรรมให้คน การทดลองปฏิบัติการจริงทำให้มีประสบการณ์จริง สามารถตัดสินใจจัดรูปแบบการท่องเที่ยว

6. การพัฒนาสินค้าเพื่อบริการนักท่องเที่ยว

7. การพัฒนาการบริการด้านการท่องเที่ยว ตั้งแต่สาธารณูปโภคพื้นฐานเพื่อสร้างความปลอดภัยกับนักท่องเที่ยว การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว

8. การพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านให้เข้าถึงองค์ความรู้เรื่องระบบนิเวศและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน เพื่อรองรับการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในอนาคต สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว

9. การที่ให้องค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจที่กำหนดให้องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกับแหล่งท่องเที่ยว ในขณะที่ขาดศักยภาพ องค์ความรู้ที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยว ขาดความเข้าใจบทบาทหน้าที่ที่จำเป็นต่อการรักษาทรัพยากรพื้นที่และมีแนวโน้มมุ่งผลประโยชน์ส่วนตนและกลุ่มมากกว่าคำนึงถึงสภาพพื้นที่ ดังนั้น กระบวนการบริหารจัดการที่สร้างการเรียนรู้กับองค์กรท้องถิ่น

3. การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลาง

นักพัฒนาคือผู้ประสานงาน การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาชุมชน โดยให้ชุมชนมีบทบาทในการเป็นเจ้าของกิจการการท่องเที่ยวแทนการเป็นแรงงานถูก มีการวางแผนพัฒนาท่องเที่ยวควบคู่กับการวางแผนพัฒนาชุมชน การประเมินผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนอย่างเป็นธรรม การท่องเที่ยวจึงเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน อันจะนำสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2550, หน้า 98) กล่าวว่า การท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง “การท่องเที่ยวที่เป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและสถานที่ให้ดำรงอยู่ โดยผนวกการท่องเที่ยวไว้เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศในชุมชนหรืออาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ไม่รบกวนหรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและสถานที่ ทำให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมในชุมชนได้อย่างแท้จริง”

แนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. มีการส่งเสริมขีดความสามารถของคนในชุมชนให้เข้าถึงการตลาด การพัฒนาทางด้านกายภาพ เพื่อการตอบสนองต่อความต้องการของคนในระดับสูงและการปฏิบัติตามกฎกติกาทางสังคม
2. การดำเนินการพาณิชย์ต้องคำนึงถึงคุณภาพของสินค้า ราคา การตลาด และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการท่องเที่ยวในวงกว้างที่หลากหลาย
3. มีการสร้างกรอบนโยบายในกรรมสิทธิ์ที่ดินทำกิน กฎระเบียบ กระบวนการวางแผน ทัศนคติของรัฐและขีดความสามารถในการทำงานร่วมกันของทุกส่วนงาน
4. การเปลี่ยนแปลงทางกรอบความคิดของคนในท้องถิ่น เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะศักยภาพและขีดความสามารถ การจัดการผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้มีความสอดคล้องระหว่างต้นทุนและความคาดหวังในการดำเนินงาน การประสานความร่วมมือของคนในชุมชน

ประเภทของการท่องเที่ยวชุมชน (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2550, หน้า 98)

1. การท่องเที่ยวสีเขียว
2. การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ
3. การท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานจากชุมชน
4. การท่องเที่ยวชนบทเชิงบูรณาการ
5. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
7. การท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรม
8. การท่องเที่ยวเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน

รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2550, หน้า 106) การท่องเที่ยวโดยชุมชน แบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ

1. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการนำนักท่องเที่ยวไปยังจุดท่องเที่ยวสำคัญในท้องถิ่น
2. โฮมสเตย์ หรือที่พักรับรอง เป็นรูปแบบที่นักท่องเที่ยวมาพักกับครอบครัวเจ้าของบ้านในชุมชนเพื่อสัมผัสประสบการณ์ใหม่ๆ ในการดำเนินชีวิตตามแบบท้องถิ่น
3. การใช้บริการบริษัทท่องเที่ยวท้องถิ่น โดยมีการแบ่งสรรผลประโยชน์ นอกเหนือจากความต้องการสัมผัสกับประสบการณ์ใหม่ๆ
4. การใช้บริการบริษัทท่องเที่ยวท้องถิ่นแต่มีการจัดการในระดับที่แตกต่างกัน
5. รูปแบบที่สร้างการเรียนรู้ โดยปราศจากผลประโยชน์ทางการค้า โดยมีจุดประสงค์ที่จะพัฒนาชุมชนตามแต่โอกาสอำนวย

ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวชุมชน

1. เป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวขนาดเล็ก
2. ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของผู้คนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของชุมชน
3. มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรทางธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรมและสถานที่ในพื้นที่
4. การใช้หรือก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างต้องยึดถือสอดคล้องกับท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน
5. เป็นการทำให้สิ่งสามัญธรรมดาเป็นสิ่งที่พิเศษสำหรับนักท่องเที่ยว

บทบาทและหน้าที่ของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน

ชุมชนมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2550, หน้า 110) ดังนี้

1. สมาชิกของชุมชนหรือองค์กรชุมชนเป็นเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นชุมชนจึงมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ชุมชนท้องถิ่นบางแห่งยังต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการดำรงชีวิตประจำวันของครัวเรือนด้วย
2. สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้จำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ซึ่งนักท่องเที่ยวมักมีความสนใจในการชม

3. สมาชิกในชุมชนเป็นผู้ให้บริการการท่องเที่ยวในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านที่พัก อาหารการกิน เครื่องดื่ม รวมทั้งเป็นผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในการพานักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมสถานที่ หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น การล่องแพ เดินป่า เป็นต้น

4. องค์กรท้องถิ่นเป็นผู้จัดการการท่องเที่ยว ในชุมชนที่มีองค์กรเข้มแข็งจะทำให้สมาชิกในชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของรายได้ การยกระดับความเป็นอยู่ การฟื้นฟูวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและความผูกพันในชุมชน การมีอำนาจต่อรองทางสังคม รวมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมหรือสถานที่ในท้องถิ่น นอกจากนี้องค์กรชุมชนที่เข้มแข็งยังสามารถใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกได้ จนนำไปสู่เป้าหมายที่ชุมชนต้องการ

5. องค์กรปกครองท้องถิ่นในชุมชนมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการปกป้องดูแล รักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนตามกฎหมาย เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สภาตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น ทั้งในฐานะเป็นผู้วางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ผู้จัดทำโครงการและจัดสรรงบประมาณในการดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลอดจนการป้องกันและแก้ไขผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว รวมถึงเป็นผู้ให้ความคุ้มครองดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว

6. สมาชิกของชุมชนในฐานะนักท่องเที่ยวท้องถิ่นที่เข้าไปใช้แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเองหรือแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เพื่อประโยชน์ด้านสันตินาการได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน ตลอดจนได้รับการพักผ่อนและผ่อนคลายทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

คุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทนมายังสมาชิกชุมชน ในฐานะของการเป็นเจ้าของที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งการแบ่งปันผลประโยชน์ไม่ต้องผ่านนายหน้า อันเป็นการจัดสรรรายได้ทางตรงให้แก่คนในชุมชน

2. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับผลประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสาธารณูปโภคและการยกระดับความเป็นอยู่ที่มีส่วนร่วมสร้างความสะดวกให้แก่สมาชิกในชุมชนมิใช่เพื่อนักท่องเที่ยว

3. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน อันเนื่องมาจากความพยายามในการนำวิทยาการสมัยใหม่แบบตะวันตกเข้ามาสู่ชุมชน เพื่อ

4. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกในการเคารพและช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม ตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดกับนักท่องเที่ยว ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวมีความเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่มองว่าใครจะเจริญกว่า และใครด้อยกว่า

แนวความคิดด้านการวางแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว

1. การวางแผนยุทธศาสตร์

ความหมายของแผนยุทธศาสตร์

โรเบิร์ต เอ็น แอนโทนี Robert N. Anthony (อ้างอิงใน วีราภรณ์ วัชวัฒน์, 2549, หน้า 30) ได้ให้ความหมายของการวางแผนยุทธศาสตร์ว่า หมายถึง กระบวนการในการกำหนดวัตถุประสงค์ และนโยบายขององค์การที่เกี่ยวข้องกับการจัดหา การใช้และจำแนกแจกจ่ายทรัพยากรต่างๆ

1. การประเมินทางเลือกต่างๆในการดำเนินการ
2. การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดหาการใช้ และการจัดระเบียบเกี่ยวกับทรัพยากรต่างๆ

มริยา โสหา (2549, หน้า 13) ได้สรุปความหมายของยุทธศาสตร์ได้ว่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการกำหนดทิศทาง แบบแผนในเชิงพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อที่จะสอดคล้องกับความเป็นจริงในเชิงพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติแผนที่กำหนดไว้อาจจะไม่เป็นไปตามนั้น ผู้ปฏิบัติเองก็สามารถปรับแผน และทำให้ถึงจุดหมายได้

ผู้วิจัยจึงขอสรุปว่า การวางแผนยุทธศาสตร์ หมายถึง กระบวนการในการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และนโยบายขององค์กร เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ โดยผู้ปฏิบัติงานสามารถปรับเปลี่ยนแผนงานที่กำหนดไว้ได้ตามความเหมาะสม เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของงาน

แนวคิดทฤษฎีในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์

Paine and Naumes (ม.ป.ป., ไม่มีเลขหน้า, อ้างอิงใน สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547, หน้า 17) ได้กล่าวถึงการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์องค์การว่า ในองค์การหนึ่งๆนั้น จะมีลำดับขั้นของกฎการปฏิบัติงาน 4 ประการ คือ ภารกิจ วัตถุประสงค์ นโยบาย และยุทธศาสตร์ โดยกฎดังกล่าวจะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะ

ภารกิจ (Mission) หมายถึง ขอบข่ายของการปฏิบัติงานขององค์การ ซึ่งกำหนดรูปของการผลิตและการตลาด หรือในรูปของการบริการหรือลูกค้า

วัตถุประสงค์ขององค์การ (Organization Objectives) หมายถึง จุดหมาย หรือเป้าหมาย ที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้น โดยมีพื้นฐานจากภารกิจขององค์การ

นโยบาย (Policies) หมายถึง แนวทางการปฏิบัติงานอย่างกว้างๆสำหรับผู้บริหาร ผู้นิเทศ หรือผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยวัตถุประสงค์หนึ่งอาจมีได้มากกว่า 1 นโยบาย ขึ้นอยู่กับทรัพยากรทางการบริหารที่มีอยู่

ยุทธศาสตร์ (Strategies) หมายถึง แนวปฏิบัติหลักที่กำหนดอย่างเจาะจงเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ โดยยุทธศาสตร์นี้อาจมีการวางแผนกำหนดไว้ล่วงหน้า หรืออาจตัดสินใจ กำหนดขึ้นได้ตลอดระยะเวลา ซึ่งเมื่อรวมกันทั้งหมดแล้วจะเป็นชุดของยุทธศาสตร์โดยรวมทั้งหมด

แมสซี และดักลาส (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547, หน้า 17 – 18 อ้างอิงใน Massie and Douglas, ม.ป.ป., ไม่มีเลขหน้า) ได้กล่าวถึงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ว่าเป็นกระบวนการกำหนดจุดหมายระยะยาวขององค์การ (Long Range Goals) การเลือกวิถีทางเพื่อให้บรรลุจุดหมายนั้น ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรและการพัฒนาแผนระยะยาวเพื่อบรรลุจุดหมายขององค์การ โดยได้อธิบายว่า

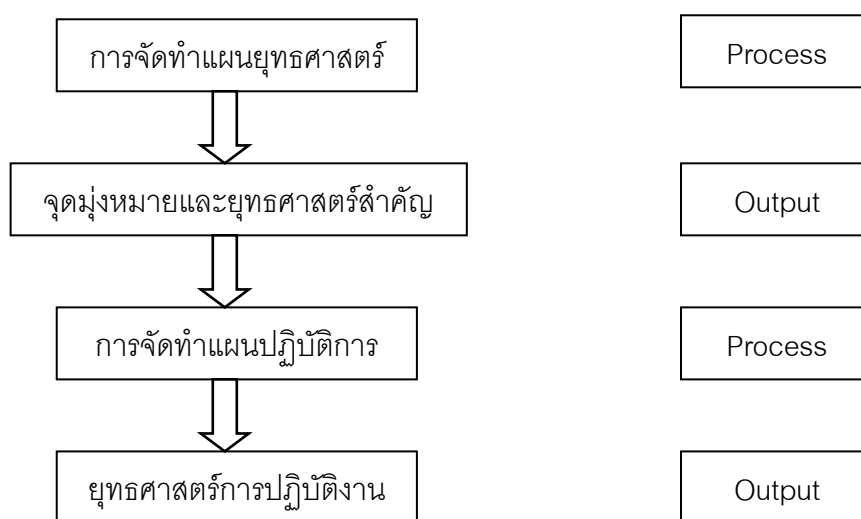
จุดหมายขององค์การ (Goals of Organization) เป็นจุดมุ่งหมายสุดท้ายที่องค์การมุ่งบรรลุให้ถึง เป็นพื้นฐานของการวางแผนยุทธศาสตร์

ภารกิจ (Missions) หมายถึง ขอบข่ายของกิจกรรมที่องค์การดำเนินอยู่

ยุทธศาสตร์ (Strategies) หมายถึง ทิศทางหรือแบบแผนการดำเนินงานในระยะยาวขององค์การ ซึ่งกำหนดขึ้นโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายนอก แต่อาจเปลี่ยนแปลงได้หากสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลง

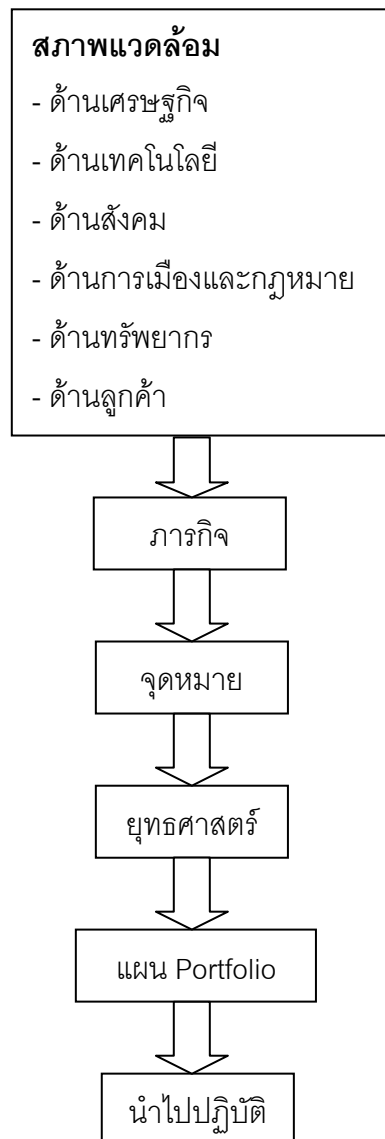
นอกจากนี้ยังได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างยุทธศาสตร์กับนโยบายไว้ กล่าวคือ นโยบายเป็นแนวทางที่กำหนดเพื่อช่วยให้ผู้บริหารสามารถประสานความพยายามในการทำหน้าที่ของสมาชิกภายในองค์การได้ง่ายขึ้น เนื่องจากมีแนวทางหรือขอบข่ายที่ชัดเจน ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ หรือทางเลือกอื่น ๆ มากนัก ในขณะที่ยุทธศาสตร์เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมขององค์การให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายนอก

เฮลริเกิล และสโคลัม (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547, หน้า 17 – 18 อ้างอิงใน Hellriegel and Solum, ม.ป.ป., ไม่มีเลขหน้า) ได้กล่าวถึงแผนยุทธศาสตร์ว่าเป็นกระบวนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ระบุธรรมชาติขององค์การ กำหนดจุดมุ่งหมายและจำแนก ประเมินและเลือกแนวทางการปฏิบัติสำหรับองค์การ โดยกระบวนการของแผนยุทธศาสตร์จะก่อให้เกิดปัจจัยป้อนออก (Outputs) ในรูปที่เป็นจุดหมายและยุทธศาสตร์สำคัญเข้าสู่กระบวนการของแผนปฏิบัติการ (Operational Plan) โดยแปลงจุดหมายและยุทธศาสตร์ขององค์การเป็นยุทธศาสตร์การปฏิบัติงานที่มีความละเอียดชัดเจนขึ้น ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นเป็นกระบวนการ ดังนี้

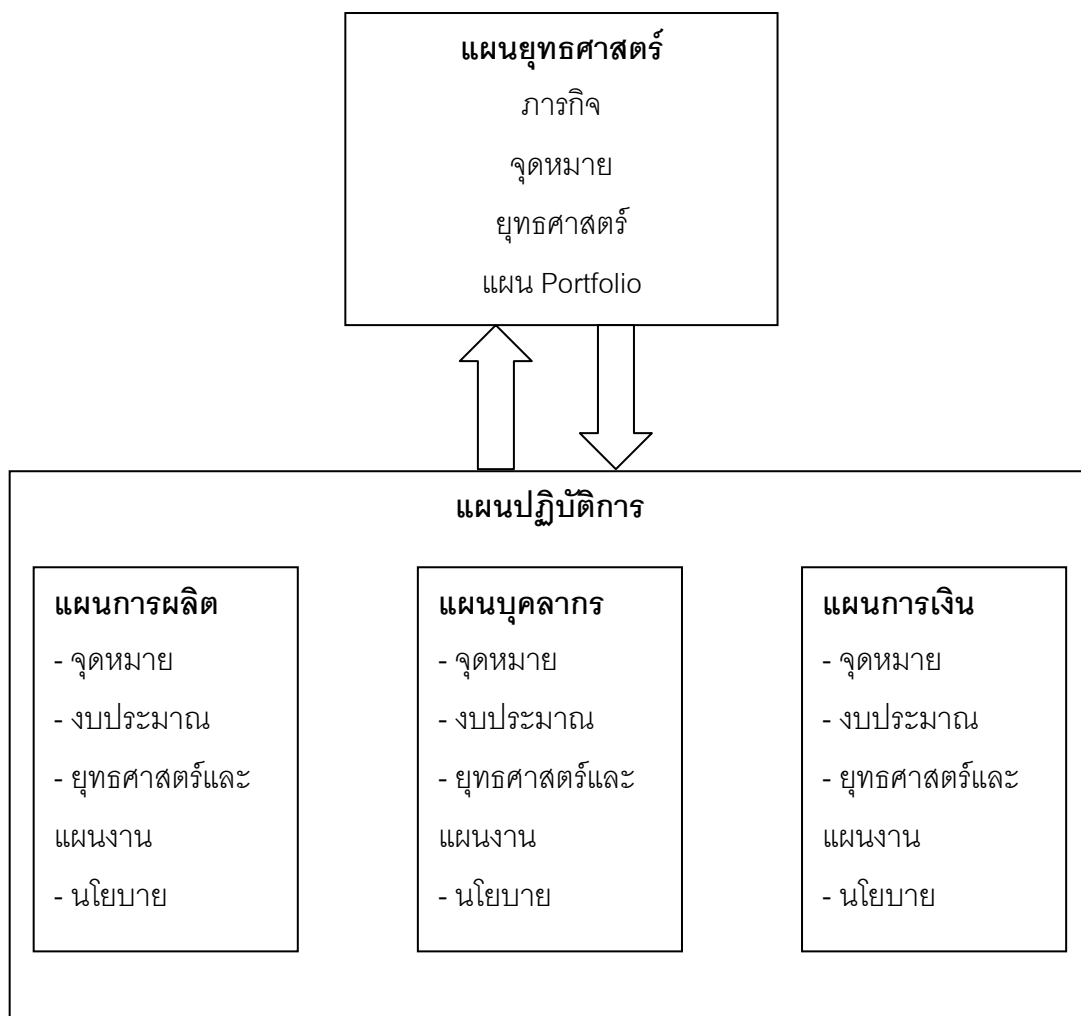
ภาพ 6 แสดงการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ตามความหมายของ Hellriegel and Solum

ดอนเนลลี, กีบสัน และอินวานเซวิช (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547, หน้า 19 – 20 อ้างอิงใน Donnelly Gibson and Invancevich, ม.ป.ป., ไม่มีเลขหน้า) กล่าวว่าจัดทำแผนยุทธศาสตร์นั้นมีคำถาม 4 คำถาม คือ เราเป็นใคร เรามาจากไหน เรากำลังไปไหน และต้องการไปไหน โดยมองภาพรวมทั้งองค์การและคำนึงถึงความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ดังนั้น ในทางปฏิบัติการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์จะอาศัยข้อมูลจากสภาพแวดล้อมภายนอกขององค์การ การตัดสินใจบนพื้นฐานของภารกิจขององค์การ วัตถุประสงค์ ยุทธศาสตร์ และแผนพอร์ตโฟลิโอของแผนต่างๆ ซึ่งแสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพ 7 แสดงการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ตามความหมายของ
Donnelly Gibson and Invancevich

แผนยุทธศาสตร์จะเชื่อมโยงสู่แผนปฏิบัติการของแผนกต่างๆในองค์กรผู้บริหารระดับสูง จะต้องใช้แผนกต่างๆได้รับรู้และทราบว่าองค์กรต้องการจะไปทิศทางใด จากนั้นจึงพัฒนาจุดหมาย ยุทธศาสตร์ และแผนงานให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์นั้น ในองค์กรที่มีการจัดการดี ผู้บริหารของแผนกทุกระดับจะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแผนของแผนกกับแผน

ภาพ 8 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างแผนของแผนกกับแผนยุทธศาสตร์ขององค์กร

2. การวางแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว

พยอม ธรรมบุตร (2549, หน้า 1 – 3) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการวางแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1. แนวคิดด้านการวางแผนการท่องเที่ยว มี 5 แนวคิดดังนี้

1.1 การวางแผนการท่องเที่ยวที่เน้นการสร้างเงิน (Boosterism) นักพัฒนาคือผู้คิดสร้างกำไร โดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่นโดยปราศจากความคิดเรื่องอนุรักษ์ ชุมชนเจ้าบ้านไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนา นักพัฒนาต้องการสร้างโรงแรมเพื่อสนองความต้องการของลูกค้าโดยไม่คำนึงถึงการทำลายสภาพแวดล้อมของธรรมชาติและวัฒนธรรม

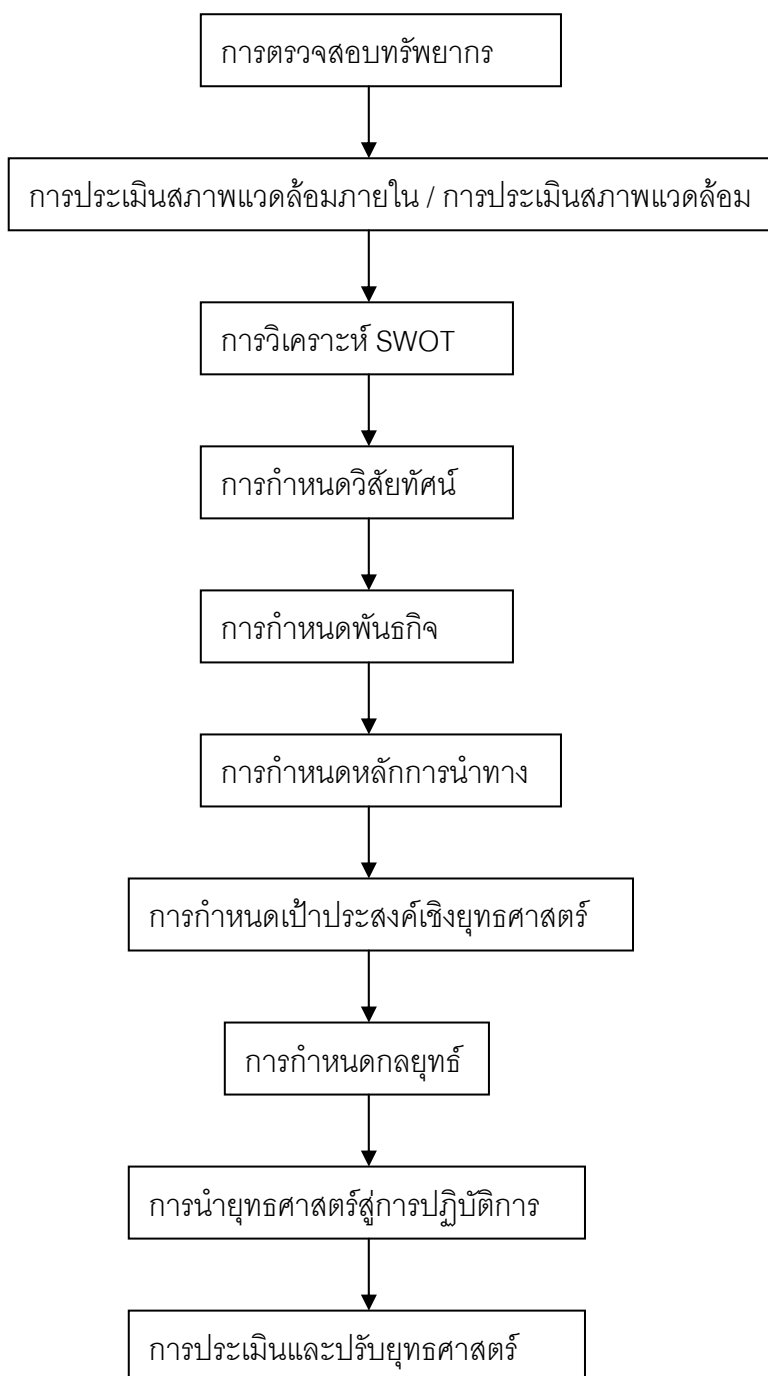
1.2 การวางแผนการท่องเที่ยวแนวเศรษฐกิจ (Economic Based) นักพัฒนาคือนักเศรษฐกร ซึ่งพิจารณาว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นภาคหนึ่งของเศรษฐกิจ ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ เพื่อการเติบโตและฟื้นฟูเศรษฐกิจของชาติ เป็นการสร้างงานสร้างเงิน และการพัฒนาภูมิภาคต่างๆ โดยยังไม่มีความคิดด้านอนุรักษ์และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

1.3 การวางแผนการท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์พื้นที่ท่องเที่ยว (Destination Based) นักพัฒนาคือนักวางแผนการใช้ที่ดินและนักวางผังเมือง ซึ่งให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์พื้นที่ท่องเที่ยว การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว (Carrying Capacity = CC) การกำหนดขอบเขตของการเปลี่ยนแปลงที่ยอมรับได้ (Limit of Acceptable Charge = LAC) การจัดการผลกระทบที่เกิดจากนักท่องเที่ยว (Visitor Impact Management = VIM) การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนการกระจายการท่องเที่ยวเพื่อลดผลกระทบต่อพื้นที่

1.4 การวางแผนการท่องเที่ยวเพื่อยืดชุมชนเป็นศูนย์กลาง (Community Based) นักพัฒนาคือผู้ประสานงาน การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาชุมชน โดยให้ชุมชนมีบทบาทในการเป็นเจ้าของกิจการการท่องเที่ยวแทนการเป็นแรงงานราคาถูก มีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่กับการวางแผนพัฒนาชุมชน การประเมินผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนอย่างเป็นธรรม การท่องเที่ยวจึงเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

1.5 การวางแผนท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) นักพัฒนาคือนักวางแผนบูรณาการ มีการวางแผนการท่องเที่ยวบูรณาการเข้ากับการวางแผนพัฒนาชุมชนในภาพรวม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการพัฒนาด้านจิตสำนึกไปในแผนพัฒนาที่มุ่งเน้นการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ตั้งไว้ แนวคิดในแนวนี้ คือแนวคิดด้านการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั่นเอง

การวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่เป็นวงจร ดังนี้

ภาพ 9 แสดงกระบวนการการวางแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศไทย เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับประเทศ แต่อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความอ่อนไหวต่อสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น ซึ่งสถานการณ์ต่างๆนี้อาจนำมาซึ่งความก้าวหน้าหรือถดถอยของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้หน่วยงานหรือองค์กรของรัฐจึงมีความจำเป็นในการวางแผนเพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้น อันนำมาสู่การวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อรองรับในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยสามารถปรับตัวและเผชิญกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้

3. การประเมินผลกระทบเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment : SEA)

รูปแบบในการนำเครื่องมือที่อาจนำมาประเมินใช้กับการวางแผนแม่บทเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวและพัฒนาสังคมโดยรวมอย่างยั่งยืน คือ การประเมินผลสิ่งแวดล้อม หรือ SEA (สถาบันพัฒนาท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2542, หน้า 2) ได้ให้กระบวนการพัฒนา EIA คู่ SEA ดังนี้ ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ เป็นเพียงการคาดการณ์ล่วงหน้า หรือการทำกาพัฒนาไปล่วงหน้าไปก่อนในจินตนาการว่าจะเกิดอะไรขึ้นบ้าง ถ้าทำการพัฒนาตามโครงการ การใช้ EIA ประเมินผลกระทบจึงเป็นการขาดการชี้แนะให้ย้ายโครงการไปในที่ๆก่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด หรือการย้ายโครงการไปจากสถานที่ที่เปราะบางที่สุดในด้านสิ่งแวดล้อม และโครงการ EIA นั้นจะไม่พิจารณาถึงผลกระทบที่สะสมและผลกระทบในภาพรวมของการพัฒนาทั้งหมดตลอดจนผลกระทบต่างๆ ซึ่งโครงการพัฒนาอาจก่อให้เกิดขึ้นได้

โครงการ EIA มักจะปฏิบัติเพียงระยะเวลาสั้นๆ และรวดเร็ว เนื่องด้วยมีข้อจำกัดด้านการเงินและเวลาของการวางแผน ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่ไม่สมบูรณ์ และโครงการ EIA มักไม่ได้เกิดจากการปรึกษาหารือกับชุมชนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ด้วยข้อจำกัดด้านเวลาตลอดจนความจริงใจในการให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการของการประเมินผลกระทบ

อนึ่งการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ จึงเป็นสิ่งที่ต้องลงมือทำกันตั้งแต่ในช่วงที่จะมีการตัดสินใจว่าจะทำหรือไม่ทำโครงการ และเป็นการรวบรวมประเมินผลกระทบของทุกๆโครงการในของทุกๆบริเวณที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนา ซึ่งการใช้ยุทธศาสตร์ประเมินผลกระทบในลักษณะดังกล่าว สามารถทำให้มีการประเมินทางเลือกที่หลากหลายได้อย่างเต็มที่ โดยผลกระทบสะสมและภาพรวมจะถูกประมวลได้โดยรอบ ทำให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มี

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (SEA)

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (SEA) เป็นกระบวนการที่มีระบบแบบแผนที่สมบูรณ์แบบในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ ของระดับนโยบาย แผนงานโปรแกรมงาน โครงการต่างๆตามทางเลือกที่หลากหลายของโครงการดังกล่าว ซึ่งจะรวมถึงการเตรียมรายงาน เกี่ยวกับสิ่งที่ค้นพบในระหว่างประเมินผล และนำข้อค้นพบดังกล่าวมาร่วมพิจารณาในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการอย่างเปิดเผย ซึ่งอาจสรุปได้ว่า คือการทำ EIA ในระดับนโยบาย ระดับแผนงาน และระดับโปรแกรมของโครงการพัฒนาโครงการใดโครงการหนึ่ง แต่เราต้องตระหนักอยู่เสมอว่า กระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการพัฒนาเดียวกันนั้นในระดับโครงการ ถึงแม้ว่าทั้งนโยบาย แผนงาน และโปรแกรมมักจะถูกจัดเป็นยุทธศาสตร์ของการประเมินผลกระทบ แต่นโยบาย แผนงาน และโปรแกรมต่างก็มีความแตกต่างกัน และจะต้องมีแนวทางประเมินผลกระทบใน 3 ระดับดังกล่าวที่ไม่เหมือนกัน

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (SEA) แบ่งได้เป็น 4 ระดับ ได้แก่

1. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ที่ระดับฐาน คือ ระดับโครงการการทำ SEA ของโครงการ (Project)
2. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ระดับที่สอง คือ ระดับกลุ่มโครงการหรือระดับโปรแกรม ได้แก่การกำหนดยุทธศาสตร์ในการประเมินผลกระทบสะสมในภาพรวมของกลุ่มโครงการ คือการทำ SEA ของ Programme
3. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ระดับที่สาม คือ ระดับแผนงาน ได้แก่ แผนงานที่สำคัญที่จำเป็นต้องดำเนินงานอย่างสอดคล้องกันและภายในช่วงเวลาที่กำหนด เพื่อนำนโยบายลงสู่การปฏิบัติการ คือ ระดับแผนงาน จำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์ในการประเมินผลกระทบของทุกโปรแกรมที่อยู่ภายใต้แผนงานหลักเดียวกัน คือการทำ SEA ของ Plan
4. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ระดับที่สี่ คือ ระดับนโยบาย ได้แก่การประเมินผลกระทบในระดับความคิด แรงบันดาลใจและการชี้แนะทางลงสู่การปฏิบัติของโครงการพัฒนาคือการทำ SEA ของ Policy

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ SEA และการพัฒนาที่ยั่งยืน

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ SEA ซึ่งเป็นการประเมินผลกระทบในระดับที่สูงกว่า EIA ถึง 3 ระดับนั้น สามารถลดปัญหาหลายประการของการทำโครงการ EIA ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นในปัจจุบันจึงได้ปรับการทำโครงการ EIA ของระดับโครงการขยายสู่การใช้ SEA เพื่อให้มีการปฏิบัติการที่เหมาะสมและมียุทธศาสตร์ที่ยั่งยืน และมีการรวบรวมปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายเข้าด้วยกัน เพื่อนำมาพิจารณาในระดับการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการพัฒนาการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางด้านลบ การมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนความปลอดภัยของการประเมินที่เพิ่มขึ้นทุกระดับโดยเน้นให้มีขั้นตอนที่ชัดเจนของการอนุญาต และความพยายามดังกล่าวทั้งหมด เพื่อที่จะนำไปสู่การประเมินผลกระทบที่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์อย่างยั่งยืนนั้น อาจนำมาประยุกต์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ

1. แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนรูปแบบระดับบนสู่ระดับล่าง คือ เริ่มจากการตั้งเป้าหมายระดับบน คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนลงสู่การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ โครงการตลอดจนการกำหนดนโยบาย แผนงาน โปรแกรม ตามลำดับชั้นลงมาถึงระดับโครงการ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับหลักต่อไปนี้

- 1.1 การให้คำมั่นสัญญาเกี่ยวกับจุดประสงค์ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 1.2 การกำหนดตัวแปรและปัจจัยที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ ทรัพยากร งบประมาณ และพื้นที่ เป็นต้น
- 1.3 กำหนดขีดความสามารถในการรองรับ
- 1.4 การกำหนดยุทธศาสตร์การประเมินผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย แผนงาน โปรแกรม และโครงการ โดยใช้โครงการและแผนการพัฒนาทางเลือกซึ่งเคารพความสามารถในการรองรับ
- 1.5 การเลือกแนวทางการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ดีที่สุด

2. แนวทางการวางแผนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนรูปแบบ “Incremental” ซึ่งจะเป็นการวางแผนที่มีการตั้งเป้าหมายสูงสุด เช่น การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนจุดยืนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเปลี่ยนหน้าที่ของเครื่องมือ จากเครื่องมือเพื่อประเมินผลกระทบ เครื่องมือเพื่อลดผลกระทบให้น้อยที่สุดมาเป็นการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์เพื่อสร้างความมั่นใจว่าจะมีการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นจุดหมายปลายทาง โดยมีการเสนอแนวทางที่จะมองไปข้างหน้าในอนาคต

อย่างไรก็ตาม แนวความคิดที่จะทำประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์สู่ความยั่งยืน ซึ่งอาจมีอุปสรรคเช่นกัน เพราะหลายประเทศมีเป้าประสงค์ของการพัฒนาระยะสั้น ซึ่งเป็นเพียงปฏิริยาสนองเหตุการณ์และปัญหาเฉพาะด้านมากกว่าการให้ความสำคัญกับเป้าประสงค์ ด้านการป้องกันระยะยาว เช่น การพัฒนาที่ยั่งยืนการกำหนดปัจจัย เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนก็เป็นสิ่งที่ทำได้ยากในระดับนานาชาติ การกำหนดความสามารถในการรองรับภายใต้ปัจจัยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

และจากรายงานสรุปผลการประชุมสัมมนาทางวิชาการระดมความคิดเห็น เรื่องการจัดทำแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ ซึ่งมีผู้เข้าร่วมสัมมนา รวม 150 คน ได้กำหนดประเด็นให้ร่วมระดมความคิดเห็นรวม 6 ประเด็น ที่ประชุมมีข้อคิดเห็นรวมทั้งข้อเสนอแนะโดยสรุป ดังนี้

1. ชื่อและนิยามของ Strategic environmental assessment , SEA

จากมติการประชุมได้มีการเสนอชื่อของ SEA รวม 3 ชื่อ ได้แก่ การประเมินสิ่งแวดล้อมในระดับยุทธศาสตร์ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับพื้นที่ และการประเมินทางเลือกในระดับยุทธศาสตร์และมีข้อเสนอ เรื่องนิยามรวม 3 นิยาม ได้แก่

1.1 เป็นการศึกษาระเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินงาน / นโยบายตามยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาประเทศในแต่ละด้าน เพื่อให้ได้แผนงาน / โครงการ ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ อันสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดผลกระทบจากด้านต่างๆ น้อยที่สุด และเกิดผลประโยชน์จากการพัฒนาที่ยั่งยืนมากที่สุด

1.2 เป็นการประเมินศักยภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อยุทธศาสตร์การพัฒนา

1.3 SEA is a systematic , on – going process for evaluating , at the earliest appropriate stage of publicly accountable decision making, the environment quality, and consequences, of alternative vision and development intention in policy, Or programmer initiative, ensuring full integration of relevant biophysical, economic, social and politicalconsideration (Part Dario, 1999)

2. ขนาดของโครงการและชนิดของโครงการ

โครงการที่มีการพัฒนาโดยมีผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Major impact) ให้จัดทำรายงาน SEA โดยพิจารณาในหลายมิติที่เกี่ยวข้อง เช่น เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากร ทรัพยากร สุขภาพ และความมั่นคง

3. ระดับของการนำ SEA ไปใช้

ระดับของการนำ SEA ไปใช้เป็นการกำหนดทิศทางในการพัฒนา สามารถพิจารณาได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับ Sector และระดับ Area โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

4. รูปแบบ SEA ในประเทศไทย

จากมติที่ประชุมได้เสนอให้มีการบังคับใช้โดยกฎหมาย และให้หน่วยงานพัฒนาจัดทำรายงาน SEA โดยระยะแรกอาจกำหนดเป็นมติคณะรัฐมนตรีและมีหน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้แก่ สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมโยธาธิการและผังเมือง สำนักนโยบายและแผนของทุกกระทรวง

5. กระบวนการ SEA ที่จะนำมาใช้ในประเทศไทย

ภาครัฐควรเร่งสนับสนุนให้มีการจัดทำฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ทันสมัยและถูกต้อง โดยกำหนดศักยภาพและข้อจำกัดของพื้นที่พร้อมทั้งมีทางเลือกในการพัฒนา ซึ่งจะต้องพิจารณาจากมติ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

6. ความพร้อมของการใช้ SEA ในประเทศไทย

สำหรับการใช้ SEA ในประเทศไทยนั้น ควรดำเนินการเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะสั้น คือ นำ SEA มาใช้โดยใช้เป็นเครื่องมือในการจัดทำแผนแม่บทเชิงพื้นที่ / แผนยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด และระยะยาว คือ การผลักดันให้มีการนำ SEA ไปใช้ในการจัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์ของชาติ ผ่านสำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานปรมาณและพรรคการเมือง

4. การจัดการประเมินผลด้านบริการธุรกิจ Balanced Scorecard

แนวคิด Balanced Scorecard (BSC) เป็นแนวคิดที่เริ่มเป็นที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 (1990) ทำให้หลักการและแนวคิดของ Balanced Scorecard มีวิวัฒนาการและการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง การประเมินผลองค์กรเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับองค์กรต่างๆ แต่ในอดีตผู้บริหารขององค์กรหลายๆแห่ง รวมทั้งนักวิชาการด้านการบริหารธุรกิจได้ละเลยในเรื่องของการประเมินผลไปพอสมควร ดังนั้น

พสุ เดชะรินทร์ (2546, หน้า24) กล่าวว่า “BSC เป็นระบบหรือกระบวนการในการบริหารชนิดหนึ่งที่อาศัยการกำหนดตัวชี้วัด (KPI) เป็นกลไกสำคัญ BSC เป็นมากกว่าแค่ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน อีกทั้งยังมีองค์ประกอบอื่นๆ อีกนอกเหนือจากตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน อยู่ภายใต้ BSC”

สำหรับตัวชี้วัดผลการดำเนิน (KPI) นั้นเป็นเครื่องมือหรือดัชนีที่ใช้ในการวัดหรือประเมินว่าผลการดำเนินงานด้านต่างๆขององค์กรเป็นอย่างไร ซึ่งการกำหนดตัวชี้วัดนั้นมียุทธศาสตร์หลายวิธี ซึ่งถ้าจะมองอีกแง่หนึ่ง BSC เป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยในการกำหนด KPI

Balanced Scorecard ประกอบด้วยมุมมอง 4 มุมมอง ได้แก่

1. มุมมองด้านการเงิน (Financial Perspective) เป็นมุมมองที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะสำหรับองค์กรธุรกิจที่มุ่งแสวงหาผลกำไร มักจะประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ด้านได้แก่ ด้านการเพิ่มขึ้นของรายได้ (Revenue Growth) และด้านการลดลงของต้นทุน (Cost Reduction) หรือการเพิ่มขึ้นของผลผลิตภาพ (Production Improvement) ซึ่งสามารถประกอบไปด้วยการใช้ทรัพย์สินให้เป็นประโยชน์มากขึ้น (Asset Utilization)

2. มุมมองด้านลูกค้า (Customer Perspective) ภายใต้มุมมองด้านลูกค้าจะประกอบด้วยวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญอยู่ 5 ประการ ได้แก่

2.1 ส่วนแบ่งตลาด (Market Share) โดยตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น ส่วนแบ่งตลาดเปรียบเทียบกับคู่แข่งที่สำคัญ

2.2 การรักษาลูกค้าเก่า (Customer Retention) เป็นการวัดความสามารถในการรักษาสถานลูกค้าเดิมขององค์กร

2.3 การเพิ่มลูกค้าใหม่ (Customer Acquisition) เป็นการวัดความสามารถขององค์กรในการแสวงหาลูกค้าใหม่ โดยตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น จำนวนลูกค้าใหม่ต่อลูกค้าทั้งหมด หรือจำนวนลูกค้าที่เพิ่มขึ้น หรือรายได้จากลูกค้าใหม่ต่อรายได้ทั้งหมด

2.4 ความพึงพอใจของลูกค้า (Customer Profitability) โดยตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น รายได้และต้นทุนต่อลูกค้าหนึ่งคน

3. มุมมองด้านกระบวนการภายใน (Internal Process Perspective) ภายใต้มุมมองนี้จะต้องพิจารณาว่าอะไรคือกระบวนการที่สำคัญภายในองค์กร ที่จะช่วยทำให้องค์กรสามารถนำเสนอคุณค่าที่ลูกค้าต้องการ และช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ภายใต้มุมมองด้านการเงิน มุมมองนี้จะให้ความสำคัญกับกระบวนการภายในองค์กรที่มีความสำคัญที่จะช่วยนำเสนอคุณค่าที่ลูกค้าต้องการ

4. มุมมองด้านการเรียนรู้และการพัฒนา (Learning and Growth Perspective) เป็นมุมมองที่มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นมุมมองที่ให้ความสำคัญต่ออนาคตขององค์กรและถ้าขาดมุมมองนี้ไปจะทำให้ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ภายใต้มุมมองอื่นๆข้างต้น ภายใต้มุมมองนี้ องค์กรจะต้องพิจารณาว่าในการที่บรรลุวัตถุประสงค์ภายใต้มุมมองด้านการเงิน ด้านลูกค้า และด้านกระบวนการภายในองค์กร จะต้องมีการเรียนรู้ พัฒนา และเตรียมตัวอย่างไร โดยส่วนใหญ่วัตถุประสงค์ภายใต้มุมมองนี้แบ่งออกเป็น 3 ด้านหลักๆ ได้แก่ ด้านเกี่ยวกับทรัพยากรบุคคลภายในองค์กร ด้านเกี่ยวกับระบบข้อมูลสารสนเทศ และด้านเกี่ยวกับวัฒนธรรมขององค์กร ระบบการจูงใจ และโครงสร้างองค์กร โดยภายใต้มุมมอง ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ (Objective) ที่สำคัญของแต่ละมุมมอง ซึ่งในความหมายของคำว่า วัตถุประสงค์ตามแนวคิด BSC นั่นคือ สิ่งที่ต้องการมุ่งหวังหรือต้องการที่จะบรรลุในด้านต่างๆ

ตัวชี้วัด (Measures หรือ Key Performance Indicators) ได้แก่ ตัวชี้วัดของวัตถุประสงค์ในแต่ละด้าน ซึ่งตัวชี้วัดเหล่านี้จะเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวัดว่าองค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ ในแต่ละด้านหรือไม่

เป้าหมาย (Target) ได้แก่ เป้าหมายหรือตัวเลขที่องค์กรต้องการจะบรรลุของตัวชี้วัดแต่ละประการ

แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม (Initiatives) ที่องค์กรจะจัดทำเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดขึ้น โดยในขั้นนี้ยังไม่ใช่แผนปฏิบัติการที่จะทำเป็นเพียงแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมเบื้องต้น ที่ต้องทำเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

นอกเหนือจากช่อง 4 ช่อง ตามมาตรฐานของ Balanced Scorecard แล้วในทางปฏิบัติมักจะเพิ่มขึ้นอีกช่องหนึ่ง ได้แก่ ข้อมูลในปัจจุบัน (Baseline Data) ซึ่งแสดงข้อมูลในปัจจุบันของตัวชี้วัดแต่ละตัว ซึ่งการหาข้อมูลในปัจจุบันจะเป็นตัวช่วยในการกำหนดเป้าหมายของตัวชี้วัดแต่ละตัวให้มีความชัดเจนมากขึ้น ความสัมพันธ์ของวัตถุประสงค์ ตัวชี้วัด ข้อมูลปัจจุบัน เป้าหมาย และแผนงาน โครงการ กิจกรรม ของแต่ละมุมมองสามารถแสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 แสดงความสัมพันธ์ของวัตถุประสงค์ ตัวชี้วัด ข้อมูลปัจจุบัน เป้าหมาย และ แผนงาน โครงการ กิจกรรมในมุมมองต่างๆ

วัตถุประสงค์ (Objective)	ตัวชี้วัด (Measures or KPI)	ข้อมูล ปัจจุบัน (Baseline Data)	เป้าหมาย (Target)	แผนงาน โครงการ กิจกรรม (Initiatives)
มุมมองด้านการเงิน รายได้ที่เพิ่มขึ้น (Revenue increase)	รายได้เพิ่มขึ้น เทียบกับปีที่ผ่านมา	5%	10%	ขยายตัวเข้าสู่ตลาด ต่างประเทศ
มุมมองด้านลูกค้า การรักษาลูกค้าเก่า (Customer retention)	จำนวนลูกค้าที่ หายไป (Defect Rate)	7%	5%	จัดทำระบบสมาชิก ลูกค้า
มุมมองด้าน กระบวนการภายใน การผลิตที่มีคุณภาพ (Quality production process)	อัตราของเสียจาก การผลิต (Waste Rate)	10%	7%	จัดทำระบบ TQM ภายในโรงงาน
มุมมองด้านการเรียนรู้ และพัฒนา การพัฒนาทักษะของ พนักงาน (Increase Employer Skills)	จำนวนวันในการ อบรมต่อคนต่อปี	7 วัน	10 วัน	จัดทำแผนอบรม พนักงานอย่าง ต่อเนื่อง

จากตาราง 1 จะเห็นได้ว่ามุมมองทั้ง 4 ด้านได้ถูกกำหนดขึ้นมาโดยอาศัยปรัชญาในการ ดำเนินธุรกิจต่างๆไป และมุมมองทั้ง 4 ยังมีความสัมพันธ์ต่อกันในเชิงเหตุและผล (Cause and Effect) ในลักษณะที่องค์กรจะมีกำไรได้ต้องมาจากลูกค้า ซึ่งการจะหาลูกค้าได้ต้องมีการ ดำเนินงานภายในที่ดี ซึ่งการจะดำเนินงานภายในให้ดีพนักงานจะต้องมีทักษะ ความพร้อม ใน การทำงาน ความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผล (Cause and Effect Relationship)

กระบวนการพัฒนาและจัดทำ Balanced Scorecard

ในกระบวนการจัดทำ Balanced Scorecard นั้น ประกอบไปด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ทางกลยุทธ์ ซึ่งได้แก่การทำ SWOT Analysis ซึ่งเป็นที่นิยมและรู้จักกันอย่างแพร่หลาย เพื่อให้ได้ทิศทางและกลยุทธ์ขององค์กรที่ชัดเจน
2. กำหนดวิสัยทัศน์ และกลยุทธ์ขององค์กร โดยกำหนดเป็นกลยุทธ์หลัก (Strategic Themes) ที่สำคัญขององค์กร
3. วิเคราะห์และกำหนดว่า BSC ขององค์กรควรมีทั้งหมดกี่มุมมอง และมุมมองแต่ละมุมมองควรมีความสัมพันธ์กันอย่างไร
4. จัดทำแผนที่ทางกลยุทธ์ (Strategy Map) ระดับองค์กร โดยกำหนดวัตถุประสงค์ที่สำคัญภายใต้แต่ละมุมมอง โดยพิจารณาว่าในองค์กรจะสามารถดำเนินงานและบรรลุวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ขององค์กรได้นั้น จะต้องบรรลุวัตถุประสงค์ในด้านใดบ้าง
5. ภายใต้วัตถุประสงค์แต่ละประการ จะต้องกำหนดรายละเอียดของวัตถุประสงค์นั้น ในด้านต่างๆทั้งในด้านของตัวชี้วัด ฐานข้อมูลในปัจจุบัน เป้าหมายที่ต้องบรรลุ รวมทั้งแผนงาน กิจกรรม หรือโครงการที่จะต้องทำ ซึ่งภายใต้ขั้นตอนนี้สามารถที่จะแยกเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้
 - 5.1 การจัดทำตัวชี้วัด
 - 5.2 การกำหนดเป้าหมาย โดยอาศัยข้อมูลในปัจจุบัน
 - 5.3 การจัดทำแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่จะต้องทำเพื่อช่วยให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดขึ้น
6. เมื่อจัดทำแผนงานหรือโครงการเสร็จแล้ว สามารถที่จะแปลงตัวชี้วัดและเป้าหมายระดับองค์กร เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการตามแผนงานหรือโครงการหลัก

5. แผนที่ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ได้อธิบายว่าองค์กรตั้งใจหรือมีความประสงค์ที่จะสร้างคุณค่า ที่ยั่งยืนต่อผู้ถือหุ้นได้อย่างไร เราได้พูดถึงว่าองค์กรในปัจจุบันสามารถที่จะแปลงสินทรัพย์ที่สัมผัสได้มาสร้างเป็นคุณค่าที่ยั่งยืนได้อย่างไร การสร้างคุณค่าจากสินทรัพย์ที่สัมผัสได้ไม่ได้แตกต่างจากการสร้างสินทรัพย์ที่สัมผัสได้นั้น มีข้อสำคัญในเรื่องของความแตกต่างดังนี้

1. การสร้างคุณค่าจากสินทรัพย์ที่สัมผัสไม่ได้ ได้มาจากวิธีทางอ้อมสินทรัพย์ที่สัมผัสไม่ได้ เช่น ความรู้และเทคโนโลยีนั้น ไม่ค่อยที่จะมีผลกระทบโดยตรงต่อผลตอบแทนทางการเงินของบริษัท ไม่ว่าจะเป็นเชิงของการเพิ่มรายได้ การลดต้นทุน และกำไรที่สูงเพิ่มขึ้น การปรับปรุงของสินทรัพย์ที่สัมผัสได้นั้น มีผลต่อด้านการเงินในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลเสียมากกว่า ยกตัวอย่างเช่น พนักงานที่ได้รับการฝึกฝนที่ได้รับการฝึกอบรมทางการบริการ

2. คุณค่าขึ้นอยู่กับบริบทของแผนยุทธศาสตร์คุณค่าของสินทรัพย์ที่สัมผัสไม่ได้ ขึ้นอยู่กับบริบทยุทธศาสตร์ ยกตัวอย่างเช่น พนักงานที่เข้าบริการฝึกอบรมทางด้าน TQM และทางด้าน Six Sigma มีคุณค่าและมีมูลค่าสูงขึ้นต่อองค์กรนั้น ๆ ในบริบทยุทธศาสตร์ว่าด้วยการลดต้นทุนดำเนินการ มากกว่าบริบทยุทธศาสตร์ทางด้านผู้นำสินค้าหรือบริบทยุทธศาสตร์ทางด้านนวัตกรรม

3. คุณค่าคือศักยภาพที่รอปรากฏตัว ต้นทุนในการลงทุนต่อสินทรัพย์ที่สัมผัสไม่ได้ อาจจะมองดูแล้วเป็นสิ่งที่มีความน้อยกว่าต่อผลตอบแทนให้กับองค์กร พนักงานที่ได้เข้ารับการฝึกอบรมทางด้านสถิติในการควบคุมคุณภาพหรือการวิเคราะห์แบบรากหญ้า (Root Cause Analysis) นั้นไม่สามารถสร้างคุณค่าทางการตลาดได้ แต่มีคุณค่าทางศักยภาพกระบวนการภายใน เช่น การออกแบบสินค้า การผลิต การส่งมอบ และการบริการลูกค้า กระบวนการเหล่านี้คือสินทรัพย์ที่สัมผัสไม่ได้แต่มีศักยภาพทำให้เกิดเป็นมูลค่าทางการตลาดได้จากกระบวนการเหล่านี้(ที่ผ่านการฝึกอบรมจนมีศักยภาพ) และจึงกลายเป็นคุณค่าที่สัมผัสได้ แต่ถ้ากระบวนการภายในไม่สามารถมีผลกระทบต่อการสร้างคุณค่าให้กับลูกค้าได้หรือในเชิงการสร้างรายได้แล้ว คุณค่าของพนักงานที่มีค่าทางศักยภาพ และต่อสินทรัพย์ที่สัมผัสไม่ได้แล้วนั้นก็ไม่มีคุณค่าอะไร

4. สินทรัพย์ต้องถูกผนวกเข้าด้วยกันจึงมีคุณค่า สินทรัพย์ที่สัมผัสไม่ได้โดยมากไม่สามารถสร้างคุณค่าโดยตัวมันเอง เพราะโดยตัวของมันเองแล้วมันไม่สามารถแยกตัวเองจากบริบททางยุทธศาสตร์ขององค์กรได้ คุณค่าของสินทรัพย์ที่สัมผัสไม่ได้จะเกิดคุณค่ามาได้ก็ต่อเมื่อได้ผนวกเข้ากับสินทรัพย์อื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็สินทรัพย์ที่สัมผัสได้หรือไม่ได้ก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น คุณค่าการฝึกอบรมจะมีค่ามากขึ้นเมื่อพนักงานสามารถเจาะเข้าถึงข้อมูลจากระบบสารสนเทศได้ คุณค่าจะมีค่าสูงสุดเมื่อสินทรัพย์ที่สัมผัสไม่ได้ถูกจัดอยู่บนระดับเดียวกันหรือเส้นเดียวกันกับสินค้าที่สัมผัสได้ ซึ่งต้องมาพร้อมกับยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์สามารถเชื่อมโยงสินทรัพย์ที่สัมผัสไม่ได้กับกระบวนการสร้างคุณค่าได้อย่างไร มิติทางการเงินพูดถึงผลลัพธ์ที่ออกมาเป็นรูปธรรมในเชิงปฏิบัติที่ทำกันมาอยู่ประจำการวัดผลเช่นแบบ Return on Investment หรือผลตอบแทนต่อการลงทุนก็ดี มูลค่าของผู้ถือหุ้นก็ดี

(พสุ เดชะรินทร์ และคณะ, 2549) ได้อธิบายไว้ว่า “แผนที่ยุทธศาสตร์ (Strategy Map)” ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือที่มีความจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรไหนได้นำแนวคิดทางการบริหาร Balanced Scorecard หรือว่า BSC มา เพราะการที่จะนำแนวความคิดของ BSC มาใช้ให้เกิดผลได้ดี องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การสื่อสารให้คนในองค์กรได้รับทราบถึงยุทธศาสตร์และแปลงยุทธศาสตร์นั้นไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผล

ลักษณะแผนที่ยุทธศาสตร์

(Robert S. Kaplan and David P. Norton, 2548) Balanced Scorecard เป็นแนวความคิดของ Professor Robert Kaplan อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัย Harvard และ Dr. David Norton ที่ปรึกษาทางด้านการจัดการ ซึ่งทั้ง 2 ท่านพบว่าองค์กรส่วนใหญ่โดยเฉพาะในภาคธุรกิจของอเมริกันมิใช้ตัวชี้วัดทางการเงิน (Financial Indicators) เป็นหลักเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ต่อมาเมื่อประมาณปี ค.ศ. 1992 ทั้ง 2 ท่านจึงได้นำเสนอแนวความคิดในเรื่องการประเมินผลขององค์กร ซึ่งตีพิมพ์ในวารสาร Harvard Business Review โดยมีแนวความคิดว่า แทนที่องค์กรจะประเมินโดยมุ่งเน้นเฉพาะตัวชี้วัดทางการเงินเพียงอย่างเดียว ควรเปลี่ยนมาประเมินและพิจารณาในมิติอื่น ๆ ด้วย ซึ่งทั้ง 2 ท่านได้นำเสนอแนวทางการประเมินองค์กรใน 4 มิติ คือ คือ

1. มิติด้านการเงิน (Financial Perspective)
2. มิติด้านลูกค้า (Customer Perspective)
3. มิติด้านกระบวนการภายใน (Internal Process Perspective)
4. มิติด้านการเรียนรู้และการพัฒนา (Learning and Growth Perspective)

โดยในแต่ละมิติจะต้องมีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ขององค์กรเพราะจะทำให้ทราบว่าสิ่งที่องค์กรจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อสนับสนุนความสำเร็จขององค์กรนั้นมีเรื่องอะไรบ้าง? และในขณะเดียวกันในแต่ละมิติยังต้องมีความสัมพันธ์ต่อกันในเชิงเหตุและผล (cause and effect relationships) อีกด้วย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า BSC เป็นเครื่องมือที่ช่วยนำกลยุทธ์ขององค์กรไปสู่การปฏิบัติ โดยอาศัยการวัดหรือการประเมินอันจะช่วยให้องค์กรมีความสอดคล้องและมีทิศทางเดียวกัน ซึ่งการมุ่งเน้นความสำเร็จขององค์กร จะต้องพิจารณาจากตัวชี้วัดทั้ง 4 มิตินั้นเอง

สำหรับการจัดทำแผนที่ยุทธศาสตร์ (Strategy Map) นั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การพิจารณาถึงทิศทางของหน่วยงาน อันได้แก่ วิสัยทัศน์ขององค์กร ประเด็นยุทธศาสตร์ และเป้าประสงค์ภายใต้แต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ ซึ่งจะต้องมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน โดยกระบวนการในการจัดทำแผนที่ยุทธศาสตร์นั้น มีอยู่ 3 ขั้นตอน หลัก กล่าวคือ

ขั้นตอนแรก คือ การยืนยันยุทธศาสตร์ จะเป็นการยืนยันถึงทิศทางในการพัฒนาที่องค์กรมีความมุ่งมั่นเกี่ยวกับทิศทางและจุดยืนที่ต้องการผลักดันให้เกิดขึ้นหรือเป็นวิสัยทัศน์ (Vision) ขององค์กร ซึ่งการที่มีวิสัยทัศน์ร่วมกันของทุกฝ่ายในองค์กรจะช่วยให้การพัฒนากลยุทธ์รวมทั้งผู้บริหาร บุคลากรในองค์กร ตลอดจนถึงบุคคลภายนอก มีเข้าใจภาพขององค์กรได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่สอง คือ การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ (Strategic Issues) ซึ่งประเด็นยุทธศาสตร์ หมายถึง สิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นประเด็นหลักในการนำไปสู่วิสัยทัศน์ ดังนั้นจึงต้องกำหนดประเด็นที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาเพื่อให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ ซึ่งก็ไม่ควรมีจำนวนประเด็นยุทธศาสตร์ที่มากเกินไป เพราะจะทำให้ไม่มีจุดเน้นขององค์กร จากตัวอย่างในเรื่องร้านขายกาแฟในขั้นตอนที่หนึ่ง เราอาจกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์เป็นเรื่องของ “การพัฒนาองค์ความรู้” ก็ได้ ทั้งนี้ ก็เพื่อสนับสนุนต่อพันธกิจ (Mission) ให้นำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ (Vision) ขององค์กรในท้ายที่สุด

ขั้นตอนที่สาม คือ การกำหนดเป้าประสงค์ที่ต้องการบรรลุภายใต้แต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ ซึ่งการกำหนดเป้าประสงค์นั้นควรเริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามในแต่ละประเด็นยุทธศาสตร์ ตามมิติทั้ง 4 ด้าน คือ มิติด้านการเงิน (Financial Perspective) มิติด้านลูกค้า (Customer Perspective) มิติด้านกระบวนการภายใน (Internal Process Perspective) และ มิติด้านการเรียนรู้และการพัฒนา (Learning and Growth Perspective) โดยควรระบุเป้าประสงค์ให้สอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์ตามขั้นตอนที่สอง เช่น อาจกำหนดเป้าประสงค์ คือ สินค้ามี

1. องค์ประกอบทางด้านปริมาณ คือ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายและการหาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและปัจจัยบนแผนที่ยุทธศาสตร์
2. การกำหนดเงื่อนไขเวลา คือ การกำหนดหัวข้อทางยุทธศาสตร์ที่จะสร้างคุณค่าทั้งในระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว อันจะเป็นการสร้างสมดุลและความยั่งยืนของค่านั้น ๆ ให้แก่องค์กร
3. การเลือกกำหนดความสำคัญของยุทธศาสตร์ คือ การเลือกแผนงาน และกิจกรรม ที่สามารถทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

Professor Robert Kaplan และ Dr. David Norton ให้ความสำคัญในการนำแนวคิด Balanced Scorecard มาใช้คือเรื่อง วัฒนธรรมขององค์กร (Organization culture) ซึ่งการทำแผนที่ยุทธศาสตร์ (Strategy Map) จำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงวัฒนธรรมขององค์กรนั้น ๆ เพราะจะทำให้เราทราบถึงความเป็นมาขององค์กรอันจะนำไปสู่การวางตำแหน่งขององค์กรในอนาคต การเขียนแผนที่ยุทธศาสตร์ (Strategy Map) เป้าหมายสุดท้ายขององค์กร ต้องอยู่ในมิติด้านการเงิน (Financial Perspective) อาจจะมีประเด็นแนวคิดของ Balanced Scorecard ให้มีมากกว่า 4 มิติก็ได้ ทั้งนี้ก็เพื่อความเหมาะสมกับสภาพและลักษณะขององค์กร ดังนั้น แผนที่ยุทธศาสตร์ ก็อาจจะมีเชื่อมโยงที่มากกว่า 4 มิติได้เช่นเดียวกัน และนอกจากนี้ การเขียนแผนที่ยุทธศาสตร์ (Strategy Map) เป้าหมายสุดท้ายขององค์กร ก็ไม่จำเป็นต้องอยู่ในมิติด้านการเงิน (Financial Perspective) แต่อาจจะอยู่ในมิติด้านลูกค้า (Customer Perspective) หรือมิติอื่น ๆ ก็ได้ขึ้นอยู่กับเป้าหมายขององค์กรนั้น ๆ

6. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ.2550-2554 โดย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วิสัยทัศน์และพันธกิจ

วิสัยทัศน์ประเทศไทย

วิสัยทัศน์ประเทศไทยนั้นมุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบคลุมอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืนอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

พันธกิจ

เพื่อให้การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ภายใต้แนวปฏิบัติของ”ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เห็นควรกำหนดพันธกิจของการพัฒนาประเทศ ดังนี้

1. **พัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม นำความรอบรู้**อย่างเท่าทัน มีสุขภาพที่ดี อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ภายใต้ดุลยภาพของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. **เสริมสร้างเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม** มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถแข่งขันได้ มีภูมิคุ้มกันความเสี่ยงจากความผันผวนของสภาพแวดล้อมในยุคโลกาภิวัตน์ บนพื้นฐานการบริหารเศรษฐกิจส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ มีระดับการออมที่พอเพียง มีการปรับโครงสร้างการผลิตและบริการบนฐานความรู้และนวัตกรรม ใช้จุดแข็งของความหลากหลายทางชีวภาพและเอกลักษณ์ความเป็นไทย ควบคู่กับการเชื่อมโยงกับต่างประเทศ และการพัฒนาปัจจัยสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน และโลจิสติกส์ พลังงาน กฎกติกา และกลไกสนับสนุนการแข่งขันและกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

3. **ดำรงความหลากหลายทางชีวภาพ และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม** สร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เป็นธรรม และมีการสร้างสรรค์คุณค่า สนับสนุนให้ชุมชนมีองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อคุ้มครองฐานทรัพยากร คุ้มครองสิทธิและส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากร ปรับแผนการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนรักษาผลประโยชน์ของชาติจากข้อตกลงตามพันธกิจกรณีระหว่างประเทศ

4. **พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลภายใต้ระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข** มุ่งสร้างกลไกและกฎระเบียบที่เอื้อต่อการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสู่ทุกภาคี ควบคู่กับการเสริมสร้างความโปร่งใส สุจริต ยุติธรรม รับผิดชอบต่อสาธารณะ มีการกระจายอำนาจและกระบวนการที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ส่งเสริมความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการใช้ทรัพยากร

วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลัก

เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงที่ประเทศไทยจะต้องปรับตัวในอนาคต และเพื่อก้าวไปสู่วิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศที่พึงปรารถนาในระยะยาว การพัฒนาประเทศในระยะ 5 ปี ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักการพัฒนาไว้ดังนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างโอกาสเรียนรู้คู่คุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่องที่ขับเคลื่อนด้วยการเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถาบันศาสนาและสถานการศึกษา เสริมสร้างบริการสุขภาพอย่างสมดุล ระหว่างการส่งเสริม การป้องกัน การรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพ และสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
2. เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชน เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นรากฐานการพัฒนา เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และอนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนนำไปสู่การพึ่งตนเองและลดปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ
3. เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตสู่การเพิ่มคุณค่า (Value Creation) ของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และนวัตกรรม รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิตเพื่อทำให้มูลค่าการผลิตสูงขึ้น
4. เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน (Safety Net) และระบบบริหารความเสี่ยงให้กับภาคการเงิน การคลัง พลังงาน ตลาดปัจจัยการผลิต ตลาดแรงงาน และการลงทุน

5. เพื่อสร้างระบบการแข่งขันด้านการค้าและการลงทุนให้เป็นธรรม และคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศ รวมทั้งสร้างกลไกในการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสู่ประชาชนในทุกภาคส่วนอย่างเป็นธรรม

6. เพื่อเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ ควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ และการดำรงชีวิตของคนไทยทั้งในรุ่นปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งสร้างกลไกในการรักษาผลประโยชน์ของชาติอย่างเป็นธรรมและอย่างยั่งยืน

7. เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน และภาคประชาชน และขยายบทบาทขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควบคู่กับการเสริมสร้างกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดผลในทางปฏิบัติต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

เป้าหมาย

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ดังนี้

1. **เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพคน** ให้คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาทั้งร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความสามารถ ทักษะการประกอบอาชีพ และมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับตนเองที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชนและสังคมไทย โดยเพิ่มจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยเป็น 10 ปี พัฒนากำลังแรงงานระดับกลางที่มีคุณภาพเพิ่มเป็นร้อยละ 60 ของกำลังแรงงานทั้งหมด และเพิ่มสัดส่วนบุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนาเป็น 10 คนต่อประชากร 10,000 คน พร้อมทั้งลดปัญหาอาชญากรรมลึกร้อยละ 10 และกำหนดให้อายุคาดหมายเฉลี่ยของคนไทยสูงขึ้นเป็น 80 ปี ควบคู่กับลดอัตราเพิ่มของการเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้ใน 5 อันดับแรก คือ หัวใจ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน หลอดเลือดสมอง และมะเร็ง นำไปสู่การเพิ่มผลิตภาพแรงงาน และลดรายจ่ายด้านสุขภาพของบุคคลลงในระยะยาว

2. **เป้าหมายการพัฒนาชุมชนและแก้ปัญหาความยากจน** พัฒนาให้ทุกชุมชนมีแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำแผนชุมชนไปใช้ประกอบการจัดสรรงบประมาณ ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด และขยายโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และลดสัดส่วนผู้อยู่ใต้เส้นความยากจนลงเหลือร้อยละ 4 ภายในปี 2554

3. **เป้าหมายด้านเศรษฐกิจ** ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีความสมดุลและยั่งยืน โดยให้สัดส่วนภาคเศรษฐกิจในประเทศต่อภาคการค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 75 ภายในปี

4. เป้าหมายการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รักษา

ความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพโดยให้มีพื้นที่ป่าไม้ไว้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 33 และต้องเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 18 ของพื้นที่ประเทศ รักษาพื้นที่ทำการเกษตรในเขตชลประทานไว้ไม่น้อยกว่า 31,000,000 ไร่ และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมต่อการดำรงคุณภาพชีวิตที่ดีและไม่เป็นภัยคุกคามต่อระบบนิเวศ โดยรักษาคุณภาพน้ำในลุ่มน้ำต่าง ๆ และแหล่งน้ำธรรมชาติให้อยู่ในเกณฑ์พอใช้และดี รวมกันไม่ต่ำกว่าร้อยละ 84 คุณภาพอากาศอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM₁₀) ต้องมีค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมงไม่เกิน 120 มก./ลบ.ม. อัตราการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อประชากรลดลงร้อยละ 5 จากปี 2546 คือไม่เกิน 3.5 ตัน/คน/ปี ควบคุมอัตราการผลิตขยะในเขตเมืองไม่เกิน 1 กก./คน/วัน และของเสียอันตรายจากชุมชนและอุตสาหกรรมได้รับการจัดการอย่างถูกต้อง ร้อยละ 80 ของปริมาณของเสียอันตรายทั้งหมด รวมทั้งให้มีระบบฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพที่สมบูรณ์ระดับประเทศ 1 ระบบ

5. เป้าหมายด้านธรรมาภิบาล มุ่งให้ธรรมาภิบาลของประเทศดีขึ้น มีคะแนน

ภาพลักษณ์ของความโปร่งใสอยู่ที่ 5.0 ภายในปี 2554 ระบบราชการมีขนาดที่เหมาะสม และมีการดำเนินงานที่คุ้มค่าเพิ่มขึ้น ลดกำลังคนภาครัฐให้ได้ร้อยละ 10 ภายในปี 2554 ธรรมาภิบาลในภาคธุรกิจเอกชนเพิ่มขึ้น ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดเก็บรายได้และมีอิสระในการพึ่งตนเองมากขึ้นและภาคประชาชนมีความเข้มแข็ง รู้สิทธิ หน้าที่ และมีส่วนร่วมมากขึ้นในการตัดสินใจและรับผิดชอบในการบริหารจัดการประเทศ รวมทั้งให้มีการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลในบริบทไทยเพิ่มขึ้นในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปรับเปลี่ยนเร็วและสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่เหมาะสม โดยเสริมสร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้างของระบบต่าง ๆ ภายในประเทศให้มีศักยภาพ แข่งขันได้ในกระแสโลกาภิวัตน์ และสร้างฐานความรู้ให้เป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน ควบคู่ไปกับการกระจายการพัฒนาที่เป็นธรรม และเสริมสร้างความเท่าเทียมกันของกลุ่มคนในสังคม และความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น พร้อมทั้งฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้คงความสมบูรณ์เป็นรากฐานการพัฒนาที่มั่นคง และเป็นฐานการดำรงชีวิตของชุมชนและสังคมไทย ตลอดจนการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศทุกระดับ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน สามารถดำรงอยู่ในประชาคมโลก ได้อย่างมีเกียรติภูมิและมีศักดิ์ศรี โดยมียุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ให้ความสำคัญกับ

1.1 การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน โดยพัฒนาจิตใจ ควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัยตลอดชีวิต เริ่มตั้งแต่วัยเด็กให้มีความรู้พื้นฐาน เข้มแข็ง มีทักษะชีวิต พัฒนาสมรรถนะ ทักษะของกำลังแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการ พร้อมก้าวสู่โลกของการทำงานและการแข่งขันอย่างมีคุณภาพ สร้างและพัฒนากำลังคนที่เป็นเลิศ โดยเฉพาะในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ ส่งเสริมให้คนไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดการองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้สมัยใหม่ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงประเทศ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

1.2 การเสริมสร้างสุขภาพคนไทยให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจ และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ เน้นการพัฒนาาระบบสุขภาพอย่างครบวงจร มุ่งการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน การฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ เสริมสร้างคนไทยให้มีความมั่นคงทางอาหารและการบริโภคอาหารที่ปลอดภัย ลด ละ เลิกพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ

1.3 การเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข มุ่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคมบนฐานของความมีเหตุมีผล ดำรงชีวิตอย่างมั่นคงทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน พัฒนาระบบการคุ้มครองทางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลายและครอบคลุมทั่วถึง สร้างโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน ส่งเสริมการดำรงชีวิตที่มีความปลอดภัย น่าอยู่ บนพื้นฐานของความยุติธรรมในสังคม เสริมสร้างกระบวนการยุติธรรมแบบบูรณาการและการ

2. ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ให้ความสำคัญกับ

2.1 การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการส่งเสริมการรวมตัวร่วมคิด ร่วมทำในรูปแบบที่หลากหลาย และจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมของชุมชน มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน มีกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในการนำไปสู่การพึ่งตนเอง รวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลง

2.2 การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพ และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ กลุ่มอาชีพ สนับสนุนการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการและสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งสร้างระบบแม่ข่ายวิสาหกิจชุมชนควบคู่กับการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาด และทักษะในการประกอบอาชีพ

2.3 การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูล ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวนอนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ รวมทั้งสร้างกลไกในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

3. ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน ให้ความสำคัญกับ

3.1 การปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อเพิ่มผลิตภาพและคุณค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และความเป็นไทย โดยปรับโครงสร้างภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการที่ใช้กระบวนการพัฒนาแบบคลัสเตอร์และห่วงโซ่อุปทาน รวมทั้งเครือข่ายชุมชนบนรากฐานของความรู้สมัยใหม่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย และความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อสร้างสินค้าที่มีคุณภาพและมูลค่าสูง มีตราสินค้าเป็นที่ยอมรับของตลาด รวมทั้งสร้าง

3.2 การสร้างภูมิคุ้มกันของระบบเศรษฐกิจ โดยการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจให้มั่นคงและสนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิตโดยการระดมทุนไปสู่ภาคการผลิตที่มีประสิทธิภาพ พัฒนารัฐวิสาหกิจให้มีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพบนหลักการบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้การใช้ทรัพยากรเกิดประสิทธิภาพและสวัสดิการสูงสุดแก่ประเทศ การส่งเสริมการออมอย่างเป็นระบบเพื่อเป็นแหล่งระดมทุนและเป็นหลักประกันในชีวิตของประชาชนและการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและการพัฒนาแหล่งพลังงานทางเลือกเพื่อลดการพึ่งพิงการนำเข้าพลังงานและประหยัดเงินตราต่างประเทศ

3.3 การสนับสนุนให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรมและการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม โดยส่งเสริมการแข่งขันการประกอบธุรกิจในระบบอย่างเสรี เป็นธรรม และป้องกันการผูกขาด กระจายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานไปสู่ภูมิภาคอย่างสมดุลและเป็นธรรม ให้ประชาชนเข้าถึงบริการได้อย่างทั่วถึง เพียงพอ และสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ เพิ่มประสิทธิภาพและความครอบคลุมของการให้บริการของระบบการเงินฐานรากให้สามารถสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ด้วยการพัฒนาองค์การการเงินชุมชนให้เข้มแข็ง รวมทั้งดำเนินนโยบายการคลังเพื่อส่งเสริมการกระจายรายได้ โดยกระจายอำนาจการจัดเก็บภาษี การจัดทำงบประมาณและการเบิกจ่าย และการก่องหนึ่ภายใต้กรอบการรักษาวินัยทางการคลังสู่ท้องถิ่น

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ให้มีความสำคัญกับ

4.1 การรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศ เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ โดยพัฒนาระบบฐานข้อมูลและสร้างองค์ความรู้ส่งเสริมสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ตลอดจนพัฒนาระบบการจัดการร่วมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้ความสำคัญกับการกำหนดเขต และการจัดการเชิงพื้นที่ภายใต้การจัดทำข้อตกลงกับชุมชนท้องถิ่นในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติหลัก ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง ทรัพยากรแร่ รวมถึงการมีมาตรการหยุดใช้ทรัพยากรที่สำคัญที่

4.2 การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการปรับแบบแผนการผลิตและพฤติกรรมกรบริโภคไปสู่การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน เพื่อลดผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดนโยบายสาธารณะ และใช้กลไกทางเศรษฐศาสตร์ทั้งด้านการเงินและการคลัง รวมทั้งการสร้างตลาดสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนพัฒนาประสิทธิภาพบริหารจัดการเพื่อลดมลพิษและควบคุมกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต โดยผลักดันให้เกิดระบบประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ ระบบประเมินผลกระทบทางสังคมและสุขภาพในโครงการพัฒนาของรัฐ หรือที่รัฐอนุมัติให้เอกชนดำเนินการควบคู่กับการยกระดับขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีกลไกกำหนดจุดยืนต่อพันธกรณีและข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม

4.3 การพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางสำคัญ เริ่มจากการจัดการองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกัน การคุ้มครองทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพจากการคุกคามภายนอก โดยเฉพาะจากพันธกรณีระหว่างประเทศ สร้างระบบการคุ้มครองสิทธิชุมชน และการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรม ส่งเสริมการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพในการสร้างความมั่นคงของภาคเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน รวมทั้งพัฒนาขีดความสามารถและสร้างนวัตกรรมจากทรัพยากรชีวภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศ

5. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศมุ่งเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคมอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับ

5.1 การเสริมสร้างและพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมไทย โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้ ปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม วัฒนธรรมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลแก่เยาวชน และประชาชนทุกระดับ อย่างต่อเนื่องจริงจัง พร้อมทั้งพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำประชาธิปไตยที่มีคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล ในสังคมทุกระดับเพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม ตลอดจนวางรากฐานกระบวนการประชาธิปไตยโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และเพิ่มประสิทธิภาพกลไกและกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐและการเมืองให้เข้มแข็งและเป็นอิสระมากขึ้น

5.2 เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนให้สามารถเข้าร่วมในการบริหารจัดการประเทศ โดยส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวและรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันให้เข้มแข็ง ส่งเสริมให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน และร่วมในกระบวนการบริหารจัดการประเทศให้เกิดความเป็นธรรมและความโปร่งใสในการพัฒนาประเทศ เสริมสร้างความเข้มแข็ง และสร้างเครือข่ายการทำงานของกลไกตรวจสอบภาคประชาชน เพื่อติดตามตรวจสอบการใช้อำนาจของภาครัฐได้อย่างเข้มแข็งมีประสิทธิภาพ

5.3 สร้างภาคราชการที่มีประสิทธิภาพและมีธรรมาภิบาล เน้นการบริการแทนการกำกับควบคุม และทำงานร่วมกับหุ้นส่วนการพัฒนา เน้นการพัฒนาประสิทธิภาพและความคุ้มค่าในการปฏิบัติภารกิจด้วยการปรับบทบาทโครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการภาครัฐและรัฐวิสาหกิจให้มีประสิทธิภาพ ทันสมัย ลดการบังคับควบคุม คำนึงถึงความต้องการของประชาชนและทำงานร่วมกับหุ้นส่วนการพัฒนา เพิ่มบทบาทภาคเอกชนในกิจการของรัฐและรัฐวิสาหกิจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพการให้บริการสาธารณะ และลดภาระการลงทุนของภาครัฐ ตลอดจนพัฒนาโลกกำกับดูแลที่เข้มแข็งเพื่อให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรม โปร่งใส โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศและคุ้มครองผู้ใช้บริการ โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการปลูกฝังจิตสำนึกข้าราชการให้เห็นความสำคัญและยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล และยึด/ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างเคร่งครัด

5.4 การกระจายอำนาจการบริหารจัดการประเทศสู่ภูมิภาค ท้องถิ่น และชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยพัฒนาศักยภาพ และกระจายอำนาจการตัดสินใจให้ท้องถิ่นมีบทบาทสามารถรับผิดชอบในการบริหารจัดการบริการสาธารณะ ตลอดจนแก้ไขปัญหาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ และสามารถสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นตนเอง

5.5 ส่งเสริมภาคธุรกิจให้เกิดความเข้มแข็ง สุจริต และมีธรรมาภิบาล โดยมีมาตรการส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้ธุรกิจเอกชนทั้งที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ และธุรกิจเอกชนทั่วไปเป็น”บรรษัทภิบาล” เพิ่มมากขึ้น สร้างจิตสำนึกในการประกอบธุรกิจอย่างซื่อสัตย์ ยุติธรรมต่อผู้บริโภค และเป็นธรรมกับธุรกิจคู่แข่ง พร้อมทั้งยึดมั่นในความรับผิดชอบต่อสังคม แบ่งปันผลประโยชน์คืนสู่สาธารณะ ตลอดจนสนับสนุนสถาบันวิชาชีพธุรกิจประเภทต่าง ๆ ให้มีบทบาทในการสร้างธรรมาภิบาลแก่ภาคธุรกิจมากขึ้น

5.6 การปฏิรูปกฎหมาย กฎระเบียบ และขั้นตอน กระบวนการเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อสร้างความสมดุลในการจัดสรรประโยชน์จากการพัฒนา ด้วยการเปิดโอกาสให้ภาคีและกลุ่มต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการเสนอแนะและตรากฎหมายเพื่อประสานประโยชน์ของภาคส่วนต่าง ๆ ให้เสมอภาคและมีความสมดุล โดยการปฏิรูปกฎหมายเพื่อสร้างความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ลดการใช้ดุลพินิจของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งของกลไกการบังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจ เพื่อสร้างความเป็นธรรมต่อผู้ประกอบการขนาดเล็กและผู้ประกอบการใหม่

5.7 การรักษาและเสริมสร้างความมั่นคงเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการประเทศสู่ดุลยภาพและความยั่งยืน โดยการพัฒนาศักยภาพ บทบาท และภารกิจของหน่วยงานด้านการป้องกันประเทศ ความมั่นคง และการรักษาความสงบเรียบร้อย ให้มีประสิทธิภาพมีความพร้อมในการป้องกันประเทศและตอบสนองต่อภัยคุกคามในทุกรูปแบบสถานการณ์ได้ฉับไว พร้อมทั้งผนึกพลังร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ดำเนินการป้องกันและพัฒนาประเทศให้สามารถพิทักษ์รักษาเอกราช สถาบันพระมหากษัตริย์ ผลประโยชน์ของชาติ และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งสามารถสร้างความมั่นคงของประชาชนและสังคมให้มีความอยู่รอดปลอดภัยโดยยึดหลักธรรมาภิบาลในทุกระดับ

การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติและการติดตามประเมินผล

การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 สู่การปฏิบัติต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคีพัฒนาจากทุกภาคส่วน เพื่อสามารถผนึกพลังความร่วมมือตามบทบาทความรับผิดชอบ ร่วมกันขับเคลื่อนโดยนำเอาแนวทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ของแผนมาแปลงไปสู่แผนปฏิบัติการในระดับต่าง ๆ ที่สามารถนำไปขับเคลื่อนให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ควบคู่ไปกับการปรับระบบการจัดสรรทรัพยากรและปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ รวมทั้งสร้างองค์ความรู้ เพื่อหนุนเสริมการขับเคลื่อนให้สัมฤทธิ์ผล และมีการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ โดยมีแนวทางสำคัญ ดังนี้

1. **เสริมสร้างบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีพัฒนา จัดทำแผนปฏิบัติการในระดับต่าง ๆ ที่บูรณาการเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** โดยให้ความสำคัญกับการจัดแบ่งบทบาทหลักที่ชัดเจนของภาคีพัฒนาทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสถาบันต่าง ๆ รวมถึงภาคชุมชนเพื่อสามารถดำเนินภารกิจร่วมมือสนับสนุนซึ่งกันและกันได้ ควบคู่ไปกับการสร้างความรู้ ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการประยุกต์ใช้ให้กับภาคีพัฒนาทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง เพื่อมีส่วนร่วมขับเคลื่อนและจัดทำแผนปฏิบัติการระดับต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

2. กำหนดแนวทางการลงทุนที่สำคัญตามยุทธศาสตร์การพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เพื่อภาคีพัฒนาสามารถนำไปขับเคลื่อนภายใต้บทบาทภารกิจของตน และสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ โดยมีแนวทางการลงทุนภายใต้การพัฒนาคนและสังคม รวมทั้งความเข้มแข็งของชุมชน เน้นการพัฒนากระบวนการสุขภาพครอบครัว การเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาคุณภาพการวิจัยและพัฒนา การพัฒนาศักยภาพชุมชนอย่างต่อเนื่อง การสร้างหลักประกันสังคมให้ผู้อยู่ในเศรษฐกิจนอกระบบ การแก้ปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ ภายใต้การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ จะให้ความสำคัญกับการปฏิรูประบบการออม การรวมกลุ่ม การปฏิรูประบบนวัตกรรม การลดต้นทุนการขนส่งและโลจิสติกส์ การลงทุนเพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการพื้นฐานที่สมดุล เป็นธรรม และสร้างความมั่นคงด้านพลังงาน

ภายใต้การพัฒนาระบบฐานความหลากหลายทางชีวภาพและสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรสิ่งแวดล้อมจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ การพัฒนาแหล่งน้ำ การควบคุมและบรรเทาอุทกภัย การลงทุนในการสร้าง ขยาย และปรับปรุงระบบบำบัดน้ำเสียและการกำจัดขยะมูลฝอย การใช้เทคโนโลยีสะอาดการปรับเปลี่ยนมาใช้เครื่องยนต์และพลังงานที่สะอาด การสร้างระบบจัดการฐานข้อมูลและสร้างศูนย์ข้อมูลระดับชาติ ด้านทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ภายใต้การเสริมสร้าง ธรรมชาติจะให้ความสำคัญกับการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกธรรมชาติ ค่านิยมวัฒนธรรม ประชาธิปไตย วัฒนธรรมสันติวิธีแก่ประชาชนทุกระดับ ทุกภาคส่วน และทุกสถาบัน การเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนได้เข้าร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินการ รับผิดชอบ และร่วมตรวจสอบในกระบวนการบริหารจัดการประเทศ และสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยและวัฒนธรรมธรรมชาติ

3. เร่งปรับปรุงและพัฒนากฎหมายเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ภายใต้กรอบการปรับปรุงกฎหมายที่เอื้อต่อการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันของประเทศ การแก้ไขปัญหาความยากจน การป้องกันการทุจริต การกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างทั่วถึง ตลอดจนการมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ และเร่งรัดการพัฒนาศักยภาพให้มีความรู้ความสามารถ

4. **ศึกษาวิจัยสร้างองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้เพื่อหนุนเสริมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10** ผู้การปฏิบัติ โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยสร้างองค์ความรู้ที่จะช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้และการเผยแพร่ขยายผลให้เกิดประโยชน์ทั้งในระดับการปฏิบัติและระดับนโยบายได้ต่อไป โดยมีประเด็นสารงานวิจัยหลัก ๆ ตามประเด็นยุทธศาสตร์ทั้ง 5 ยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

5. **พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลและสร้างดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาในทุกกระดับ** โดยพัฒนายกระดับระบบติดตามตรวจสอบและประเมินผลการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงาน ให้มีมาตรฐานและมีวิธีวัดผลงานที่ชัดเจน สามารถตรวจสอบและเปรียบเทียบผลระหว่างหน่วยงานได้ รวมทั้งสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนราชการพัฒนาสู่ระบบตรวจสอบและประเมินผลการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ ที่มุ่งความคุ้มค่า ความโปร่งใส และตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของประชาชน ตลอดจนสนับสนุนการพัฒนาดัชนีชี้วัดผลสำเร็จของการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ทั้งในระดับภาพรวม และระดับยุทธศาสตร์ รวมทั้งพัฒนาดัชนีชี้วัดผลกระทบขั้นสุดท้ายของการพัฒนาที่มุ่งสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม ควบคู่ไปกับการสร้างองค์ความรู้ด้านการติดตามประเมินผล และการเผยแพร่รายงานด้านกานติดตามประเมินผลสู่สาธารณชนอย่างต่อเนื่อง

6. **สนับสนุนการพัฒนาระบบฐานข้อมูลในทุกระดับและการเชื่อมโยงโครงข่ายข้อมูลข่าวสารระหว่างหน่วยงานกลางระดับนโยบาย ตลอดจนระดับพื้นที่และท้องถิ่น** โดยสนับสนุนให้หน่วยงานระดับนโยบายด้านข้อมูลพัฒนาระบบข้อมูล ฐานข้อมูล และระบบบริหารจัดการ สถิติเพื่อการวางแผนให้ตอบสนองต่อการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ส่งเสริมการพัฒนาข้อมูลเพื่อการเฝ้าระวังและบ่งชี้ทิศทางการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์เศรษฐกิจ สังคมของประเทศและระดับโลก ติดตามตรวจสอบการดำเนินนโยบาย และสนับสนุนการสร้างเครือข่ายข้อมูลร่วมกันเพื่อการวางแผนและติดตามประเมินผลในระดับจังหวัด ท้องถิ่น และชุมชน ส่งเสริมการเชื่อมโยงโครงข่ายข้อมูลระดับจังหวัด ท้องถิ่น และชุมชนเข้ากับส่วนกลาง ให้เป็นระบบที่เข้าถึงได้ง่าย และใช้ประโยชน์ร่วมกันได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

7. แผนยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยว (2547 - 2551)

ท่องเที่ยว

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1: การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการ

กลยุทธ์

1. ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขัน ตลาดเชิงรุก ทั้งในและต่างประเทศ
2. ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็น Gateway ในภูมิภาคเอเชีย
3. พัฒนาระบบสารสนเทศ
4. ส่งเสริม World Event Marketing

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2: การพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว

กลยุทธ์

1. สร้าง พัฒนา พื้นฟู และเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว
2. ยกกระดับมาตรฐานสินค้าและบริการ
3. เพิ่มมาตรฐานการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว
4. พัฒนามาตรฐานการ รักษาความปลอดภัยใน ชีวิตและทรัพย์สินของ

นักท่องเที่ยว

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3: การพัฒนาการกีฬาขั้นพื้นฐานและเพื่อมวลชน

กลยุทธ์

1. ส่งเสริมการพัฒนา การเพิ่มศักยภาพในการเล่นกีฬาขั้นพื้นฐานและเพื่อมวลชน
2. ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับ การกีฬาขั้นพื้นฐานและเพื่อมวลชน
3. การส่งเสริมการทำกิจกรรมและการแข่งขันกีฬา ทั้งระดับชาติและนานาชาติ

รวมทั้งการประชาสัมพันธ์

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4: การพัฒนาการกีฬาเพื่อความเป็นเลิศ

กลยุทธ์

1. ส่งเสริมการพัฒนามาตรฐานการจัดการแข่งขันกีฬาทุกระดับ
2. ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในการแข่งขันกีฬา
3. การส่งเสริมการทำตลาด การทำประชาสัมพันธ์เชิงรุก รวมทั้งการจัดการ

แข่งขันระดับชาติและนานาชาติ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5: การพัฒนาการกีฬาเพื่อการอาชีพ

กลยุทธ์

1. ส่งเสริมการพัฒนากีฬาให้เป็นกีฬาอาชีพได้มาตรฐาน

2. ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับ การแข่งขันกีฬาเพื่อการอาชีพ
3. กำหนด กฎ ระเบียบ และการปฏิบัติเพื่อการกีฬาอาชีพ
4. ส่งเสริมการทำตลาดการประชาสัมพันธ์

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 6: การพัฒนาระบบบริหารจัดการแบบบูรณาการ กลยุทธ์

1. เพิ่มขีดความสามารถของกระทรวงฯ เพื่อให้เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวและกีฬา
2. ส่งเสริมประสิทธิภาพบริหารจัดการการท่องเที่ยวกีฬา การออกกำลังกายและนันทนาการแบบบูรณาการในทุกระดับ ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนในประเทศและต่างประเทศ
3. การปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว กีฬา การออกกำลังกาย และนันทนาการ

8. แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

สรุปแผนการตลาดการท่องเที่ยว ปี 2551

กรอบแนวคิดของแผนการตลาดการท่องเที่ยว

แผนการตลาดการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในปี 2551 ดำเนินการภายใต้กรอบนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. **กรอบนโยบายรัฐบาล** ซึ่งต้องการขับเคลื่อนเศรษฐกิจตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือมุ่งเน้นพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ เน้นการนำเสนอเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และธรรมชาติ
2. **กรอบนโยบายของคณะกรรมการ ททท.** ซึ่งได้ให้ความสำคัญต่อบทบาทของการท่องเที่ยว เพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนทั่วทุกภูมิภาค เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย โดยส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเติบโตอย่างยั่งยืนภายใต้ความเข้มแข็งของ Brand ประเทศไทย และจะต้องสร้างสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ประโยชน์ต่อสังคม ภายใต้จิตสำนึกของการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม และความภูมิใจในชาติ
3. **กรอบยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวในระยะ 5 ปี ของ ททท.** คือ มุ่งเน้นพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ เน้นการนำเสนอเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และธรรมชาติ เพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน และสามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก

เป้าหมายตำแหน่งทางการตลาด

ให้ประเทศไทยเป็น “แหล่งท่องเที่ยวคุณภาพที่หลากหลาย ให้ประสบการณ์ที่ทรงคุณค่า และประทับใจ” โดยนำเสนอจุดแข็งด้านการท่องเที่ยวของไทย ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมความต้องการของนักท่องเที่ยว

เป้าหมายทางการตลาด

เน้นการส่งเสริมตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ มุ่งเน้นรายได้มากกว่าจำนวนนักท่องเที่ยว โดยตลาดในประเทศ มีรายได้หมุนเวียนภายในประเทศ 385,000 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 2 และตลาดต่างประเทศ รายได้จำนวน 600,000 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 10

กลุ่มเป้าหมาย

ตลาดต่างประเทศ เน้นนักท่องเที่ยวจากภูมิภาคหลัก ๆ เช่น ภูมิภาคยุโรป ภูมิภาคเอเชียตะวันออก (Key Markets) และตะวันออกกลางเป็นหลัก โดยดำเนินการรักษาฐานตลาดเดิมประมาณ 21 ตลาด และบุกตลาดใหม่ (Emerging Markets) คือ เวียดนาม ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย รัสเซียและ CIS กลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก ตะวันออกกลาง (สหรัฐอเมริกาบราซิล และซาอุดีอาระเบีย) ซึ่งแม้ว่าตลาดเหล่านี้จะมีฐานตลาดขนาดเล็ก แต่มีแนวโน้มการเติบโตสูงมาก

สินค้าทางการท่องเที่ยว

เพื่อสนับสนุนการสร้างการแข่งขันให้กับ Brand “Amazing Thailand” ที่ ททท. ต้องการจะต่อยอดและสร้างความแตกต่างที่เหนือกว่าคู่แข่ง การนำเสนอสินค้าและบริการท่องเที่ยวสู่ตลาดโลก ในปีนี้ จึงนำเสนอในลักษณะรวมกลุ่มของสินค้า และสร้าง Theme ให้กับแต่ละกลุ่มเพื่อสื่อถึงประสบการณ์ต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ และเกิดความ “Amazing” ต่อประเทศไทย จากจุดแข็งของสินค้าที่มีอย่างหลากหลาย โดย ททท. จะนำเสนอจุดแข็งของสินค้าประเทศไทยเป็น 7 กลุ่ม หรือ 7 แนวทางที่จะสร้างความสุขให้กับนักท่องเที่ยวในปี 2551

7. แนวทางสร้างความสุข (7 Amazing Products) ได้แก่

1. **วิถีไทย “หัวใจแผ่นดิน” (The World’s Friendliness Culture)** สื่อถึงความเป็นตัวตนของคนไทย วิถีชีวิตที่เป็นรากเหง้า ที่มีความเรียบง่าย สงบ เป็นเสน่ห์ของไทย และทำให้ประเทศไทยมีความต่างที่เหนือชั้นกว่าคู่แข่งอื่นๆ กลุ่มของสินค้าที่ ททท. จะนำเสนอเพื่อสะท้อนแนวคิด ก็เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อาหารไทย เทศกาลประเพณี และแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตต่างๆ เช่น จำไทย มวยไทย แกะสลักผัก ผลไม้ ดำนา ทำนา

2. **มรดกแห่งแผ่นดิน (Land of Heritage and History)** นำเสนอกลุ่มสินค้าด้านวัฒนธรรมไทย ที่สร้างความภูมิใจในความเป็นชาติและพร้อมที่จะอวดสู่สายตาชาวโลก กลุ่ม

3. **หลากหลายทะเลไทย (Sun Surf and Serenity)** ความแตกต่างที่หลากหลายของทะเลไทย สามารถสร้างความสุข และตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ทุกรูปแบบ เช่น พักผ่อน หัวหิน ภูเก็ต กระบี่ สมุย

4. **ชีวิตร่วมสมัย ความสุขใจที่แตกต่าง (Your Senses with Unique Trends)** นำเสนอกิจกรรมสินค้าบริการที่สอดคล้องตามกระแสนิยม หรือ In Trend ซึ่งเป็นจุดขายด้วยรูปแบบที่ทันสมัย แปลกตาในแนว Chic, Hip, Modern ทั้งร้านอาหาร แหล่งช้อปปิ้ง บูติกโฮเต็ล เช่น อินดิโก้ เฟิร์ล พาวิลเลียนสมุย ซีร็อคโค เวอร์ติโก้ ฯลฯ

5. **รักษ์ ห่วงใย ใส่ใจธรรมชาติ (The Beauty of Natural Wonders)** สร้างความตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ด้วยรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ Green Tourism การท่องเที่ยวแบบประหยัดพลังงาน เพื่อให้นักท่องเที่ยวยอมรับประเทศไทยในฐานะผู้ที่ห่วงใยธรรมชาติ และเกิดความเข้าใจคุณค่าของการเป็นผู้ห่วงใยสิ่งแวดล้อม เช่น เชื้อนภูมิพล จักรยานเสือภูเขา นานาชาติ ดำน้ำเก็บขยะ ปลูกปะการังได้นำ พังงา สวยด้วยมือเรา ผจญภัยหัวใจสีเขียวเยาวชนรุ่นใหม่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

6. **สุขภาพนิยม (The Beauty of Wellness and Wellbeing)** ให้ความสำคัญต่อสุขภาพทางกายและทางใจ เช่น สปา สมาธิ การแพทย์ที่ทันสมัย

7. **เทศกาลความสุข สีสันธรรมชาติ (The Land of Year Round Festivities)** กิจกรรมท่องเที่ยวที่ ควบคู่ไปกับความสนุกสนาน รื่นเริง และความบันเทิง โดยนำเอางานเทศกาลระดับโลกและระดับนานาชาติต่างๆ เป็นตัวดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว และสื่อมวลชนต่างชาติเช่น กอล์ฟจอห์นนี่ วอล์คเกอร์ คลาสสิก กอล์ฟพรอยด์ ไทโรพี ภูเก็ตรีกัตต้า เป็นต้น

กลยุทธ์การส่งเสริมตลาดต่างประเทศ

1. สร้างความเข้มแข็งให้แบรนด์ “ประเทศไทย”
2. ขยายตลาดกลุ่มคุณภาพ
3. รักษาส่วนแบ่งทางการตลาด (โดยรักษาสถานตลาด Leisure และส่งเสริมการเดินทางซ้ำ)
4. เสริมสร้างศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน

แนวทางการดำเนินงานตลาดต่างประเทศ

เน้น “การส่งเสริมตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ มุ่งเน้นรายได้มากกว่าจำนวนนักท่องเที่ยว” โดยประยุกต์ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ร่วมสมัยในการทำตลาด E-Marketing ควบคู่ไปกับ

กลยุทธ์การส่งเสริมตลาดในประเทศ

1. รณรงค์ให้เกิดการรู้ค่า รักษาแหล่งท่องเที่ยว
2. ส่งเสริมการท่องเที่ยวในมิติของการเรียนรู้
3. สร้างกระแสให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต
4. สร้างการรับรู้ความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่
5. ส่งเสริมการเดินทางเชื่อมโยงในภูมิภาคและระหว่างภูมิภาค

แนวทางดำเนินงานด้านตลาดในประเทศ

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและพฤติกรรมของผู้บริโภค ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง การน้อมรับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การดำเนินงานด้านตลาดในประเทศ ในปี 2551 จึงให้ความสำคัญกับการสร้างความสมดุล ทำ 2 มิติ คือ มิติทางสังคม โดยจะเน้นการให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมและการเป็นเจ้าบ้านที่ดี รวมทั้ง ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้สำหรับคนไทย เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความรักและหวงแหนในทรัพยากรของชาติ และมิติทางเศรษฐกิจ โดยกระจาย รายได้จากการท่องเที่ยวภายในประเทศไปสู่พื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ

กรอบนโยบายของคณะกรรมการ ททท. พ.ศ. 2550 – 2554

1. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคของไทย และเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ
2. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยเติบโตอย่างยั่งยืน โดยเน้นการขยายฐานตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ ทั้งในพื้นที่ใหม่และในตลาดเฉพาะกลุ่ม ภายใต้การสร้างความเข้มแข็งของตราสินค้า (Brand) ประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง
3. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย โดยเน้นการประสานงานระหว่างเครือข่ายภาครัฐกับภาคเอกชน กระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ประโยชน์ทั้งต่อสถาบันครอบครัวและต่อสังคมโดยรวม อันจะนำไปสู่การ

4. ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กระจายตัวสู่แหล่งท่องเที่ยวรองมากขึ้น เพื่อสร้างสมดุล ระหว่างพื้นที่ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่าง กลุ่มจังหวัดและข้ามภูมิภาค

5. ส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านโดยการทำการตลาดร่วมกัน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวทั้งภายในภูมิภาคและภายนอกภูมิภาค อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานร่วมกันอย่างเป็นระบบ และช่วยเพิ่มความสามารภทางการแข่งขันของภูมิภาคนี้ในตลาดท่องเที่ยวโลก

6. มุ่งพัฒนาองค์กร ระบบบริหารจัดการ และเสริมสร้างบุคลากรให้มีทักษะและขีดความสามารถทางการตลาดท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นองค์กรแห่งการขับเคลื่อน (Driving Force) ที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และมีศักยภาพทางการแข่งขันระดับนานาชาติภายใต้ หลักธรรมาภิบาล รวมทั้งพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรในบทบาทเชิงวิชาการและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการตลาด

7. พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว (e - Tourism) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ประเทศไทย และเสริมสร้างศักยภาพในการส่งเสริมการตลาดผ่านสื่อสารสนเทศ

8. ส่งเสริมการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว โดยประสานความร่วมมือและแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว กับหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน

9. แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด

แผนปฏิบัติราชการ 4 ปี พ.ศ.2548-2551 กลุ่มจังหวัดภาคใต้ตอนบน กลุ่มที่ 2 จังหวัด ตรัง นครศรีธรรมราช พัทลุง

สำหรับแผนปฏิบัติราชการ 4 ปี พ.ศ.2548-2551 กลุ่มจังหวัดภาคใต้ตอนบน กลุ่มที่ 2 จังหวัด ตรัง นครศรีธรรมราช พัทลุง มีรายละเอียดดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1: การพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการผลิต การตลาดภาคเกษตรและOTOP

เป้าประสงค์

1. เพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรและรายได้เกษตรกร/OTOP

ตัวชี้วัด

1. รายได้ภาคเกษตรเพิ่มขึ้น ร้อยละ 24
2. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของรายได้จาก OTOP ร้อยละ 20

กลยุทธ์หลัก มีดังนี้

1. สร้างมูลค่าให้แก่สินค้าเกษตรและ OTOP โดยส่งเสริมการผลิตข้าวครบวงจร การแปรรูปผลผลิตการเกษตรเป็นสินค้าสำเร็จรูป การพัฒนาคุณภาพ OTOP โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค
2. ส่งเสริมการผลิตและแปรรูปสินค้าเกษตรตามระบบความปลอดภัยอาหาร (Food Safety) โดยพัฒนาระบบมาตรฐานการตรวจสอบรับรองคุณภาพและผลิตสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยจากสารพิษ รวมทั้งส่งเสริมระบบเกษตรอินทรีย์
3. ซ่อมแซม ปรับปรุง ส่งเสริม และวางระบบชลประทานที่มีประสิทธิภาพ
4. ฟื้นฟูแหล่งป่าธรรมชาติในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ลุ่มน้ำปากพนังเพื่อกักเก็บและลดความเสี่ยงด้านภัยธรรมชาติ ทั้งภัยแล้งและอุทกภัย ตลอดจนส่งเสริมการปลูกปาล์มน้ำมันเพื่อเป็นพืชพลังงาน โดยเฉพาะบริเวณลุ่มน้ำทั้งสองแห่ง
5. ส่งเสริมและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการเกษตรทั้งจากศูนย์การศึกษาตามพระราชดำริ และโครงการตามแนวพระราชดำริ
6. พัฒนาและฟื้นฟูสภาพดิน โดยเฉพาะพื้นที่น้ำจืดให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจ รวมทั้งมาตรการและโครงการเพื่อรักษาสภาพหน้าดิน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการเกษตร ทั้งในระบบเกษตรอินทรีย์และระบบเกษตรยั่งยืน
7. ส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกร การบ่มเพาะผู้ประกอบการรายใหม่เพื่อให้เกิดแนวทางในการนำไปสู่ขบวนการวิสาหกิจชุมชนและพัฒนาความเข้มแข็งของผู้ประกอบการ SMEs วิสาหกิจชุมชน ตลอดจนสนับสนุนสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็ง แล้วให้พัฒนาเข้าสู่การลงทุนธุรกิจการเกษตรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน
8. พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตร ในด้านการขนส่ง การเก็บรักษา และรวบรวมผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว
9. เพิ่มประสิทธิภาพและมูลค่าของผลผลิตของ SMEs และวิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ระเบียบการค้า และพิธีการศุลกากรของแต่ละกลุ่มเศรษฐกิจ รวมทั้งสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงในทุกระดับ
10. พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารตลาดสินค้าเกษตร โดยสนับสนุนพัฒนาตลาดกลางพืชผักผลไม้บริเวณตลาดหัวอูฐ จังหวัดนครศรีธรรมราช

11. ดำเนินกลยุทธ์เพื่อสร้างการเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือทางการค้า การลงทุนกับกลุ่มประเทศ IMT-GT และประเทศอื่น ๆ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2: การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน

เป้าประสงค์

1. ธุรกิจการท่องเที่ยว บริการและการค้า เป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างงานสร้างรายได้และกระจายรายได้สู่ชุมชน โดยมีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม ภายใต้การบริหารจัดการอย่างยั่งยืน

ตัวชี้วัด

1. รายได้ภาคการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ร้อยละ 21

กลยุทธ์หลัก มีดังนี้

1. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิมและแหล่งท่องเที่ยวใหม่ให้ได้มาตรฐานระดับภูมิภาค/สากล

2. พัฒนาการท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของภาค เช่น ภูเก็ต กระบี่ เกาะสมุย รวมทั้งความเชื่อมโยงการท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัด เช่น การจัด Package การท่องเที่ยวร่วมกันโดยอาศัยความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชน

3. ส่งเสริมการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวแก่ประชาชนในท้องถิ่น โดยสนับสนุนการให้บริการ Home Stay และที่พัก / ภัตตาคารขนาดเล็ก / การนวดแผนโบราณ / Spa / สมุนไพร ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยเฉพาะในจังหวัดพัทลุง ซึ่งยังมีโรงแรมที่พักไม่เพียงพอ โดยการสนับสนุนแหล่งเงินทุนและให้ความรู้กับชาวบ้าน / ชุมชน พัฒนาบ้านพักและบริการอื่นๆ ให้ถูกสุขลักษณะรวมทั้งจังหวัดตรัง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางทะเล

4. พัฒนาทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง และแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในจังหวัดและกลุ่มจังหวัด

5. ส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นเชิงประวัติศาสตร์ เชิงเกษตร เชิงนิเวศ และเชิงสุขภาพ

6. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน มีการพัฒนาทรัพยากรที่เป็นฐานการผลิตทางการประมง ยกเลิกเครื่องมือทำการประมงที่ทำลายล้างระบบนิเวศชายฝั่ง และจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ

7. ส่งเสริมการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวระดับภูมิภาค/นานาชาติ

8. พัฒนาการบริการเพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว
9. พัฒนาคน/บุคลากรด้านการท่องเที่ยวและบริการ ในกลุ่มจังหวัดให้มีความ

พร้อม

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3: การพัฒนาคนและสังคมให้มีคุณภาพ

เป้าประสงค์

1. ประชาชนมีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน
2. ประชาชนมีสุขภาพดี ทั้งร่างกาย จิตใจ ดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข
3. ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปลอดภัยจากอบายมุขและ ยาเสพติด

ตัวชี้วัด

1. จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชาชน ร้อยละ 10
2. ร้อยละของแรงงานในระบบที่ได้รับการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ ในสิทธิประโยชน์และหน้าที่ตามกฎหมายแรงงาน ร้อยละ 100
3. จำนวนครั้งในการจัดกิจกรรมทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม จำนวน 21 ครั้ง
4. อัตราการเจ็บป่วยต่อประชากรพันคนลดลงเฉลี่ยร้อยละ 2
5. ร้อยละของผู้ด้อยโอกาสทางสังคม สามารถเข้าถึงบริการของรัฐได้ ร้อยละ 90
6. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของคดีที่สามารถจับกุมผู้กระทำความผิดได้ (คดีที่อยู่ในความผิด 3 ประเภท ได้แก่ คดีอุกฉกรรจ์สะเทือนขวัญ/คดีชีวิตร่างกายและเพศ/คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน) ร้อยละ 10
7. ร้อยละของหมู่บ้านและชุมชนเข้มแข็งที่เอาชนะยาเสพติด ร้อยละ 100

กลยุทธ์หลัก มีดังนี้

1. พัฒนาระบบการเรียนรู้ คู่คุณธรรม จริยธรรม ทั้งในและนอกระบบ โดยเร่งพัฒนาคุณภาพมาตรฐานสถานศึกษาทุกระดับให้ผู้เรียนสู่ความเป็นเลิศ รวมทั้งการส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนและการจัดการรวนเสริมสร้างเด็กเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. สร้างคนในสังคมให้มีคุณธรรม จริยธรรม เอื้ออาทร มีจิตสำนึกรู้คุณค่าและดำเนินชีวิต ตามเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย
3. ฟื้นฟู อนุรักษ์ สืบทอดงานศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. สร้างสุขภาพของประชาชนอย่างครบวงจรและมีคุณภาพ โดยพัฒนาหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า คุณภาพการบริการ การส่งเสริมคุณภาพ การควบคุมโรค การฟื้นฟูสุขภาพ เสริมสร้างคนไทยแข็งแรง พัฒนาภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย และส่งเสริมการกีฬา รวมทั้งการส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชน

5. เสริมสร้างความพร้อมให้การคุ้มครอง และจัดหาหลักประกันทางสังคมแก่ประชากรวัยแรงงาน ผู้มีงานทำ ทั้งในระบบและนอกระบบ

6. เสริมสร้างความพร้อมเพื่อให้เด็ก คนชรา และผู้ด้อยโอกาส เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

7. เสริมสร้างสังคมให้มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินปลอดภัยต่อภัยพิบัติและยาเสพติด

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4: การพัฒนาระบบบริหารงานให้มีความเป็นเลิศ เป้าประสงค์

1. สร้างความพึงพอใจและความมั่นใจให้แก่ประชาชนผู้รับบริการ
2. พัฒนาขีดสมรรถนะของบุคลากรและองค์กรให้อยู่ในระดับเกณฑ์มาตรฐานที่สามารถยอมรับได้

ตัวชี้วัด

1. ร้อยละของประชาชนที่มีความพึงพอใจต่องานบริการของส่วนราชการและมีทัศนคติที่ดีต่อส่วนราชการ ร้อยละ 85
2. คุณภาพมาตรฐานการทำงานของหน่วยงานภาครัฐอยู่ในระดับและเกณฑ์ที่สามารถยอมรับได้ มาตรฐานที่ยอมรับได้ ร้อยละ 50

กลยุทธ์หลัก มีดังนี้

1. จัดระบบการบริการให้ตรงกับความต้องการของประชาชน (การจัดตั้งศูนย์บริการร่วม One-stop Service หรือกระจายสถานที่ให้บริการสู่ชุมชน)
2. ส่งเสริมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและการให้บริการผ่านระบบบริการอิเล็กทรอนิกส์ (E-Service)
3. ส่งเสริมให้ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในกิจกรรมของภาครัฐ
4. เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของส่วนราชการ
5. จัดให้มีระบบรับฟังข้อร้องเรียนและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม
6. วิเคราะห์ความเสี่ยงที่อาจก่อให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ

7. ปรับปรุงกระบวนการงานให้มีประสิทธิภาพโดยการนำเทคนิคการบริหารจัดการสมัยใหม่มาใช้ยกระดับการทำงานไปสู่ระดับมาตรฐานที่ยอมรับได้
8. เน้นการกระจายภารกิจและอำนาจการตัดสินใจลงสู่ระดับปฏิบัติการ
9. พัฒนาขีดสมรรถนะของบุคลากรให้สอดคล้องกับกลยุทธ์และยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้อย่างเป็นระบบ (Competency – based Management)
10. พัฒนาระบบฐานข้อมูลให้ครบถ้วนและทันสมัย

3.10 แผนพัฒนาจังหวัดตรัง

แผนปฏิบัติราชการ 4 ปี พ.ศ.2548-2551 จังหวัดตรัง

ความเป็นมา

1. สภาพทั่วไป

จังหวัดตรังอยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคใต้ตอนบน กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย 3 จังหวัด ได้แก่ ตรัง นครศรีธรรมราช และพัทลุง ตั้งอยู่ทางตอนกลางของภาคใต้ มีพื้นที่รวม 4,941.439 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,088,399.75 ไร่ และเป็นจังหวัดติดทะเลอันดามัน มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลอันดามันยาว 119 กิโลเมตร มีเกาะจำนวน 46 เกาะ สภาพอากาศร้อนชื้นมี 2 ฤดูกาล คือฤดูร้อนและฤดูฝน ลักษณะภูมิประเทศเป็นเนินสูง ๆ ต่ำ ๆ สลับด้วยภูเขา

2. สภาพโครงสร้างพื้นฐาน

จังหวัดตรังมีการคมนาคมขนส่งที่สะดวกทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การคมนาคมทางบก

1. ทางถนน ทางหลวงแผ่นดินสายหลักที่สำคัญได้แก่

1.1 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 เป็นทางหลวงแผ่นดินสายประธานเชื่อมระหว่างภาค เริ่มจากกรุงเทพฯ ผ่านจังหวัดต่าง ๆ ในภาคกลางเข้าสู่จังหวัดตรัง-พัทลุง สิ้นสุดที่บ้านคลองพรวน อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา และเชื่อมต่อกับ North-South Highway ของมาเลเซีย ที่บูกิต กายูฮิตัม

1.2 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 403 แยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ที่อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ผ่านอำเภอทุ่งสง อำเภออ่อนพิบูลย์ บรรจบกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 ที่บ้านศาลามีชัย อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช

2. ทางรถไฟ เป็นจังหวัดที่มีทางรถไฟแห่งเดียวทางฝั่งทะเลตะวันตก วิ่งวันละ 2 ขบวน คือรถเร็วและรถด่วน สายกรุงเทพฯ – ตรัง – กันตัง

การคมนาคมทางอากาศ มีสนามบินพาณิชย์ จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ ท่าอากาศยานตรัง มีทางวิ่งความยาว 2,100 เมตร ความกว้าง 15 เมตร พื้นที่ลานจอดอากาศยาน 15,600 ตารางเมตร จอดอากาศยานได้ 3 ลำ ขนาดของอาคารผู้โดยสาร 2,740 ตารางกิโลเมตร สามารถรองรับผู้โดยสารภายในประเทศขาเข้าได้ จำนวน 150 คน/ชั่วโมง และขาออกได้ จำนวน 150 คน/ชั่วโมง

การคมนาคมทางน้ำ จังหวัดตรังมีท่าเรือกันตัง สามารถรองรับเรือขนาด 6,000 ตัน

3. สภาพเศรษฐกิจ

รายได้เฉลี่ย (ปี 2546) 52,934 บาท/คน/ปี เป็นอันดับที่ 9 ของภาคใต้และอันดับที่ 35 ของประเทศ ผลิตภัณฑ์มวลรวม 31,767 ล้านบาท รายได้ภาคเกษตรกรรม 11,588,143 ล้านบาท พืชที่สำคัญคือ ยางพาราและปาล์มน้ำมัน โดยยางพารามีพื้นที่ปลูกทั้งสิ้น 1,348,016 ไร่ พื้นที่ให้ผล 1,209,538 ไร่ ผลผลิตรวม 304,521.32 ตัน มูลค่าผลผลิต 11,317.10 ล้านบาท ส่วนปาล์มน้ำมัน มีพื้นที่ปลูกทั้งสิ้น 83,037 ไร่ พื้นที่ให้ผล 66,279 ไร่ ผลผลิตรวม 159,029.95 ตัน มูลค่าผลผลิต 1,372.99 ล้านบาท นอกจากนี้ยังมีรายได้จากกุ้งทะเล การทำปศุสัตว์ การทำประมง รวมทั้งจากภาคอุตสาหกรรมด้วย

4. การท่องเที่ยว

จังหวัดตรังมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม ดังนี้

1. ท่องเที่ยวทางทะเล - ระหว่างเดือนพฤศจิกายน - เมษายน เติมน้ำทะเล ท่องคลอง ล่องเรือแคนู ลงทะเล ตามหาพะยูน ตกปลา ดำน้ำชมปะการัง ลอดถ้ำมรกต ถ้ำน้ำในหินผา ที่มีไม่กี่แห่งในโลก อาบน้ำตกเค็มแห่งเดียวของประเทศไทย
2. ท่องเที่ยวทางบก - เดินป่าภูผาเมฆ เขาเจ็ดยอด และเขาสูงอีกหลายแห่ง สัมผัสความบริสุทธิ์ของไอหมอก ตื่นตาไปกับพืชพรรณหายาก เล่นน้ำตก (โตนเต๊ะ โตนตก กะช่อง วังสายรุ้ง ไพรสวรรค์ เป็นต้น) ล่องแก่ง พายเรือลอดถ้ำทะเลสองห้อง
3. เที่ยวถ้ำ - ศิขาร่องรอยประวัติศาสตร์ ถ้ำเขาปิณะ ถ้ำคีรีวิหาร ถ้ำพระพุทธ ถ้ำเขาพระ ถ้ำเขาสามบาทหลวง และภูเขาทอง ถ้ำเขาช้างหาย และถ้ำอโศก
4. สัมผัสวิถีวัฒนธรรมสินค้าชุมชน - มีดพร้านาป้อ ผ้าทอนาหมื่นศรี ไม้เทพทาโรแกะสลัก เข้าเมื่อกคนช่างกิน กินกาแพกับหมูย่าง มีขนมเค้กเป็นของฝาก

5. งานเทศกาลสำคัญ คือ งานวิวาที่ได้สมุทร เทศกาลขนมเค้ก เทศกาลหมูย่าง เทศกาลกินเจ งานวันเฉลิมพระชนมพรรษาและงานกาชาด งานเทศกาลไหว้พระจันทร์ ประเพณีลากพระ งานเทศกาลเปิดฟ้าเมืองตรัง เป็นต้น

จังหวัดตรังมีโรงแรมทั้งสิ้น 65 โรงแรม จำนวน 2,739 ห้อง สถานพักแรมเพื่อการท่องเที่ยว 37 แห่ง 2,324 ห้อง สำหรับผลิตภัณฑ์ OTOP ของจังหวัดตรังนั้นมีจำนวน 114 ชนิด เป็นระดับ 5 ดาว 5 ชนิด มียอดการจำหน่ายในปี 2547 จำนวน 323,260,193 บาท โดยผลิตภัณฑ์ OTOP ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดตรังได้แก่ ขนมเค้ก หมูย่าง ผ้าทอนาหมื่นศรี ผ้าบาติก มีดพร้านาบ้อ เตยปาทัน เครื่องจักสาน เครื่องหนังปลากระเบน เครื่องไม้ยางพารา ไม้แกะสลัก ดอกไม้บายาง ดอกไม้ประดิษฐ์ ดอกไม้เกล็ดปลา หนังตะลุง ของเด็กเล่นจากไม้ยางพารา

5. สภาพสังคม

การศึกษา – แบ่งเขตพื้นที่การศึกษาออกเป็น 2 เขตการศึกษา สถานศึกษา 390 แห่ง จำนวนนักเรียน 129,682 คน ครู 6,093 คน สถาบันอุดมศึกษา 9 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติฯ จังหวัดตรัง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง สถาบันราชภัฏสวนดุสิต สถาบันราชภัฏภูเก็ต (กศ.บป.ศูนย์ตรัง) สถาบันชั้นสูงจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดตรัง วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนิตรัง และวิทยาลัยสาธารณสุขสิรินธรจังหวัดตรัง

ศาสนา – ชาวตรังส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 78.98 รองลงมาคือ ศาสนาอิสลาม ร้อยละ 20 ศาสนาคริสต์และอื่น ๆ ร้อยละ 1.02

ด้านการสาธารณสุข – มีโรงพยาบาลของรัฐ 9 แห่ง โรงพยาบาลเอกชน 5 แห่ง และสถานพยาบาลอื่น ๆ อีก 197 แห่ง

วิสัยทัศน์จังหวัดตรัง

จังหวัดตรังมีวิสัยทัศน์ในแผนปฏิบัติการ 4 ปี พ.ศ.2548-2551 ไว้ดังนี้
“สวรรค์แห่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พัฒนาการเกษตรสู่สากล”

**รายละเอียดของประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ กลยุทธ์หลักและตัวชี้วัด
ในแผนปฏิบัติการ 4 ปี พ.ศ.2548-2551 จังหวัดตรัง**

สำหรับประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ กลยุทธ์หลักและตัวชี้วัดในแผนปฏิบัติการ 4 ปี พ.ศ.2548-2551 จังหวัดตรัง มีรายละเอียดดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1: การพัฒนาการผลิตภาคเกษตรและOTOP

เป้าประสงค์

1. เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร
2. การสร้างโอกาสให้เกษตรกรเข้าถึงแหล่งทุน
3. เพิ่มรายได้จาก OTOP

ตัวชี้วัด

1. จำนวนพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันเพิ่มขึ้น (ปลูกใหม่) จำนวน 10,000 ไร่
2. จำนวนพื้นที่อนุมัติให้ปลูกแทนสวนยางพาราเก่าที่ให้ผลผลิตต่ำกว่า ด้วยยางพันธุ์ดีไม่ย่นต้น และปาล์มน้ำมัน จำนวน 88,800 ไร่
3. จำนวนสัตว์น้ำที่ผลิต/ปล่อยในแหล่งน้ำ จำนวน 200 ล้านตัว
4. จำนวนเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเข้าร่วมโครงการแหล่งสินทรัพย์เป็นทุนจำนวน 8,000 ราย
5. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของมูลค่าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP ร้อยละ 30

กลยุทธ์หลัก มีดังนี้

1. การเพิ่มผลผลิตภาพการผลิต (Productivity)
2. การสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการพัฒนาการผลิต
3. การนำสินค้าเกษตรและ OTOP สู่อุตสาหกรรม

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2: การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรม

ควบคู่ไปกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน

เป้าประสงค์

1. มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ได้มาตรฐาน
2. เพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว
3. มีการวิจัยพัฒนาระบบนิเวศในพื้นที่แหล่งน้ำและแหล่งท่องเที่ยวปีละ 3 แห่ง

ตัวชี้วัด

1. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของรายได้จากการท่องเที่ยว ร้อยละ 20
2. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง ร้อยละ 15

กลยุทธ์หลัก มีดังนี้

1. การพัฒนาระบบบริหารจัดการเพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรมแบบบูรณาการ

2. การพัฒนาระบบบริหารเครือข่ายและตลาดการท่องเที่ยว

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3: การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคมให้มีคุณภาพ เป้าประสงค์

1. เมืองน่าอยู่ ชุมชนเข้มแข็ง

ตัวชี้วัด

1. ร้อยละของชุมชนเข้มแข็งตามมาตรฐานชุมชน ร้อยละ 60

กลยุทธ์หลัก มีดังนี้

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น

2. การพัฒนาสังคมให้น่าอยู่

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4: การเสริมสร้างความเป็นเลิศในการปฏิบัติราชการ เป้าประสงค์

1. สร้างความพึงพอใจของผู้รับบริการ

2. พัฒนาขีดสมรรถนะของบุคลากรและองค์กรให้อยู่ในระดับเกณฑ์มาตรฐานที่

สามารถยอมรับได้

ตัวชี้วัด

1. ร้อยละของระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการ ร้อยละ 85

2. ระดับความสำเร็จของการดำเนินการตามมาตรการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยต้องดำเนินการแล้วเสร็จ

3. ร้อยละที่ลดลงโดยเฉลี่ยของรอบระยะเวลาการปฏิบัติราชการเพื่อประชาชน ร้อยละ 30

4. ระดับคุณภาพของระบบข้อมูลสารสนเทศของจังหวัด ต้องอยู่ในระดับดี

กลยุทธ์หลัก มีดังนี้

1. จัดระบบการบริการให้ตรงกับความต้องการของประชาชน (การจัดตั้งศูนย์บริการร่วม One-stop Service หรือกระจายสถานที่บริการสู่ชุมชน

2. ส่งเสริมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและการให้บริการผ่านระบบบริการอิเล็กทรอนิกส์ (E-service)

3. ปรับปรุงรูปแบบการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูลภาครัฐให้ครอบคลุมและทันการณ์
4. ส่งเสริมให้ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในกิจกรรมของภาครัฐ
5. เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของภาครัฐ
6. จัดให้มีศูนย์ประสานราชการไร้สภาวะและสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงานในสังกัดเดียวกัน
 7. จัดให้มีระบบรับฟังข้อร้องเรียนและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม
 8. วิเคราะห์ความเสี่ยงที่อาจก่อให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ
 9. นำระบบมาตรฐานที่เหมาะสมกับหน่วยงานมาเป็นเป้าหมายเชิงคุณภาพ
 10. ปรับปรุงกระบวนการงานให้มีประสิทธิภาพโดยการนำเทคนิคการบริหารจัดการสมัยใหม่มาใช้ยกระดับการทำงานไปสู่ระดับมาตรฐานที่ยอมรับได้
 11. เน้นการกระจายภารกิจและอำนาจการตัดสินใจลงสู่ระดับปฏิบัติการ
 12. พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศโดยบูรณาการเครือข่ายข้อมูลให้เกิดความเชื่อมโยง
 13. พัฒนาขีดสมรรถนะของบุคลากรให้สอดคล้องกับกลยุทธ์และยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้อย่างเป็นระบบ
 14. บริหารจัดการองค์ความรู้ (Knowledge Management) ของส่วนราชการให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย
 15. พัฒนาระบบประเมินผลการปฏิบัติงานให้เป็นธรรมและโปร่งใสและสร้างระบบแรงจูงใจที่สอดคล้อง
 16. สร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมในการทำงาน
 17. พัฒนาระบบฐานข้อมูลให้ครบถ้วนและทันสมัย
 18. จัดให้มีระบบการใช้ประโยชน์สารสนเทศในองค์กร

11. แผนพัฒนาท่องเที่ยวจังหวัด (2550)

นโยบายและแผนแม่บทเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง

นโยบายและแผนแม่บทเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรังนี้จัดทำโดยโครงการความร่วมมือไทย-สวีเดนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรังของเทศบาลนครตรังร่วมกับจังหวัดตรัง ด้วยความสนับสนุนทางการเงินจากองค์การความร่วมมือในการพัฒนาระหว่างประเทศแห่งประเทศสวีเดน (SIDA) และได้รับการสนับสนุนคำแนะนำจากสถาบันไลฟ์พาร์ทเนอร์ ประเทศสวีเดน สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

จังหวัดตรังมีจุดเด่นและความเป็นไปได้มากมายในฐานะเป็นสถานที่ท่องเที่ยว อาทิ มีสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่ยังไม่ถูกทำลายและความปรารถนาอันแรงกล้าจากบรรดาผู้นำและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวที่จะพัฒนาจังหวัดตรังให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความเป็นเอกลักษณ์ซึ่งมีการปกป้องสมบัติทางธรรมชาติและวัฒนธรรม แต่จุดด้อยคือ จังหวัดตรังยังขาดการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เหมาะสม ขาดองค์การนำในระดับจังหวัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาครัฐที่จะบูรณาการความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจท่องเที่ยวรวมทั้งชุมชนและประชาสังคม ขณะที่มีความเสี่ยงหลายประการเช่น ผลกระทบด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงความเสี่ยงด้านเศรษฐกิจที่จะอาจสร้างรอยรั่วที่เกิดการถ่ายเทผลประโยชน์ออกไปแทนที่จะเป็นการสร้างรายได้และผลประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่คนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

ความเสี่ยงและปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ความท้าทายในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนคือ การสร้างผลประโยชน์สุทธิทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด ขณะที่มีความเสี่ยงและต้นทุนน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ คำถามคือ จะทำให้สิ่งนี้เกิดขึ้นเป็นความจริงได้อย่างไรในจังหวัดตรัง

ความท้าทายในการพัฒนาการท่องเที่ยวคือ การสร้างผลประโยชน์สุทธิให้มากที่สุด ซึ่งหมายถึงการได้รับประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ขณะที่มีความเสี่ยงและต้นทุนน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ นั้นหมายถึงการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยมีกฎระเบียบและเครื่องมือที่เข้มแข็งที่จะก่อให้เกิดกรอบการทำงานสำหรับธุรกิจการท่องเที่ยวที่จะนำไปปฏิบัติ ข้อจำกัดดังกล่าวสามารถกำหนดขึ้นโดยทั้งภาครัฐและนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการทางสังคมและธรรมชาติในระดับสูง กรอบการทำงานนี้ต้องเกิดจากการตกลงร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง ขณะที่กฎระเบียบต่างๆ รวมถึงข้อแนะนำที่จะเกิดขึ้นนี้จำเป็นต้องได้รับการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดจากทุกภาคส่วน

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องอาศัยการทำงานร่วมกันในระยะยาวทั้งภาครัฐ ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว ชุมชนและประชาคม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนานี้ เพื่อเป้าหมายสุดท้ายคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ชาวตรังต่อไปในอนาคต

ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของตรังเกิดขึ้นจากกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาค เท่าเทียมและโปร่งใส โดยการรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง เพื่อนำไปอนุวัติใช้โดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน

มีการกำหนดวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ชัดเจนซึ่งเป็นความเห็นพ้องต้องกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดตรังดังนี้ “การท่องเที่ยวต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามวัฏจักรของธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวตรัง ส่งเสริมการพัฒนาฐานทรัพยากรทั้ง ธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับของจุดหมายปลายทางของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาตรังให้ยั่งยืน”

บทวิเคราะห์จังหวัดตรังในฐานะเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

จังหวัดตรังในฐานะสถานที่ท่องเที่ยวมีจุดอ่อนและจุดแข็งมากมายที่สำคัญ ที่จำเป็นต้องทำการวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ในกระบวนการวางแผนและแผนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต นอกจากนี้ การอภิปรายกันถึงโอกาสสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวต่างๆ รวมทั้งความเสี่ยงและปัญหาอุปสรรคที่อาจจะก่อให้เกิดอันตรายต่ออนาคตที่พึงปรารถนาก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องได้รับการพิจารณา

ผลการวิเคราะห์ข้างล่างที่เกิดขึ้นจากกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านการท่องเที่ยวและภาคส่วนต่างๆ รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนชาวสวีเดน เป็นการอธิบายเกี่ยวกับจังหวัดตรังจากทัศนคติมองว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่วนในบทต่อไปจะเป็นการวิเคราะห์กลุ่มยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จุดแข็ง

จังหวัดตรังมีจุดแข็งในฐานะสถานที่ท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

1. เสน่ห์ตามธรรมชาติที่ยังไม่ถูกทำลายโดยการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงปริมาณที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว
2. สามารถเข้าถึงได้ง่ายจากสถานที่ท่องเที่ยวที่พัฒนาแล้ว อาทิเช่น ภูเก็ต กระบี่ และเกาะลันตา นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติสามารถเดินทางเข้าถึงได้โดยผ่านเครือข่ายการคมนาคมขนส่งที่ดี เช่น สถานีรถไฟในจังหวัดตรังและกันตัง สนามบินในจังหวัดตรัง และจังหวัดกระบี่ ถนนที่เข้าสู่จังหวัดทั้งจากทางตอนเหนือ ตะวันออกและทางใต้ ท่าเรือน้ำลึกในอำเภอกันตังและที่เทียบเรืออีกหลายแห่งสำหรับผู้เดินทางโดยทางเรือไปสู่หมู่เกาะในทะเลตรัง
3. เกาะสวรรค์ที่มีความงามและคงความบริสุทธิ์ ที่มีทั้งแนวปะการัง แนวชายฝั่งที่มีป่าชายเลนและภูเขาที่มีป่าไม้ ถ้ำและน้ำตก พื้นที่เหล่านี้ได้รับการปกป้องเป็นอย่างดีในฐานะที่เป็นอุทยานแห่งชาติหรือป่าสงวนแห่งชาติและได้รับผลกระทบจากกิจกรรมของมนุษย์เพียงเล็กน้อย
4. วัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในภาคใต้ของไทย (ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว) โดยมีเมืองตรังซึ่งเป็นเมืองที่มีชีวิตชีวาในฐานะเป็นเมืองหลักของจังหวัดตรัง มีประเพณีท้องถิ่น เช่น อาหารพื้นเมือง (หมูย่าง อาหารเช้า) การขนส่ง (รถตุ๊กตุ๊กหัว

5. พันธสัญญาระหว่างผู้นำท้องถิ่นทั้งจากภาครัฐและภาคธุรกิจการท่องเที่ยวในการที่จะดำเนินงานตามแนวทางใหม่เพื่อการท่องเที่ยว คือ พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน/การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่บูรณาการการปกป้องสิ่งแวดล้อมและการรักษาวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาเข้าไว้ด้วยกัน

จุดอ่อน

จังหวัดตรัง มีจุดอ่อนในฐานะที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเช่นกัน ได้แก่

1. จุดหมายปลายทางแหล่งท่องเที่ยวขาดการจัดการที่เหมาะสม ที่รวมไปถึงขาดการตลาดที่เจาะจงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะและขาดการจัดการที่เหมาะสมทั้งในโรงแรม รีสอร์ทและบริษัทนำเที่ยวหลายแห่ง

2. ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวที่สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างแท้จริง เช่น สุขา โทรศัพท์ ถังขยะ จุดพักผ่อนและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการสาธารณสุข รวมถึงระบบการบริหารจัดการด้านความปลอดภัยที่ได้มาตรฐานสากล

3. ระดับการบริการในภาคการท่องเที่ยวไม่ได้มาตรฐาน ทั้งในด้านทักษะภาษาอังกฤษหรือความสามารถในการดูแลแขกแบบมืออาชีพ เมื่อเปรียบเทียบกับสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมายปลายทางอื่นๆ

4. ขาดสื่อวัสดุที่สามารถให้ข้อมูลที่มีคุณภาพสูงแก่ผู้มาเยือน ที่รวมถึงป้ายบอกทางตามถนนและป้ายบริเวณเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ นอกจากนี้ มัคคุเทศก์จำนวนมากยังขาดความสามารถด้านการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษและขาดทักษะการทำหน้าที่แบบมืออาชีพ มัคคุเทศก์ยังขาดความรู้เรื่องการปกป้องสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม รวมถึงประเด็นเรื่องความปลอดภัยต่างๆ

5. การควบคุมการพัฒนาที่ดินและการบังคับใช้กฎหมายเพื่อปกป้องทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่ายังไม่มีประสิทธิภาพ อาทิเช่น เกาะต่างๆ และพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

6. ในพื้นที่ท่องเที่ยวขาดน้ำที่เพียงพอ การบำบัดน้ำเสียและการจัดการขยะ

7. ขาดการบูรณาการและความร่วมมือร่วมใจที่เหมาะสมระหว่างภาคธุรกิจการท่องเที่ยว ภาครัฐและชุมชน

8. ยังคงประเมินความสำเร็จด้านการท่องเที่ยวโดยวัดจากจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ที่ได้มาจากการท่องเที่ยวเท่านั้น โดยไม่ได้รวมถึงคุณค่าด้านอื่นๆ

ปัญหาอุปสรรค

เมื่อจังหวัดตั้งพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ปัญหาอุปสรรคต่อไปนี้จะไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ได้แก่

1. โครงการท่องเที่ยวสร้างผลกระทบที่เลวร้ายต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นการทำลายคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการมาเที่ยวชม
2. การลงทุนโดยนักลงทุนจากภายนอก/ชาวต่างชาติไม่ได้ก่อให้เกิดรายได้ทางเศรษฐกิจย้อนกลับสู่ชุมชนท้องถิ่นหรืออำเภอแต่กลับเป็นการนำออกไป สร้างรอยร้าวทางด้านเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นแก่ท้องถิ่นอย่างสูง ขณะที่องค์กรปกครองท้องถิ่นยังคงต้องทำการลงทุนเชิงเศรษฐกิจด้านโครงสร้างพื้นฐานการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ส่งผลในลักษณะที่“ไม่ก่อให้เกิดรายได้” ต่อพัฒนาการด้านการท่องเที่ยว
3. ราคาสินค้าและบริการที่เพิ่มขึ้นสำหรับคนท้องถิ่นอันเป็นผลสืบเนื่องจากการกำลังซื้อที่มากกว่าของนักท่องเที่ยว ทำให้ราคาสินค้าและบริการในท้องถิ่นเพิ่มสูงขึ้น
4. การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการวางแผนที่ดีอาจจะทำให้เกิดสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพต่ำกระจายอยู่ทั่วไป ทำให้เป็นการยากที่จะตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวคุณภาพได้ (และในขณะเดียวกันสิ่งแวดล้อมก็ถูกทำลาย)
5. พื้นที่ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเพียงเล็กน้อยอาจได้รับผลกระทบเชิงลบทางสังคมและวัฒนธรรมจากการขยายตัวของการท่องเที่ยว เช่น การเพิ่มความเสี่ยงที่จะติดเชื้อเอช ไอ วี/เอดส์ การค้ามนุษย์และการรับเอาค่านิยมที่ไม่พึงปรารถนา พฤติกรรมและรูปแบบการบริโภค เป็นผลทำให้สูญเสียศักดิ์ศรีและเอกลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นไป
6. การรุกล้ำเข้ามาของนักท่องเที่ยวอาจไม่ได้ส่งผลกระทบเชิงลบต่อวัฒนธรรมเพียงเท่านั้นแต่ยังเข้าไปยึดครองพื้นที่อันมีคุณค่าสำหรับคนในท้องถิ่น อาทิเช่น ชายหาดและพื้นที่เพื่อการนันทนาการ เช่น หาดปากเมง เป็นต้น

โอกาส

จังหวัดตั้งมีโอกาสมากมายที่สัมพันธ์กับการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่

1. การที่จังหวัดตั้งได้เข้าเป็นกลุ่มจังหวัดในกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ อินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย (IMT-GT-Indonesia, Malaysia, Thailand-Golden Triangles) ซึ่งให้น้ำหนักความสำคัญด้านการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นโอกาสในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และประสบการณ์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและนักท่องเที่ยวระหว่างกัน

2. เศรษฐกิจที่ดีขึ้นสำหรับจังหวัดตรังโดยการสร้างอาชีพและรายได้สำหรับคนในท้องถิ่น
3. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เพิ่มขึ้นและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางสังคม วัฒนธรรมระหว่างผู้มาเยือนและคนในท้องถิ่น ทำให้เกิดการพัฒนาทักษะทางภาษาและประสบการณ์อื่นๆ
4. แรงจูงใจสำหรับการปกป้องและปรับปรุงสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่น ภาคบริการและความปลอดภัยสำหรับประชาชนต่อไป
5. สิ่งอำนวยความสะดวกด้านนันทนาการที่ได้รับการปรับปรุงสำหรับคนในท้องถิ่นผ่านทาง การลงทุนในสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว เช่น โครงสร้างพื้นฐานและข้อมูลที่ดีขึ้น
6. โอกาสที่จะทำให้จังหวัดตรังมีชื่อเสียงมากขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางอ้อมต่างๆ แก่จังหวัดและเพิ่มความภาคภูมิใจให้แก่ชาวตรัง

ความเป็นไปได้สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง

จังหวัดตรังมีจุดเด่นและความเป็นไปได้มากมายในฐานะเป็นสถานที่ท่องเที่ยว อาทิ มีสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่ยังไม่ถูกทำลายและความปรารถนาอันแรงกล้าจากบรรดาผู้นำและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวที่จะพัฒนาจังหวัดตรังให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความเป็นเอกลักษณ์ซึ่งมีการปกป้องสมบัติทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จุดด้อย คือ จังหวัดตรังขาดการจัดการที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ขาดองค์กรนำในระดับจังหวัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาครัฐที่จะบูรณาการความร่วมมือกับระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจท่องเที่ยวรวมทั้งชุมชนและประชาสังคม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ที่มีความโปร่งใส ซึ่งเป็นแกนกลางสำคัญของแผนปฏิบัติการ 21

สรุปอีกนัยหนึ่งได้ว่า มีโอกาสเชิงบวกมากมายด้านการท่องเที่ยว เช่น การสร้างงานสร้างอาชีพ (ทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม) สร้างรายได้ทั้งรายได้หลักและรายได้เสริม โครงสร้างพื้นฐานและบริการที่ดีขึ้นสำหรับคนในท้องถิ่น และระดับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เพิ่มขึ้นสำหรับจังหวัดตรัง ในทางกลับกันก็มีความเสี่ยงหลายประการด้านการท่องเที่ยว เช่น ผลกระทบด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงความเสี่ยงด้านเศรษฐกิจสำหรับการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวที่ไม่รู้ว่าทำยที่สุดแล้วจะทำให้มีรายได้และผลประโยชน์กลับคือมาแก่คนในท้องถิ่นและพื้นที่ดังกล่าวมาน้อยเพียงไร

สร้างผลประโยชน์สุทธิให้มากที่สุด

ความท้าทายในการพัฒนาการท่องเที่ยวคือ การสร้างผลประโยชน์สุทธิให้มากที่สุด ซึ่งหมายถึงการได้รับประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ขณะที่มีความเสี่ยงและต้นทุนน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ คำถามคือจะทำให้สิ่งนี้เกิดขึ้นได้อย่างไรในจังหวัดตรัง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดตรังได้ตอบคำถามนี้แล้วร่วมกันโดยร่วมประกาศเจตนารมณ์ว่า “พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเน้นนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพเป็นหลัก” นั้นหมายถึงการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยมีกฎระเบียบและเครื่องมือที่เข้มแข็งที่จะก่อให้เกิดกรอบการทำงานสำหรับธุรกิจการท่องเที่ยวที่จะนำไปปฏิบัติ ข้อจำกัดดังกล่าวสามารถกำหนดขึ้นโดยทั้งภาครัฐและนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการทางสังคมและธรรมชาติในระดับสูง กรอบการทำงานนี้ต้องเกิดจากการตกลงร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง ขณะที่กฎระเบียบต่างๆ รวมถึงข้อแนะนำที่จะเกิดขึ้นจำเป็นต้องได้รับการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดจากทุกภาคส่วน

เมื่อได้สร้างข้อจำกัดดังกล่าวขึ้นมาแล้ว ความท้าทายสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องคือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นไปตามหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อสร้างการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในระยะยาวให้จงได้

การเชิญชวนแขกให้มาเยือนบ้านของเรา

คำอุปมาสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรังควรจะเป็น “การเชิญชวนแขกให้มาเยือนบ้านของเรา (Inviting Guests to Our Home)” ซึ่งหมายถึงว่า “ในฐานะเจ้าบ้านเรามีความภูมิใจที่จะนำเสนอสิ่งที่ดีที่สุดที่เรามี เราหวังว่าแขกผู้มาเยือนจะเข้าใจและซาบซึ้งกับสิ่งที่เรานำเสนอและปฏิบัติตนอย่างดีในบ้านของเรา” ที่สะท้อนความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ขณะเดียวกันก็เปิดรับโอกาสใหม่ๆ ที่จะเข้ามา หรือพูดอีกนัยหนึ่งได้ว่า ชาวตรังไม่ได้ต้องการขายธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้แก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน แต่ต้องการให้นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนเข้าใจและซาบซึ้งกับธรรมชาติและวัฒนธรรมของจังหวัดตรังที่เป็นเอกลักษณ์และศักดิ์ศรีของตน ในทางกลับกัน นักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพก็ต้องการธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เป็นของแท้และบริสุทธิ์ พร้อมทั้งข้อมูลและการบริการที่มีคุณภาพ รวมถึงกิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ปลอดภัยและสนุกสนาน เพื่อให้สิ่งเหล่านี้เกิดเป็นจริงขึ้นมาได้ จำเป็นต้องมีความตั้งใจและพยายามอย่างแรงกล้าจากภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของตรังที่จะต้องยกระดับกิจกรรมทั้งที่มีอยู่แล้ว ขณะเดียวกันก็พิจารณาโอกาสและความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาสินค้าการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนรูปแบบใหม่ๆ ขึ้นมา

การจับคู่ระหว่างอุปสงค์และอุปทาน

ปัจจุบันนักท่องเที่ยวจากประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรปเดินทางมาท่องเที่ยวทางฝั่งอันดามันมากขึ้น การวิเคราะห์ความต้องการหรือความคาดหวังของนักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าวพร้อมไปกับการวิเคราะห์สิ่งที่จังหวัดตรังสามารถตอบสนองความต้องการ/ความคาดหวังและทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่เที่ยวที่มี สามารถทำให้การวิเคราะห์เพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวมีความสมบูรณ์สูงขึ้น เนื่องจากโครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลสวีเดน ขณะเดียวกันสวีเดนเป็นประเทศหนึ่งของตลาดการท่องเที่ยวต่างประเทศที่สำคัญสำหรับประเทศไทย และชาวสวีเดนมีมาตรฐานสูงเกี่ยวกับประเด็นทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุผลนี้จึงทำการวิเคราะห์จับคู่ “ระหว่างอุปสงค์ของนักท่องเที่ยวชาวสวีเดนกับอุปทานของทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง” เพื่อเป็นหนึ่งในข้อมูลพื้นฐานเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของตรัง ได้ดังนี้

อุปสงค์		อุปทาน
<ul style="list-style-type: none"> ● หาดสวรรค์ ● ภูมิทัศน์สวยงาม ● อากาศอบอุ่น ● ผู้คนเป็นมิตร ● ราคาถูก ● ปะการังและป่าดิบชื้น ● อาหารอร่อย ● การช้อปปิ้ง ● สิ่งแวดล้อมสะอาด ● ความสนใจวัฒนธรรม ● ความสนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ● วิธีชีวิตและปรัชญาที่ว่าทุกคนมีอิสระและความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง ● สุขภาพและความผาสุก ● กีฬา/การออกกำลังกาย ● การบริการที่มีคุณภาพสูง ● ความปลอดภัยระดับสูง ● ข้อมูลที่ดี 	<p>การพัฒนา การท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ชายหาดที่ยังบริสุทธิ์ ● น้ำตก ถ้ำและเกาะต่างๆ ● อากาศอบอุ่น (ตลอดทั้งปี) ● ไม่ตรีจิตอย่างเป็นทางการเป็นธรรมชาติของชาวตรัง ● ยังไม่ใช้ราคานักท่องเที่ยว ● แหล่งดำน้ำตื้น ดำน้ำลึกและป่าดิบชื้น ● อาหารพื้นเมืองและร้านอาหารพื้นเมือง ● เมืองที่มีร้านค้า ● การทำงานด้านสิ่งแวดล้อมที่เอาใจจริงเอาใจ ● ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลาย ● สินค้าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (การพายเรือแคนูและการตกปลา) ● ศาสนาพุทธและวัฒนธรรมไทย ● การนวดแผนไทยและการทำสมาธิ ● ความเป็นไปได้/ศักยภาพ (การปั่นเขา การขี่จักรยานและการเล่นเรือใบ) ● การปรับปรุงคุณภาพและการบริการ ● ระบบการเตือนภัยสึนามิฯลฯ ● การปรับปรุงข้อมูลการท่องเที่ยว

ภาพ 10 แสดงอุปสงค์และอุปทาน

ความเป็นไปได้ใหม่ๆ

จังหวัดตรังมีความเป็นไปได้มากมายที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอนาคต ความเป็นไปได้ใหม่ๆ ที่สามารถจะนำมาปฏิบัติได้ มีดังนี้

1. ประกาศให้จังหวัดตรังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ยั่งยืน/การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย โดยมุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ
2. จัดตั้งระบบการจัดองค์กรและการบริหารเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนขึ้นในจังหวัดตรัง โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความร่วมมือ 3 ฝ่ายคือ ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ชุมชนและประชาสังคมท้องถิ่น
3. การจัดทำผังเมืองรวมที่รวมถึง แผนการใช้ที่ดิน จัดแบ่งเขต และจำแนกพื้นที่ เพื่อจัดการด้านการท่องเที่ยวที่เหมาะสมตามศักยภาพ ในขณะเดียวกันก็กำหนดพื้นที่อนุรักษ์ เพื่อไม่ให้มีการบุกรุกเข้าไปดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด
4. พัฒนาองค์ความรู้และศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาครัฐ เสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย เพื่อขยายฐานการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป
5. พัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของสถาบันการศึกษาชั้นสูงในท้องถิ่นให้มีความสามารถในการฝึกอบรมด้านต่างๆ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ไปตามลำดับ จนในที่สุดสามารถจัดทำหลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้
6. พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวทะเลตรังแบบบูรณาการกับหมู่เกาะต่างๆ ในทะเลอันดามันตั้งแต่หมู่เกาะสิมิลันทางตอนเหนือจนถึงหมู่เกาะตะรุเตาทางใต้ รวมไปถึงการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของภาคใต้ เช่นภูเก็ต กระบี่ หรือสมุยและเกาะอื่นๆ ทางฝั่งอ่าวไทย และเชื่อมโยงกับกรอบการพัฒนาระหว่างประเทศ IMT-GT (Indonesia-Malaysia-Thailand-Golden Triangle)
7. พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวตรังแบบบูรณาการกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือการเรียนรู้ที่พัทลุงและนครศรีธรรมราช
8. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว/สถานที่ท่องเที่ยวใหม่ๆ ที่มีคุณภาพสูงเป็นการเฉพาะ (เช่น “เรือนศึกษาธรรมชาติ/บ้านธรรมชาติ” ซึ่งตั้งในพื้นที่ที่เหมาะสมสามารถแสดงและอธิบายระบบนิเวศของจังหวัดตรัง) และยกระดับแหล่งท่องเที่ยวและศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่มีอยู่ให้มีมาตรฐานระดับนานาชาติ
9. สร้างกิจกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดตรังซึ่งเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ยังบริสุทธิ์ เพื่อให้เป็นทางเลือก เช่น

- 9.1 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเที่ยวชมพะยูน การดูนก การพายเรือในป่าชายเลน การชมทิวทัศน์ธรรมชาติ การเดินศึกษาธรรมชาติ การเที่ยวป่าและการดำน้ำ ฯลฯ
- 9.2 กิจกรรมการผจญภัย การเดินป่าและตั้งแคมป์ การขี่จักรยานเสือภูเขา การเล่นเรือใบและกีฬาตกปลา ฯลฯ
- 9.3 โฮมสเตย์ในหมู่บ้านประมง รวมทั้งการออกไปหาปลากับชาวประมง
- 9.4 การพักอยู่ในสวนและเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตยางพาราและปาล์มน้ำมัน ฯลฯ
- 9.5 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เยี่ยมสถานที่ที่น่าสนใจทางศาสนาและประวัติศาสตร์ หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมการทำอาหารท้องถิ่น และพิธีกรรมทางศาสนา ฯลฯ
- 9.6 การท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สุขภาพและความอยู่ดีมีสุข การนวดและการทำสมาธิ ฯลฯ
- 9.7 การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และเพื่อการพัฒนา เรียนรู้เกี่ยวกับการปกป้องสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตที่ยั่งยืน เศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาที่ยั่งยืน ฯลฯ
- 9.8 การท่องเที่ยวสำหรับเป้าหมายเฉพาะกลุ่ม คู่แต่งงาน คนชราและคนพิการ ฯลฯ
- 9.9 การสร้างโปรแกรมการท่องเที่ยวในลักษณะไปกลับในวันเดียว ในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเปราะบาง เพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ต้องพักค้างคืน
10. พัฒนาที่พักที่มีผลกระทบต่ำที่ตั้งอยู่บนฐานการแก้ไขปัญหาเชิงนิเวศ (ให้ความสำคัญกับ“ทางเลือกแบบท้องถิ่น”) เพื่อเสริมกับรีสอร์ทหรือศูนย์บริการต่างๆ ที่มีอยู่แล้ว ตลอดแนวชายฝั่ง ควบคู่ไปกับการยกระดับคุณภาพของรีสอร์ทและบังกะโลที่มีอยู่แล้ว เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ตัวอย่างเช่น ที่พักเชิงนิเวศ
11. จัดการแบ่งเขตพร้อมทั้งกฎระเบียบในอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมและเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบงเพื่อปกป้องพะยูน นก ปะการัง ป่าชายเลน พันธุ์พืชและสัตว์อื่นๆ ที่มีคุณค่า รวมถึงสิ่งแวดลอมที่บริสุทธิ์
12. พัฒนากองทุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรังที่มีการสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจแก่โครงการนำร่องใหม่ๆ ซึ่งดำเนินการโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง รวมทั้งการฝึกอบรมและเสริมสร้างศักยภาพแก่ชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว โรงแรมและรีสอร์ท

13. พัฒนาองค์กรเครือข่ายผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและระบบการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง โดยอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเครือข่าย ในลักษณะ 3 ประสานคือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และท้องถิ่น

14. กระบวนการประเมินวัดความสำเร็จของการท่องเที่ยวจะไม่ใช้จำนวนนักท่องเที่ยว และ/หรือ รายได้จากการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ แต่โดยการใช้ตัวชี้วัดที่สะท้อนคุณภาพชีวิตที่ดี การปกป้องสิ่งแวดล้อม ผลประโยชน์สำหรับประชาชนและวัฒนธรรม การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่นและความพึงพอใจของผู้มาเยือน

วิสัยทัศน์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง

จังหวัดตรังมีวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ชัดเจนซึ่งเห็นพ้องต้องกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดเช่น หน่วยงานราชการส่วนจังหวัด อำเภอ เทศบาลต่างๆ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงแรมและรีสอร์ท ผู้ประกอบการท่องเที่ยว สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชน สมาคม และองค์กรอิสระ

วิสัยทัศน์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรังโดยรวมสามารถสรุปได้ดังนี้

“การท่องเที่ยวต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามวัฏจักรของธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชาวตรัง ส่งเสริมการพัฒนาของฐานทรัพยากรธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับของจุดหมายปลายทางของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วิสัยทัศน์นี้สามารถพัฒนาต่อไปให้เป็นพันธกิจ 7 ประการ คือ

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดตรังมุ่งเป้าหมายไปที่การพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวตรัง โดยการสร้างงานและรายได้ให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น นอกเหนือจากแหล่งรายได้หลักที่มีอยู่ โดยการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม เอกลักษณ์ ศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจของตรัง

2. จังหวัดตรังเน้นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและนำเสนอประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมแก่แขกผู้มาเยือน ธรรมชาติที่บริสุทธิ์และผู้คนที่เป็นมิตรที่พร้อมให้บริการที่มีคุณภาพสูงเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และที่พักซึ่งเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

3. จังหวัดตรังมีความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยวมากมาย เช่น เกาะชายหาด ป่าชายเลน ป่าดิบชื้น ภูเขา ชุมชน และเมืองที่มีชีวิตชีวา ซึ่งผู้มาเยือนสามารถสัมผัสธรรมชาติที่บริสุทธิ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นตรังที่แท้จริง

4. จังหวัดตรังกำลังจัดการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้เกิดขึ้นพร้อมไปกับการสร้างกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่มีประสิทธิภาพและได้รับการยอมรับร่วมกัน เพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ด้วยความร่วมมืออย่างพร้อมเพรียงกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในหน่วยงานราชการ หน่วยงานท่องเที่ยวเอกชน ชุมชน และประชาคม

5. จังหวัดตรังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนระดับแนวหน้าในภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งเป็นที่ที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวทั้งหมดบูรณาการด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจเข้าไปในกิจกรรมท่องเที่ยวโดยการประยุกต์ใช้หลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

6. ไม่มีการก้าวล่วงเกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่และสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง ทั้งในเชิงนิเวศวิทยา กายภาพ สังคม/วัฒนธรรม เศรษฐกิจ หรือความพึงพอใจของผู้มาเยือน พื้นที่ที่มีความเปราะบาง เช่นแนวปะการัง แหล่งที่อยู่อาศัยของพะยูน ถ้ำ ป่าไม้เขตร้อน น้ำตก ชายหาดและวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม จะต้องได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดีให้พ้นจากผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว

7. จังหวัดตรังจะวัดความสำเร็จด้านการท่องเที่ยวโดยไม่ใช้แค่เพียงจำนวนนักท่องเที่ยว หรือรายได้จากการท่องเที่ยว แต่จะใช้ตัวชี้วัดอื่นๆ ที่สะท้อนคุณภาพชีวิตที่ดี การปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อม การถือผลประโยชน์ต่อประชาชนและชุมชนท้องถิ่น สังคมและวัฒนธรรม การส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและความพึงพอใจของผู้มาเยือน

หลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง

โรงแรม รีสอร์ท ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง ควรดำเนินการตามหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 43 ข้อที่ทำเป็นเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมถูกแบ่งออกเป็น 5 หมวด ดังนี้

1. เคารพข้อจำกัดของสถานที่ท่องเที่ยว

- 1.1 การลดผลกระทบทางลบต่อธรรมชาติและวัฒนธรรม
- 1.2 อนุรักษ์สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการเดินทางมาชม (เช่น ธรรมชาติ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่น ฯลฯ)
- 1.3 ไม่ก้าวล่วงเกินขีดความสามารถในการรองรับของสถานที่ท่องเที่ยว(โดยจำเป็นต้องเริ่มต้นด้วยการประเมินขีดจำกัดของแต่ละพื้นที่)

2. ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น

- 2.1 ส่งเสริมความเป็นเจ้าของในท้องถิ่นและการควบคุมการทำธุรกิจท่องเที่ยวโดยท้องถิ่น

- 2.2 ให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในธุรกิจท่องเที่ยว เป็นอาชีพเสริมจากแหล่ง
รายได้ประจำ
- 2.3 ชื่อผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น บริโภคผลิตภัณฑ์เกษตรจากท้องถิ่น
- 2.4 จ้างงานจากประชาชนท้องถิ่น
- 2.5 ให้การศึกษา/เรียนรู้แก่พนักงานที่เป็นคนท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่
เกี่ยวข้อง
- 2.6 พัฒนาสินค้าใหม่ด้านการท่องเที่ยว (บูรณาการทุกด้านที่เกี่ยวกับความ
ยั่งยืน)
- 2.7 ขยายฤดูกาลท่องเที่ยว
- 2.8 พยายามรักษาระดับราคาที่เป็นธรรมและสอดคล้องกับคุณภาพของการ
บริการ
- 2.9 ร่วมรับผิดชอบค่าใช้จ่ายโครงสร้างพื้นฐาน
- 2.10 สนับสนุนรายได้ให้แก่รัฐ (ภาษีและค่าธรรมเนียม)
- 3. สร้างผลประโยชน์แก่ประชาชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น**
- 3.1 ส่งเสริมวัฒนธรรม เอกลักษณ์ ประเพณี คุณค่าและวิถีชีวิตท้องถิ่น
เพื่อให้เกิดความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน
- 3.2 สนับสนุนการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์
- 3.3 ปรีกษาหาหรือเรื่องการวางแผนและการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวกับชุมชน
ด้วยความเสมอภาค เท่าเทียม และโปร่งใส
- 3.4 ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ความรู้และความเข้าใจ
ระหว่างคนในท้องถิ่นและผู้มาเยือน
- 3.5 ลดความเสี่ยงเรื่องการก่อวินาศกรรม ความเครียดทางสังคมและความขัดแย้ง
ระหว่างคนในท้องถิ่นกับผู้มาเยือน ให้เหลือน้อยที่สุด
- 3.6 ลดความเสี่ยงเรื่องโรคเอดส์/เชื้อเอช ไอ วี การค้ามนุษย์และการเอาเปรียบ
เปรียบเด็ก ให้เหลือน้อยที่สุด
- 3.7 สร้างหลักประกันเงื่อนไขการทำงานที่ดี (ค่าจ้าง เวลาทำงาน สิทธิผู้ใช้
แรงงาน ประกันภัย ฯลฯ)
- 3.8 ปฏิบัติตามความปลอดภัยและสวัสดิภาพในการทำงาน
- 3.9 ปฏิบัติตามความเสมอภาคทางเพศ

3.10 สนับสนุนกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

4. ปกป้องสิ่งแวดล้อม

4.1 ใช้หลักการ “ปลอดภัยไว้ก่อน (Precautionary principle)” เป็นหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

4.2 ใช้หลักการ “ผู้สร้างมลพิษต้องเป็นผู้จ่าย (Polluter-pay principle)” เป็นหลักในการออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร

4.3 ประหยัดน้ำ

4.4 ประหยัดพลังงาน (รวมทั้งน้ำมันเชื้อเพลิง) เน้นพัฒนาพลังงานหมุนเวียนที่สะอาดและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมที่สำคัญคือ พลังงานแสงและลม ไบโอดีเซล

4.5 ลดปริมาณขยะ และรีไซเคิลขยะ

4.6 บำบัดน้ำเสีย

4.7 ลดมลพิษทางอากาศ

4.8 ซื้อผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรองคุณภาพเชิงนิเวศ

4.9 ลดผลกระทบในพื้นที่ธรรมชาติ (ป่าไม้ ปะการัง น้ำ ฯลฯ) และผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เหลือน้อยที่สุด นอกจากนี้ยังมีมาตรการส่งเสริมฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่เสื่อมโทรม

4.10 ดำเนินการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมแก่พนักงานในองค์กรท่องเที่ยว

4.11 กำหนดรายการและความรับผิดชอบด้านสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน

4.12 ผ่านการขอใบรับรองคุณภาพด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับองค์กรท่องเที่ยว

4.13 ใช้เทคโนโลยีที่สะอาด ปลอดภัยในการประกอบธุรกิจท่องเที่ยว

5. สร้างหลักประกันความพอใจของนักท่องเที่ยวอย่างสูง

5.1 เสนอความหลากหลายของสินค้าท่องเที่ยว (ธรรมชาติ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ การเรียนรู้ สุขภาพ และความอยู่ดีกินดี) ที่มีเอกลักษณ์และคุณภาพ

5.2 ให้ความเป็นเจ้าบ้านที่ดีและให้บริการที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยวตามความคาดหวังหรือเกินความคาดหวังของนักท่องเที่ยว

5.3 เสนอมัคคุเทศก์และพนักงานที่มีทักษะสูงและมีความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษและภาษาต่างประเทศที่สำคัญ

5.4 พัฒนาระบบความปลอดภัยในระดับสูงแก่ผู้มาเยือน (ภัยสึนามิ อัคคีภัย การจลาจล ภัยจากทะเล อาชญากรรม อาหาร การบริการเพื่อสุขภาพ)

5.5 เสนอแหล่งข้อมูลคุณภาพที่หลากหลาย ข้อมูลที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ด้านภูมิปัญญา วิถีชีวิตและวัฒนธรรม (รวมทั้งภาคภาษาอังกฤษ) ซึ่งสร้างทั้งความพึงพอใจต่อผู้มาเยือน และความรักและภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นที่จะกลายเป็นแรงผลักดันเพื่อการรักษาไว้ได้อย่างยั่งยืน

5.6 เสนอสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว (การคมนาคม ศูนย์บริการการท่องเที่ยว ห้องน้ำ กระดานข้อมูล)

5.7 เสนอการบริการสำหรับทุกกลุ่มเป้าหมาย (คนพิการ ผู้สูงอายุ และเด็ก)

กลุ่มยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดตรัง

กลุ่มยุทธศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง แบ่งออกเป็น

1. เขตและพื้นที่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
2. กิจกรรมและโปรแกรมท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
3. ที่พักที่ยั่งยืน
4. สินค้าใหม่ด้านการท่องเที่ยว
5. ข้อมูล การบริการ และทักษะต่างๆ
6. การพัฒนาการตลาด
7. สิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว

ปริบทพื้นที่ศึกษา

ตรังเป็นจังหวัดหนึ่งของภาคใต้ฝั่งทะเลด้านตะวันตก ด้วยที่ตั้งที่อยู่เกือบกึ่งกลางของคาบสมุทรมลายู เหมาะสมต่อการเป็นเมืองท่าปากประตูเปิดรับอารยธรรมและความสัมพันธ์กับต่างแดน นักเดินเรือโบราณจึงเลือกใช้เป็นท่าข้ามไปสู่ฝั่งตะวันออกซึ่งเป็นที่ตั้งอาณาจักรสำคัญของภาคใต้ เช่น ศรีวิชัย นครศรีธรรมราช ความรุ่งเรืองของอาณาจักรเหล่านี้ ส่วนหนึ่งผ่านมาทางดินแดนตรัง ปัจจุบันจังหวัดตรังยังคงความเป็นเมืองท่าสำคัญ และเป็นจังหวัดเดียวด้านฝั่งตะวันตกที่มีทางรถไฟเชื่อมการคมนาคมขนส่ง

ความเป็นเมืองท่าทำให้ตรังเป็นที่รวมของผู้คนต่างเชื้อชาติ ศาสนา และความเชื่อบวกกับสภาพธรรมชาติอันครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งทิวเขาสูง แม่น้ำ ชายฝั่งทะเลและเกาะใหญ่น้อย หล่อหลอมวิถีชีวิตชาวตรังให้เกิดความหลากหลายทางประเพณีวัฒนธรรมแต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ด้วยภูมิปัญญาและความเชื่ออันสั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ เอกลักษณ์สำคัญ ปรากฏในคำขวัญประจำจังหวัดตรัง ชาวตรังใจกว้าง สร้างแต่ความดี เรียกได้ว่าธรรมชาติและสังคมได้สร้างให้

ตรังเป็นจังหวัดที่โดดเด่นและมีเสน่ห์ในตัวเอง เสมือนหนึ่งอัญมณีทอแสงเจิดจ้าอยู่ทางชายฝั่งทะเลอันดามัน

สัญลักษณ์ประจำจังหวัดตรัง

ภาพ 11 แสดงสัญลักษณ์ประจำจังหวัดตรัง

ที่มา <http://www.trang.go.th/tra.htm>

ภาพสะพานกระโจมไฟและลูกคลื่น มีแนวเทือกเขาตั้งอยู่ด้านหลัง หมายถึง จังหวัดตรัง เป็นเมืองท่าเรือค้าขายที่สำคัญทั้งในอดีตและปัจจุบัน เป็นเมืองที่ตั้งอยู่แนวภูเขา มีลักษณะลูกคลื่น

ดอกไม้ประจำจังหวัดตรัง

ดอกศรีตรังเป็นต้นไม้ทรงพุ่มสูงประมาณ 10 เมตร มีใบเล็กๆเป็นฝอยๆ คล้ายใบกระถิน ออกดอกเป็นช่อสีม่วงอ่อน ในช่วงเดือนธันวาคม พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) เจ้าเมืองตรังเป็นผู้นำต้นศรีตรังมาปลูกเป็นครั้งแรกและใช้สัญลักษณ์ของเมืองตรัง

คำขวัญประจำจังหวัด

เมืองพระยารัษฎา	ชาวประชาใจกว้าง
หมุย่างรสเลิศ	ถิ่นกำเนิดยางพารา
เด่นสง่าดอกศรีตรัง	ปะการังใต้ทะเล
เสน่ห์หาดทรายงาม	น้ำตกสวยตระการตา

สภาพภูมิศาสตร์

1. ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

จังหวัดตรังอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่จังหวัดเดียวชายฝั่งทะเลตะวันตกของมหาสมุทรอินเดีย ยาวตลอดแนวเขตจังหวัดถึง 119 กม. ประมาณเส้นรุ้งที่ 7 องศา 31 ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 99 องศา 38 ลิปดาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ตามเส้นทางสายเพชรเกษม 828 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 4,941.439 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,088,399.375 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อด้านจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช และ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา และช่องแคบมะละกามหาสมุทรอินเดีย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอควนขนุน อำเภอกงหรา อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง โดยมีเทือกเขาบรรทัดกั้นอาณาเขตตลอดแนว

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอคลองท่อม อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ และ มหาสมุทรอินเดีย

ภาพ 12 แสดงแผนที่จังหวัดตรัง

ที่มา <http://www.trangzone.com/map.php>.

2. ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่โดยทั่วไปจะเป็นเนินสูงๆ ต่ำๆ สลับด้วยภูเขาใหญ่เล็กกระจายกระจายอยู่ทั่วไป พื้นที่ราบเรียบมีจำนวนน้อยซึ่งใช้เป็นแหล่งเพาะปลูกข้าว ทางทิศตะวันออกมีเทือกเขาบรรทัดยาวจากตอนเหนือจดตอนใต้ และเป็นแนวเขตแบ่งจังหวัดตรังกับจังหวัดพัทลุง ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย สภาพป่าเป็นป่าดิบชื้น มี ป่าชายเลนสำหรับท้องที่ที่อยู่ติดกับทะเล มีพื้นที่เป็นเกาะจำนวน 46 เกาะ อยู่ในพื้นที่อำเภอกันตัง 12 เกาะ อำเภอปะเหลียน 13 เกาะ และอำเภอสิเกา 21 เกาะ

3. ลักษณะภูมิอากาศ

3.1 ฤดูกาล แบ่งตามลักษณะอากาศของประเทศไทยออกเป็น 2 ฤดู คือ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม และฤดูฝน เริ่มตั้งเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกลางเดือนกุมภาพันธ์

3.2 ลักษณะอากาศทั่วไป จังหวัดตั้งอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมที่พัดประจำ เป็นฤดูกาล 2 ชนิด คือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ช่วงกลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ช่วงกลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนพฤษภาคม

4. แหล่งน้ำธรรมชาติ

4.1 แม่น้ำตรัง มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาบรรทัด ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพัทลุงและจากเทือกเขาเขตจังหวัดกระบี่ มีความยาวประมาณ 123 กิโลเมตร มีลำน้ำสาขาที่สำคัญ 7 สายได้แก่ คลองชี คลองท่าประดู่ คลองกะปาง คลองมวน คลองยางยวน คลองลำภูรา และคลองนางน้อย แม่น้ำนี้ไหลผ่านท้องที่จังหวัดตรัง 5 อำเภอคือ อำเภอรษฎา อำเภอย้ายยอด อำเภอวังวิเศษ อำเภอเมืองตรังและอำเภอกันตัง แล้วไหลลงทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย ที่ปากน้ำกันตัง อำเภอกันตัง

4.2 แม่น้ำปะเหลียน มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดพัทลุง และจังหวัดสตูล มีความยาวประมาณ 58 กิโลเมตร มีลำน้ำสาขาที่สำคัญ 7 สาย ได้แก่ คลองปะเหลียน คลองลำแกลง คลองลำปลอก คลองห้วยด้วน คลองลำพิกุล คลองโพรงจระเข้ (คลองไห่น้อย) และคลองลำชาน แม่น้ำนี้ไหลผ่านท้องที่จังหวัดตรัง 2 อำเภอ คือ อำเภอย่านตาขาวและอำเภอปะเหลียน แล้วไหลลงสู่ทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย ที่ปากแม่น้ำปะเหลียน อำเภอปะเหลียน

5. ทรัพยากรที่สำคัญ

ทรัพยากรที่สำคัญของจังหวัดตรังจำแนกตามประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

5.1 ยางพารา เป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้แก่ประชาชนเป็นอย่างมากปลูกทั่วไปทุกอำเภอแต่ที่ปลูกมากที่สุด ได้แก่ อำเภอปะเหลียน

5.2 สัตว์น้ำ จังหวัดตรังมีอาณาเขตติดต่อกับชายฝั่งทะเลอันดามันมหาสมุทรอินเดีย ในเขตอำเภอสิเกา, กันตัง, ปะเหลียน, ย่านตาขาว และ กิ่ง อำเภอหาดสำราญ มีความยาวประมาณ 119 กิโลเมตร จึงอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์ทะเลนานาชนิด

5.3 แร่ธาตุสำคัญ ได้แก่ แร่ดีบุก ฟลูออไรด์ ถ่านหินและแบโรท์ มีมากที่อำเภอย้ายยอด

5.4 ปาล์มน้ำมัน ปลูกมากที่อำเภอสิเกาและอำเภอวังวิเศษ ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดกระบี่

5.5 รั้งนก มีตามเกาะต่าง ๆ ในเขตอำเภอกันตัง อำเภอปะเหลียน อำเภอสิเกา ซึ่งเอกชนได้รับสัมปทานเก็บในแต่ละปี

การเมืองการปกครอง

จังหวัดตรังแบ่งการบริหารราชการออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การบริหารราชการส่วนภูมิภาค

1.1 ระดับจังหวัด ประกอบด้วยส่วนราชการประจำจังหวัด จำนวน 28 หน่วยงาน

1.2 ระดับอำเภอ จังหวัดตรังมี 9 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ คืออำเภอเมือง อำเภอกันตัง อำเภอห้วยยอด อำเภอย่านตาขาว อำเภอปะเหลียน อำเภอสิเกา อำเภอวังวิเศษ อำเภอนาโยง อำเภอรัษฎา และ กิ่งอำเภอหาดสำราญ มี 87 ตำบลและ 721 หมู่บ้าน

2. การบริหารราชการส่วนกลาง ประกอบด้วย หน่วยงานสังกัดส่วนกลาง ซึ่งจัดตั้งสำนักงานอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดตรัง รวมทั้งสิ้น 110 หน่วยงาน เป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวง กรมต่าง ๆ รวม 97 หน่วยงาน และหน่วยงานอิสระ 13 หน่วยงาน

3. การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย

3.1 องค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง

3.2 เทศบาล มี 14 เทศบาล คือ เทศบาลนครตรัง เทศบาลเมืองกันตัง เทศบาลตำบลห้วยยอด (อำเภอห้วยยอด) เทศบาลตำบลลำภูรา (อำเภอห้วยยอด) เทศบาลตำบลนาวง (อำเภอห้วยยอด) เทศบาลตำบลคลองเต็ง (อำเภอเมือง) เทศบาลตำบลท่าข้าม (อำเภอปะเหลียน) เทศบาลตำบลทุ่งยาว (อำเภอปะเหลียน) เทศบาลตำบลย่านตาขาว (อำเภอย่านตาขาว) เทศบาลตำบลสิเกา (อำเภอสิเกา) เทศบาลตำบลควนกู (อำเภอสิเกา) เทศบาลตำบลวังวิเศษ (อำเภอวังวิเศษ) เทศบาลตำบลนาโยงเหนือ (อำเภอนาโยง) เทศบาลตำบลคลองปาง (อำเภอรัษฎา)

3.3 องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จำนวน 85 แห่ง

ศาสนา

ประชาชนในจังหวัดส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาคือศาสนาอิสลาม และมีศาสนาและลัทธิอื่นๆ บ้าง เช่น ศาสนาคริสต์

ประชาชนชาวจังหวัดตรังมีศรัทธายึดมั่นในศาสนาพุทธ ยิ่งกว่าศาสนาอื่น เช่น ศาสนาคริสต์และอิสลาม ภายในจังหวัดตรังแต่ละอำเภอและตำบลจะมีวัดศาสนาพุทธ สำนักสงฆ์ อยู่เกือบทุกแห่ง ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่มีเชื้อสายมาจากชาวจีน ส่วนมากก็นับถือศาสนาพุทธ ควบคู่ไปกับการถือศีลกินเจ ตามฤดูกาลที่มีตามศาลเจ้าต่าง ๆ สรุปได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความเชื่อศรัทธาและยึดมั่นในพระพุทธศาสนาอยู่เป็นอันมาก ส่วนศาสนาอื่นมีอยู่บ้างเพียงส่วนน้อยและค่อยๆ ตามประเพณีของชาวจีนไปบ้าง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในตัวเมือง ถึงแม้ว่าจะมีการนับถือศาสนาหลายศาสนา แต่ก็ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งแต่อย่างใด ต่างก็ให้การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี

การคมนาคมและการขนส่ง

การขนส่งของจังหวัดตรังในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ประชาชนนิยมเดินทางด้วยรถโดยสารประจำทางเป็นอันดับหนึ่ง และรถไฟหรือเครื่องบินเป็นอันดับรอง สำหรับการขนส่งสินค้าจะนิยมใช้การขนส่งด้วยรถบรรทุกเป็นอันดับหนึ่ง และใช้การขนส่งทางรถไฟหรือเครื่องบินบ้างเล็กน้อย

การคมนาคมและการขนส่งในจังหวัดตรังสามารถเดินทางหรือขนส่งสินค้าได้ 4 ทาง คือ

1. ทางถนน สามารถใช้บริการรถโดยสารประจำทาง และการขนส่ง โดยรถขนาดเล็ก
2. ทางรถไฟ ใช้บริการรถด่วน และรถเร็ว จากอำเภอกันตังถึงกรุงเทพฯ
3. ทางอากาศ ใช้บริการเครื่องบินโดยสารภายในประเทศ
4. ทางน้ำ ใช้บริการที่ท่าเรืออำเภอกันตัง และอำเภอปะเหลียน

ประชากรในจังหวัดตรัง

ประชากรจังหวัดตรัง ปี 2549

ประชากร ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2549 รวมทั้งสิ้น 607,450 คน เป็นชาย 298,731 คน หญิง 308,719 คน สำหรับอำเภอที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมือง มีจำนวน 148,236 คน รองลงมา ได้แก่ อำเภอห้วยยอด มีจำนวน 90,955 คน และอำเภอกันตัง มีจำนวน 83,716 คน สำหรับอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุด คือ อำเภอเมือง 270 คน/ตร.กม. รองลงมา ได้แก่ อำเภอนาโยง 258 คน/ตร.กม. และอำเภอย่านตาขาว 142 คน/ตร.กม.

ภาวะเศรษฐกิจของจังหวัดตรัง

ภาวะเศรษฐกิจและการค้าของจังหวัดตรังขึ้นอยู่กับพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ยางพารา ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำสวนยางพารา ถ้าปีใดยางพารามีราคาสูง เศรษฐกิจของจังหวัดโดยรวมก็จะดี แต่ถ้าปีใดราคายางพาราตกต่ำ เศรษฐกิจโดยรวมก็จะซบเซาตามไปด้วย

การศึกษา

จังหวัดตรังมีเขตการศึกษา 2 เขต คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดัง เขต 1 รับผิดชอบ 4 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอปะเหลียน อำเภอย่านตาขาว อำเภอนาโยง และกิ่งอำเภอหาดสำราญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดัง เขต 2 รับผิดชอบ 5 อำเภอ คือ อำเภอกันตัง อำเภอห้วยยอด อำเภอสิเกา อำเภอวังวิเศษ และอำเภอรัษฎา

การประกอบอาชีพ

อาชีพที่สำคัญที่ทำรายได้มาสู่จังหวัดตรัง ได้แก่

1. การกสิกรรม พืชที่ปลูกที่สำคัญ ได้แก่ ยางพารา ข้าว มะพร้าว ปาล์ม น้ำมัน ทุเรียน มะม่วงหิมพานต์ สะตอ กาแฟ แตงโม ถั่วลิสง ผักต่าง ๆ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งประชากรออกเป็น 4 กลุ่มดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด กลุ่มงานยุทธศาสตร์จังหวัด สำนักงานจังหวัด นายอำเภอ กำนัน ศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการจังหวัดตรัง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคใต้เขต 5 สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตร กรมป่าไม้
2. ภาคเอกชน คือ หอการค้าจังหวัด ผู้ประกอบการธุรกิจด้านที่พักแรม บริษัททัวร์ขนส่ง ภัตตาคารร้านอาหาร สมาคมท่องเที่ยวจังหวัดตรัง สมาคมมัคคุเทศก์ สมาคมโรงแรม ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
3. ประชาชน ในเขตพื้นที่จังหวัดตรัง จำนวน 607,450 คน
4. นักท่องเที่ยวชาวไทย ที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง ในเขตอำเภอเมือง อำเภอกันตัง อำเภอสิเกา อำเภอปะเหลียน อำเภอย่านตาขาว อำเภอนาโยง อำเภอห้วยยอด อำเภอวังวิเศษ อำเภอรัษฎา และอำเภอหาดสำราญ หรือในเขตพื้นที่เชื่อมต่อกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในบริเวณใกล้เคียง

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกการสุ่มตัวอย่างเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงสะดวก (Purposive Sampling) จากหน่วยงานที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งในระดับจังหวัดและระดับอำเภอเมือง อำเภอกันตัง อำเภอสิเกา อำเภอปะเหลียน อำเภอย่านตาขาว อำเภอนาโยง อำเภอห้วยยอด อำเภอวังวิเศษ อำเภอรัชฎา และอำเภอหาดสำราญได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง หัวหน้างานวางแผนยุทธศาสตร์จังหวัดตรัง ผู้อำนวยการศูนย์ท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการจังหวัดตรัง สถานศึกษาด้านการท่องเที่ยว นายอำเภอ ปลัดอำเภอ นายองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารจัดการส่วนตำบลทุกตำบล นายกเทศมนตรีนครตรัง บุคลากรในหน่วยงาน รวมทั้งสิ้น 100 คน

2. ภาคเอกชน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจงสะดวก (Purposive Sampling) จากผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวภายในจังหวัดตรังและพื้นที่ใกล้เคียง จำแนกเป็น หอการค้าจังหวัดตรัง ผู้ประกอบการด้านที่พักแรม บริษัททัวร์ ขนส่ง ผู้ประกอบการทางเรือ ภัตตาคาร ร้านอาหาร หอการค้าจังหวัด สมาคมท่องเที่ยวจังหวัดตรัง สมาคมมัคคุเทศก์ สมาคมโรงแรม ธุรกิจที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว รวมทั้งสิ้น 100 คน

3. ประชาชน ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากรในจังหวัดตรัง ซึ่งมีจำนวนประชาชนในจังหวัดตรังจำนวน 607,450 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างในจังหวัด โดยแบ่งตัวอย่างแบบตามสะดวก (Convenience Sampling) โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่สามารถเป็นตัวแทนประชากรในจังหวัดตรัง รวมทั้งสิ้น 100 คน

4. นักท่องเที่ยวชาวไทย ที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง จำนวน 656,007 คนในปี 2549 (แหล่งที่มาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้ จังหวัดตรัง) ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลในอำเภอที่มีการท่องเที่ยวมาก ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอกันตัง อำเภอสิเกา อำเภอปะเหลียน อำเภอย่านตาขาว อำเภอนาโยง อำเภอห้วยยอด อำเภอวังวิเศษ อำเภอรัชฎา และอำเภอหาดสำราญโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ Accidental Sampling รวมทั้งสิ้น 100 คน

ตาราง 2 แสดงประเภทประชากร จำนวนประชากรและจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ประเภทประชากร	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
ภาครัฐ	-	100
ภาคเอกชน	-	100
ประชาชน	607,450 คน	100
นักท่องเที่ยวชาวไทย	656,007 คน	100

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ 2 ประเภท

1. เครื่องมือที่ใช้วิจัยเชิงสำรวจ ได้แก่ แบบตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง (Tourism Resources Audit) โดยใช้วิธีการของสถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนครินทรวิโรฒ เพื่อนำมาตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว นำมาเป็นเครื่องมือเพื่อตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง แบ่งออกเป็น 5 ประเภทดังนี้

- 1.1 ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิทัศน์ ภูมิอากาศ พืช สัตว์ น้ำ
- 1.2 ทรัพยากรวัฒนธรรม มรดกวัฒนธรรม ศาสนา ศิลปะ ชาติพันธุ์
- 1.3 ทรัพยากรมหรรรรมที่สำคัญ งานมหรรรรม การแข่งขันกีฬา งานแสดงสินค้า วันสำคัญ

สำคัญ

- 1.4 ทรัพยากรกิจกรรม นันทนาการ บริการ สิ่งอำนวยความสะดวก
- 1.5 ทรัพยากรบริการ การขนส่ง ที่พัก การต้อนรับ ร้านอาหาร บริการอื่นๆ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามตามหลักและแนวคิดทฤษฎีของการวางแผนยุทธศาสตร์ โดยใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดตรัง สอบถามความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวชาวไทย เกี่ยวกับวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แบบสอบถามนี้ได้จัดทำเป็น 2 ชุด ชุดที่ 1 เป็นแบบสอบถามสำหรับผู้ปฏิบัติงานในภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว (Supply Side) ชุดที่ 2 แบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยวผู้ต้องการสินค้าด้านการบริการท่องเที่ยว (Demand Side)

แบบสอบถามชุดที่ 1 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในส่วนภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนในท้องถิ่น โดยแบ่งออกเป็นทั้งหมด 7 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปด้านประชากรศาสตร์ โดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้หลักเกณฑ์การให้คะแนนเป็นร้อยละของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 ข้อมูลการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม เทศกาล มหกรรม กิจกรรม และการบริการการท่องเที่ยว ลักษณะคำถามเป็นคำถามแบบมาตราส่วนการประเมินค่า (Rating Scale) มีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นด้านการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดตรัง ลักษณะคำถามเป็นคำถามแบบมาตราส่วนการประเมินค่า (Rating Scale) มีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และโครงการในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง วิสัยทัศน์จังหวัดได้แก่ สวรรค์แห่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พัฒนาการเกษตรสู่สากล

ลักษณะคำถามเป็นคำถามแบบมาตราส่วนการประเมินค่า (Rating Scale) มีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดตรัง

1. ด้านพื้นที่ท่องเที่ยว
2. ศักยภาพด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว
3. ศักยภาพด้านกิจกรรมและการเรียนรู้การท่องเที่ยว
4. ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

คำถามเป็นคำถามแบบมาตราส่วนการประเมินค่า (Rating Scale) มีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 6 ความคิดเห็นด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการบทบาท ด้านคมนาคม สาธารณูปโภค , ด้านการจัดการที่พักแรม ร้านอาหาร , การจัดการแหล่งท่องเที่ยว , การจัดการกิจกรรม , การจัดการบริการสิ่งอำนวยความสะดวกและการมีส่วนร่วม , บทบาทภาครัฐในการ

ตอนที่ 7 ข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง เป็นคำถามในลักษณะปลายเปิด จำนวน 1 ข้อ

แบบสอบถามชุดที่ 2 สำหรับนักท่องเที่ยว เป็นการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในจังหวัดตรัง โดยแบ่งออกเป็นทั้งหมด 8 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปด้านประชากรศาสตร์ ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 เกี่ยวกับลักษณะการเดินทาง ระยะเวลาการเดินทางและวัตถุประสงค์ของการเดินทาง แรงจูงใจในการท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายในการ ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับแรงจูงใจในการมาท่องเที่ยวที่จังหวัดตรัง ลักษณะคำถามเป็นคำถามแบบมาตราส่วนการประเมินค่า (Rating Scale) มีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม มหกรรม กิจกรรม และการบริการการท่องเที่ยวลักษณะคำถามเป็นคำถามแบบมาตราส่วนการประเมินค่า (Rating Scale) มีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และ ลักษณะคำถามอุปสรรคของจังหวัดตรัง เป็นคำถามแบบมาตราส่วนการประเมินค่า (Rating Scale) มีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 6 ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ เพื่อให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนลักษณะคำถามเป็นคำถามแบบมาตราส่วนการประเมินค่า (Rating Scale) มีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 7 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดตรัง ลักษณะคำถามเป็นคำถามแบบมาตราส่วนการประเมินค่า (Rating Scale) มีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 8 ข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง เป็นคำถามในลักษณะปลายเปิด 1 ข้อ

ในการประเมินผลแบบสอบถามแบบมาตราส่วน (Rating Scale) จะใช้วิธีการแบ่งช่วงการประมวลผลตามหลักของการแบ่งอันตรภาคชั้น (Class interval) โดยให้ระดับการให้คะแนนเฉลี่ยในแต่ละระดับนั้นใช้สูตรการคำนวณช่วงกว้างของชั้น (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2548, หน้า 146)

$$\begin{aligned} \text{ความกว้างของลำดับชั้น} &= \frac{(\text{ค่าสูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด})}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

ขั้นแรกกำหนดค่าน้ำหนักของคำตอบตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert) ดังนี้

ตาราง 3 แสดงกำหนดค่าน้ำหนักของคำตอบตามวิธีของลิเคิร์ต

ระดับความคิดเห็น	ค่าน้ำหนักของตัวเลือก
มากที่สุด	5
มาก	4
ปานกลาง	3
น้อย	2
น้อยที่สุด	1

เนื่องจากข้อมูลในส่วนนี้เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการตอบแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จึงได้ปรับค่าข้อมูลให้อยู่ในระดับช่วง (Interval Scale) แล้วจึงทำการวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนาในรูปแบบของการแจกแจงความถี่หาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Means) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายเพื่อจัดระดับค่าเฉลี่ยออกเป็นช่วงนี้

ตาราง 4 เกณฑ์การแปลความหมายเพื่อจัดระดับค่าเฉลี่ยออกเป็นช่วง

ระดับความคิดเห็น	ช่วงคะแนน (Means)
มากที่สุด	4.21 – 5.00
มาก	3.40 – 4.20
ปานกลาง	2.61 – 3.41
น้อย	1.81 – 2.60
น้อยที่สุด	1.00 – 1.80

3. วิธีการหาคุณภาพเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ

ขั้นแรก ตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน นำเพื่อมาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลการวิจัย ได้มีการทบทวนข้อมูลทฤษฎีที่ได้รวบรวมมาแล้วยังมีการสำรวจพื้นที่ภาคสนาม นอกจากนี้ผู้วิจัย ได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลในพื้นที่โดยใช้เครื่องมือแบบสอบถามด้วยตนเอง ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาหลายช่วงสำหรับการจัดเก็บเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถตอบคำถามของการวิจัยได้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะการติดต่อประสานงานเพื่อขอเก็บข้อมูลการวิจัย เพื่อตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้เดินทางไปตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวของจังหวัดตรังด้วยตนเอง โดยใช้แบบตรวจสอบทรัพยากร

ระยะที่ 2 ผู้วิจัยได้ขออนุญาตให้มหาวิทยาลัยนเรศวรส่งหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการจัดเก็บข้อมูลแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์และเก็บข้อมูล 100 ชุด จากภาครัฐพร้อมกันนั้นผู้วิจัยได้ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังภาคเอกชน ได้แก่ กลุ่มงานยุทธศาสตร์จังหวัด ศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการจังหวัดตรัง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคใต้เขต 5 ที่ทำการปกครองอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตร สำนักงานสาธารณสุข และเก็บข้อมูล 100 ชุด จากภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจด้านการท่องเที่ยวภายในจังหวัดตรัง จำแนกเป็น ผู้ประกอบการด้านที่พักแรม บริษัททัวร์ ขนส่ง ภัตตาคาร

อนึ่ง ในช่วงเวลาเดียวกันได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากประชาชน จำนวน 100 ชุด และ
นักท่องเที่ยวยุทธศาสตร์แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดตรัง จำนวน 100 ชุด

ระยะที่ 3 การรวบรวมและตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อทำการเก็บข้อมูลจากแบบตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวและแบบสอบถามเสร็จแล้ว
ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 แบบ
ตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยวนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และส่วนที่ 2
แบบสอบถามจากการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่จังหวัดตรัง นำมาวิเคราะห์ ดังนี้

1. รวบรวมแบบสอบถาม มาทำการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของ
แบบสอบถาม
2. บันทึกข้อมูลลงในเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อประมวลผลด้วยโปรแกรม SPSS
(Statistical Package For Social Sciences) For Windows Version 16
3. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ การหาค่าร้อยละ(Percentage) เพื่อใช้แปลความหมาย
ของข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

การหาค่าคะแนนเฉลี่ย (Means) เพื่อใช้แปลความหมายของข้อมูลด้านการ
ประเมินทรัพยากรท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ

การหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อใช้แปลความหมาย
ทรัพยากรท่องเที่ยว ความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (SWOT Analysis)
และความคิดเห็นด้านวิสัยทัศน์ ประเด็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรัง

3.2 การเปรียบเทียบความต้องการของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน
นักท่องเที่ยวชาวไทย ต่อการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดตรังใน
ด้านต่าง ๆ โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ส่วนข้อมูล
เชิงคุณภาพทำการเปรียบเทียบโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผู้วิจัยจะทำการประมวลผล วิเคราะห์ข้อมูลและรายงานการวิจัยการประมวลผล วิเคราะห์ข้อมูล และการรายงานผลการวิจัย จากการวิเคราะห์ข้อมูลทฤษฎีการสำรวจพื้นที่ การตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว ผลการสำรวจด้วยแบบสอบถามการวิเคราะห์ผล จัดทำออกมาในรูปแบบการนำเสนอด้วยตาราง กราฟ พร้อมการบรรยายในบทที่ 4 ดังนี้

1. ผลการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว นำเสนอทรัพยากรท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการบรรยายพร้อมภาพประกอบ
2. ผลการวิเคราะห์ประชากรทั้ง 4 กลุ่ม ได้แก่ บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ประชาชนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวชาวไทย สรุปรายงานผลในรูปแบบของตาราง กราฟ ประกอบการบรรยาย
3. กำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสำหรับจังหวัดตรัง
4. ผู้วิจัยจะได้สรุปผล อภิปรายผล และนำเสนอแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตลอดจนข้อเสนอแนะทั่วไปและข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปในบทที่ 5